

MARCUS AURELIUS ANTONINUS

**KENDİME
DÜŞÜNCELER**

YANKI YAYINLARI

MARCUS AURELIUS

**KENDİME
DÜŞÜNCELER**

Türkçesi :

CEYDA ESKİN

YANKI YAYINLARI

Dizgi Gül Matbaası, baskı Kardeş Matbaası

Istanbul — 1974

I. BÖLÜM

I. — Büyük babam Verus'ten: göreneksel iyiliği, bozulmaz dinginliği.

II. — Babamın bıraktığı ün ve anıdan: Sakınganlığı ve yiğitçe güçlülüğü.

III. — Annemden: Dindarlığı, eli açıklığı, yalnızca kötülük etmekten değil, kötü bir düşünce üstünde durmaktan bile kaçınma alışkanlığını. Ayrıca: yaşayış düzeni yalınlığını ve zenginlerin sürdüğü yaşayış biçiminden iğrenmeyi.

IV — Nine babamdan: devlet okullarına gitmemiş olmayı; evinde iyi eğitimcilerden yararlanmış ve bu ereğe varmak için bolca harcamada bulunma gerekliliğini anlamış olmayı.

V. — Eğitimden: Yeşillerin, Mavilerin, ne de Kısa ve Uzun . Kalkan'ların yandaşı olmamayı; yorgunluğa katlanmayı, az ile ye-

tinmeyi; görevini, kendisi yapmayı ve bir sürü işe karışmamayı; karacılığı kötü karşılamayı.

VI. — Diognetes'ten (1) değersizlikleri kınamayı; şarlatanlarla büyücülerin, büyüleme, okuyup üfleme ve benzer uydurma konular üstünde anlattıklarına inanmamayı; bildircin beslememeyi ve bu tür çılgınlıklara merak sarmamayı; Felsefeden hoşlanmayı, önce Bacchius, sonra Tandasis ve Marcianos'un (2) öğrencisi olmuş bulunmayı; çocukluk çağından başlayarak dialoglar üretmeye özenle çalışmış olmayı; sert yatağı, yalın derileri ve tüm helenik disiplin uygulamalarını yeğ tutmuş olmayı.

VII. — Rusticus'tan (3): Karakterimi düzeltmeyi ve gözetmeyi gereksediğimin bilincine varmış olmayı; etkin ve iyiliksever görünmek için, bilgicilik akımına büyük bir tutkuyla bağlanmaktan, bilim yapıtları kaleme almaktan, acınacak destekleyici söylevler savurmaktan ve imgelemleri şaşırtma yoluna başvurmaktan sakınmış olmayı; söz sanatından, koşuk ve fazla incelikle konuşma sanatından kendimi uzaklaştırmış olmayı; evde, Romalı'lara özgü giysi ile gezinmeyi ve her türlü gösterişi kendime yasaklamış olmayı; Kendisinin Sinuesse'ten anreme yazdığı mektup örneğince, yazılarımda arılığa önem vermeği; bizi aşağılamış ve öfkelendirmiş olanlara, geri dönmeyi diledikleri andan başlayarak hoşgörü ve barışma olanağı göstermeğe hazır bulunmayı; dikkatle okumayı ve üstünkörü bir anlayışla yetinmemeyi; gevezele-

ri hemen onamamayı; kitaplığından bana ilet-
tiği, Epictetos öğretilerini içeren yazıları oku-
yabilmiş olmayı.

VIII. — Apollonius'tan (4): bağımsızlığı,
kesin ve raslantıdan yoksun kararı; bir an
için de olsa, ustan başka hiçbir şeyle yö-
netilmemeyi; zorlu acılarda, bir çocuğun yi-
tirilişinde, uzun sayrılıklarda hep aynı kalma-
yı; aynı insanın, aynı zamanda çok enerjik ve
yumuşak olabileceğini, canlı bir örnek üstünde
açıkça görmüş olmayı; hizmet sayılan şeyle-
rin, dostlarımızdan, kendimizi küçük düşürme-
den, onları kabalıkla geri çevirmeden, nasıl ka-
bul edilmesi gerektiğini öğrenmiş olmayı.

IX. — Sextus'tan (5): iç yakınlığını; ba-
lanın istemlerine bağımlı bir aile örneğini; do-
ğaya uygun yaşamının anlamının kavranılma-
sını; gösterişe kaçmayan ağırbaşlılığı; dostla-
ra karşı saygılı sevecenliği; bilgisizlere ve dü-
şünmeden karar verenlere karşı anlayışı; her
çeşit insanla uyuşma sanatını —Sextus'un in-
sanlarla görüşmesi her türlü dalkavukluktan
daha hoştu ve aynı nedenle onlarda en derin
saygıyı uyandırmıyordu—; yaşam için gerekli
davranış kurallarını anlak ve yöntemle bulgula-
ma ustalığını; ve şu ki, o hiçbir zaman öfke
ya da başka bir tutku durumu göstermedi, ama
aynı zamanda insanların en az tutkulusu ve
en seveceniydi; gürültüsüzce övgü yöneltmeyi
bilme ve ün salmayı amaç edinmeden, çok bil-
gi sahibi olma sanatını.

X. — Dilbilgini Alexandre'dan (6): kınanaktan kaçınmayı; bir deyim ya da bir söz dizimi yanılığına düşenleri, herhangi bir dil kusuru işleyenleri yaralayıcı bir biçimde eleştirmeyip, yanıt, destekleyici tanıklık, biçime değil de konu özüne ilişkin ortak tartışma alanı üstünde ya da raslantı sonucu ve sakıngan bir uyarı aracılığıyla kullanılması gerekli deyimini ustaca sunmayı.

XI. — Fronton'dan (7): zorba yöneticilerin istek, bükülgenlik, duyguların gizlenmesi yönünden varabilecekleri aşamayı ve patrisyen öiye adlandırdıklarımızın çoğunun acımasız insanlar olduklarını gözlemlemiş olmayı.

XII. — Platoncu Alexandre'dan: sık sık ve zorunluluk olmadan «vaktim yok» dememeyi, yazmamayı. Ve böylece, işlerin ivediliğini ileri sürerek, toplumsal ilişkilerin buyurduğu ödevleri sürekli bir biçimde ertelememeyi.

XIII. — Catulus'tan: haksız olsa bile, bir dostumuzun yakınmalarına hiçbir zaman ilgisiz kalmamayı, hatta alışlagelmiş yakınlık bağlarını yeniden kurmağa çalışmayı; Domitius ve Athénodote örneğince, eğitimcilerinin iyiliğini gönülden istemeyi; çocuklarına karşı gerçek bir sevgi beslemeyi.

XIV. — Kardeşim Severus'tan: güzele, gerçeğe, iyiye olan seviyi; sayesinde Thraséas'ı, Helvidius'u, Caton'u, Dion'u, Brutus'u (8) tanımış olmayı; herkeze eşit söz hakkı veren,

hak eşitliği üstünde kurulmuş bir türel durum ve her şeyden önce kişi özgürlüğüne saygı gösteren bir krallık yönetimi düşünüsünü kavramış olmayı; Ve yine ondan: felsefeye olan değişmez ve güçlü saygıyı; iyilikseverliği, sürekli eli açıklığı, dostlarının dostluğuna inanç ve güven duymayı; serzenişlerini, onları hak etmiş olanlardan gizlememeyi; dostlarını, «Neyi ister, ya da neyi istemez?» kuşkusunda bırakmayıp, belirgin bir açıklıkta olmayı.

XV. — Maximus'dan: kendine hâkim olmayı ve hiçbir şeyin çekimine kapılmamayı; öz-yapımızdaki mutluluk, yumuşaklık ve ağırbaşlılık karışımını; ortaya çıkan tüm görevleri kolaylıkla gerçekleştirmeyi; bütün konuşmalarının düşüncelerine uygun, davranışlarının kötü-niyetten yoksun bulunduğu kanısını; hiç şaşmamayı, hiç meraklanmamayı; hiçbir zaman acele etmemeyi, gecikmemeyi, kararsız ya da bunalmış görünmemeyi; ardından öfkeye ya da güvensizliğe kapılmamak için kahkahalarla gülmemeyi; iyiliksever, yüce gönüllü, dürüst olmayı; düzeltilmişten çok, düzgün bir karakter kanısını vermeyi; Ve yine şu ki: hiç kimse, hiçbir zaman, ne onun tarafından hor görülmüş olabileceğine inandı, ne de kendisini ondan üstün sayma yürekliliğini gösterebildi; son olarak, iyi karşılayışı.

XVI. — Babamdan: İyi yürekliliği ve iyi düşünölmüş yargılara sarsılmaz bağlılığı; Onur sayılan şeylerin verdiği aldatıcı üne karşı ilgisiz

kalmayı; çalışma sevisini ve direşimi; topluluğa yararlı öğütler verebilecek kişilere kulak vermeyi; katı yüreklilikle herkese değerine uygun olanı dağıtmayı; ne zaman direnme, ne zaman gevşeklik gösterilmesi gerektiğini bilme sanatını; büyüme çağındaki çocuklara olan sevginin sınırlandırılma vaktini; toplumculluğu; dilediği zaman masasında bulunmama ve doğal olarak kendisiyle birlikte geziye çıkmama konusunda dostlarına tanıdığı özgürlüğü; bazı işlerden ötürü uzaklaşmış kimselerce, hep aynı insan olarak kavuşulmayı; yargılarda, herşeyi tartma, direşme ve kolayca görünenlerle yetinerek, hiçbir zaman bir araştırmayı bırakmama konusundaki titiz özeni; dostlarını tutma, onlardan hiçbir zaman bıkmama ve onlara çılgınca tutkun olmama sanatını; kendi kendine yetme ve dingin olma yeteneğini; trajik aşırılığa kaçmadan, en küçük ayrıntıları uzaktan kestirmeyi ve önceden düzenlemeyi; alkışların ve kendine yönetilmiş her türlü dalkavukluğun önünü almayı; sürekli olarak İmparatorluğun gereksemelerini gözetmeyi, yardımcı kaynakları yönetmeyi ve bu davranışından ötürü kendisini kınayanlara hoşgörü göstermeyi; Tanrılara karşı, boş inana yer vermemeyi; insanlara karşı, halka hoş görünme, beğenilme, toplumun kayırmasını kazanma isteğinden yoksun olmayı; ama, her şeyde ılımlı, kararlı olmayı, her zaman terbiyesizlikten ve modaya düşkünlükten uzak kalmayı; yaşamı hoş kılan şeyleri alçak gönüllülük ve içtenlikle kullanmayı —yaz-

ğının kendisine bolca sunmuş olduğu hoşluklardan eli altında buldukları zaman kibirsizce ve yalansız dolansız yararlanıyor, olanakları dışına çıktıklarında, onlara gerekse duymuyordu— Ve şu ki: hiç kimse onun bir bilgici, kaba bir ruh, bir aylak olduğunu ileri süremedi. Tersine o, olgun, her yönden eksiksiz, dalkavuklukla elde edilemeyen, gerek kendi işlerini gerekse başkalarına ait olanları yönetmeğe yeterli bir insandı. Ve yine: felsefenin gerçek görevlilerine saygı beslemeyi; ötekilere gelince, ne onları aşağılamayı, ne de onların tuzağına düşmeyi. Ve şu: iyi görüşmesini ve usandırıcılığa kaçmayan gönül hoşluğunu; yaşama tutkun insan olmadığı halde, bedenine gösterdiği, beğenilme isteğine ve bağımsızlığa yer vermeyen ölçülü özeni: sağlık bakımına verdiği önem nedeniyle, yaşamı süresince hemen hemen hiç doktora ve ilâca başvurmadı. Ve özellikle: anlatım erincinde, yasalar, töre ya da başka konulara ilişkin bilim dallarında ün kazanmış kişilerin üstünlüğünü, kıskançlık duymadan tanıma sanatını ve herkesin özel yeteneğine göre saygı görmesini sağlamaktaki özeni; atalara ait gelenekleri sürdürme savını yumuşaklıkla duyurmayı, her konuda geçmişteki gelenekleri izlemeyi. Ve şu: yer değiştirmeyi ve çabalamayı sevmeyip, aynı yerlerde ve aynı uğraşlarda kalmaktan hoşlanmayı; Azı şık baş ağrısı anları geçtikten hemen sonra, yeni bir canlılık ve yoğun bir güçle, süregelmiş çalışmalarına dönmeyi ;çok azrak ve sadece Devlet çı-

karlarına ilişkin gizleri saklayabilmeyi, yapıtının kendisine kazandıracağı üne değil, yalnız yapılması gerekli işe ilgi duyan bir insan gibi önemli yapıların gerçekleştirilmesinde, bayramların kutlanışında, yardım dağıtımlarında ve benzer durumlardaki anlayışlılığı ve ölçülülüğü; uygunsuz zamanlarda yıkanmamayı; konut yapımından hoşlanmamayı; ne yiyecek, ne giysilerinin kumaş ya da rengi ne de uşaklarının yaşam biçimi konusunda kaygılanmamayı; Toj'unu Lorium'dan, aşağıdaki çiftliğinden, taşıdığı giysilerin çoğunu da Lanuvium'dan getiriyordu; Tusculum'da gerekseme duyduğu şeyleri kâhyasından ister, böylece tüm giyiniş sorununu çözümlemiş olurdu. Hiç kimse, hiçbir zaman, onu acımasız, kuşkulu ya da öfkeli göremedi. Öyle ki, hiçbir zaman şundan ya da bundan ötürü «Ter döküyor» denemedi. Tüm eylemleri ayrı ayrı düşünülmüş, karışıklıktan yoksun, düzenli, güçlü ve birbirleriyle uyumlu idi. İnsanların çoğunun eksikliğini duymadan, yoksun kalamayacağı ya da kendini kaptırmadan yararlanamayacağı varlıklardan yararlanmada olduğu gibi, onlardan kendisini yoksun kılmada da, Sokrates örneğince, yetenekli olduğu söylenebilir. İlmli bir biçimde, güçlü ve kendine hâkim olmanın, dengeli ve dayanıklı bir ruh taşıyan insana vergi bulunduğunu gösterdi, kendisini ölüme götüren sayrılığı süresince.

XVII. — Tanrılardan: iyi nine ve dedelere, iyi doğuruculara, iyi bir kız kardeşe, iyi akra-

balara, iyi uşaklara, aşığı yukarı tümüiyi olan yakınlara ve dostlara sahibolmayı; bu konuda durum elvermiş olsa idi kusur işlememe izin verebilecek bir karakterde olmama karşın, onlardan hiçbirine karşı, hiçbir özensizliğe düşmemiş olmamı; beni yanıtabilecek hiçbir raslantısal durumun ortaya çıkmamış olması, Tanrıların bir kayrasıdır; büyük babamın nikâhsız karısınca, uzun süre yetiştirilmemiş olmayı; çocukluğumun körpeliğini sürdürüp, vaktinden önce erkeklik çağına girmemeyi, hatta bu geçişte gecikmeyi; beni her türlü kibirden uzaklaştıran, muhafızlara, tören giysilerine, ayaklı fenerlere, yontulara, benzeri şeylere ve bu gibi lükse gerekseme duymadan, hatta Devlet görevlerinin başkan olarak yerine getirilmesi söz konusu olduğunda, daha aşığı bir duruma düşmeden ve daha önemsemez görünmeden, yalın bir yurttaşın yaşam biçiminin benimsenebileceğini anlamağa yönelten bir prensin, bir babanın buyruğunda bulunuşumu; karakterinden ötürü, beni, kendime karşı uyanık olmağa yöneltebilen, saygı se sevgisiyle mutlu kılan bir kardeşe sahiboluşumu; çocukları-
mın (9) çirkin ve sakat olmayışını; söz ve deyiş sanatlarında, beni bu alanlara bağlayabilecek önemde ilerlemeler kaydetmeyişimi; istediklerini düşündüğüm görevlere yerleştirmek suretiyle, eğitimcilerimin dileklerini sezinleyip, yerine getirişimi ve henüz genç olmalarına karşın, bu amacı daha sonra gerçekleştirme umuduna kapılmayışımı; Apollonius'u, Rusticus'u,

Maximus'u tanımış olmayı; doğaya uygun bir yaşamın anlamını açıkça ve pek çok kez tasarımlamış oluşumu —öyle ki, Tanrılara, onlardan gelen iletmelere, yardımlara, esinlere bağımlı olduğu ölçüde, uzun süreden beri, hiçbir şey beni doğaya uygun yaşamaktan alıkoymadı: yine de erekten uzaklaşmış isem, bu benim kusurumdan, Tanruların uyarılarını, eşdeyişle derslerini hesaba katmayışımдан ötürüdür.— Böylesine bir yaşama bunca uzun süre katlanabilmek için, oldukça dayanıklı bir bedene sahiboluşumu; ne Benedicta'ya ne de Theodotus'a dokunmamış ve daha sonra duyduğum tutkusal sevilerden kurtulmuş oluşumu; Rusticus'a karşı duyduğum hınçta, sonradan yerinebileceğim hiçbir aşırılığa düşmemiş oluşumu; genç ölen annemin son yıllarını yanımda geçirebilmiş olmasını; para sıkıntısında ya da başka bir gereksinmede bulunan bir insanın yardımına koşmak istediğim her kez, yeterince param oluşunu; başkasının yardımını gerekseyebilecek bir zorunluluğa, kendim, düşmemiş olmayı; böylesine uysal, böylesine sevecen, böylesine yalın bir eşe sahiboluşumu; çocuklarım için kolayca, üstün eğitimciler bulmuş olmayı; ve özellikle, kan tükürmelerine ve baş dönmelerine değgin, bir çok ilâcı, Gaète'de, açınlama örneğince, tanrısal esinlenme ile düşümde öğrenmiş olmayı; felsefeye eğilim duyduğumda, raslantı sonucu herhangi bir bilgici ile karşılaşmamış, yazarların, uslamalarının çözümlen-

mesi ve ne de göksel olayların gözlemlenmesi üzerinde durmamış oluşumu.

Tüm bunlar, Tanrıların ve yazgının yardımını gerektirir.

Gran kıyısında, Quades'ler ülkesinde.

II. BÖLÜM

I. — Gündoğumundan başlayarak, kendine, önceden şunları söyle: «Bir patavatsızla, bir iyilik bilmezle, bir küstâhla, bir kalleşle, bir kıskançla, bir geçimsizle karşılaşacağım. Tüm bu kusurlar, bu insanların başına, iyilikler ve kötülükler konusundaki bilgisizliklerinden ötürü gelmiştir. Bana gelince, iyiliğin yapısının güzellik, kötülüğün yapısının çirkinlik, kusurluluğun yapısının ise, kan ya da özdeş tohum değil, anlak ve tanrısallığın özdeş bir parçası bulunma ortaklığı nedeniyle akrabam oluşu yargısına vardığımdan, onların hiçbiri tarafından zarara uğratılamam; çünkü onların hiçbiri beni çirkinlikle örtemez. Bir akrabama karşı öfke duyamayacağım gibi, kin de besleyemem; çünkü, ayaklar, eller, gözkapakları,

üsttekiler ve alttakiler olmak üzere, iki sıra dışı örneğine, elbirliği etmek için doğmuş bulunuyoruz. Demek ki birbirine karşı yağıca davranmak doğaya aykırıdır. Öfke ile nefret belirtisi göstermek ise yağıca davranmaktır.»

II. — Tüm varlığım, bir soluk ve bir yönetici ilke taşıyan bedenden oluşur. Kitaplardan çek elini; düşünceye dalma: bu sana yasaklanmış bulunmaktadır. Ölmek üzere olan bir insan örneğine, bedeni küçümse: kan ve toz, küçük kemikler, yeğni sinir dokusu, toplardamar ve atardamar girişikliği. Soluğun neliğini de incele: Sürekli olarak alınıp verilisinden ötürü, her zaman özdeş olmayan hava. Üçüncü olarak, yönetici ilken kalmaktadır. Şunu düşün: yaşlısın; artık, onun tutsak olmasına, bencil bir içtepi tarafından yönetilmesine, güncel yazgısından ötürü hırçınlaşmasına, ya da geleceğinden endişelenmesine, göz yumma.

III. — Tanrıların yapıtları kayra ile doludur; Yazgımlıklar, doğanın yardımı ile ya da Tanrının yönettiği olaylar sonucu oluşurlar. Herşey, bundan ileri gelir. Ayrıca, tüm olaylar, parçası bulunduğun evrensel dünyaya gerekli ve yararlıdır. Doğanın her parçası için iyilik, evrensel doğanın taşıdığı ve kendi varlığına özgü olan şeydir. Öyle olunca, evrenin varlığını sağlayan; öğelerin ve bileşimlerinin dönüşümüdür. Bu, sana yeterli olup, ilke yerini tutsun. Kitaplara olan aşırı tutkuna gelince, onu içinden at; sızlanmadan ve gerçek bir din-

ginlik içinde, yaşamdan ayrılmak için yüreğin Tanrılara karşı gönül borcuyla dolu olarak.

IV. — Nice zamandır, bazı işleri ertelediğini ve kaç kez, Tanrılarca sana, aklanma fırsatları tanınmış olmasına karşın, onlardan yararlanmadığını anı. İçinde bulunduğun andan başlayarak, hangi evrenin parçası, evreni yöneten hangi varlığın türümü olduğunu, ve sınırlı bir zamanın seni çevrelediğini, anlamalısın. Dinginliğe ulaşmak için kendisinden yararlanmazsan, bu an yitecektir; sen de yiteceksin. Ve o, hiçbir zaman geri gelmeyecek.

V. — Her an, elindeki işi, katı ve yalın bir özsaygı, sevi, bağımsızlık ve doğrulukla yapmağa, bunun dışındaki düşüncelerin tümüne yol vermeğe, ağırbaşlılıkla, Romalıca ve erkekçe, çaba göster. Her eylemi, hertürlü düşüncesizlikten, seni usun egemenliğinden koparabilecek hertürlü tutkusal nefretten, hertürlü gösterişten, hertürlü bencillikten ve yazgıya karşı duyulabilen hertürlü hınçtan uzak tutarak, yaşamının sonuncusuymuşçasına yerine getirmekle, öbür düşüncelere yol verebilirsin. Dingin ve Tanrı kaygısı içinde geçen bir yaşam sürdürebilmek için, edinilmesi gerekli ilkelerin ne denli az olduğunu, görüyorsun; çünkü, Tanrılar, bunlara uyanlardan, daha fazlasını istemeyeceklerdir.

VI. — Söv kendini, söv kendini, ey ruhum! Kendine övünç getirme olanağın kalmayacak, artık. Kısadır, gerçekte, yaşam herkes için. Se-

ninki hemen hemen sonuna varmış ve kendine karşı saygılı değilsin. Çünkü, mutluluğunu başkalarının ruhundan arıyorsun.

VII. — Dışında olanlar seni oy alıyor mu? Yararlı gerçekleri öğrenme zamanı ayır kendine ve kasırgaya kapılıp sürüklenmene son ver. Bundan böyle, şu şaşkınlıktan da kaçın. Gerçekten çılgındır onlar ki, sürekli çalışma sonucu yorulmuş olup, tüm atılımlarını ve aynı zamanda tüm düşüncelerini yöneltebilecekleri bir erekten yoksundurlar.

VIII. — Bir başkasının ruhunda olup bitenler üstünde hiç düşünmemiş olmaktan ötürü mutsuz bir insan görmek, kolay değildir. Kendi öz ruhlarına ilişkin devinimlerin bilincine varamayanlara gelince, bir gerekliliktir onların mutsuz olması.

IX. — Her zaman şunu anımsamak gerekir: **Bütün**'ün doğal yapısı nasıldır? Benimki nasıldır? İkincisi, öbürüne karşı nasıl davranmaktadır? Hangi **Bütün**'ün hangi parçasıdır? Parçası bulunduğu doğaya uygun olanı yapmaktan ve söylemekten, hiçkimsenin seni alıkoymayacağını da göz önünde tutmalısın.

X. — Théophraste (10), kusurlar karşılaştırmasında, kamu anlayışına başvuran bir insanın yapacağı karşılaştırma örneğince, ten isteklerinden ötürü işlenmiş kusurların, öfke sonucu meydana gelenlerden daha ağır olduğunu, düşünürce doğrulamaktadır. Gerçekte, öfkeli insan herhangi bir acı, bir çeşit içsel daralma

etkisiyle ustan uzaklaşmaktadır. Ama, tensel istek nedeniyle, zevke yenilgisinden ötürü kusur işleyen kimse, kusurlarında daha gevşek, daha büyülenmiş görünmektedir. Théophraste, hakkiyle ve gerçek düşünür olarak, zevkle kusur işleyenin, acıyla günah işleyen kişiden daha fazla kınanması gerektiğini ileri sürmektedir. Kısacası, biri, aşağısanmış ve acıyla öfkelenmeğe zorlanmış kişiyi canlandırmaktadır; öbürü, tensel duyguların kendisini isteklendirdiği şeyi yapmağa yönelmekle, haksızlığa kendiliğinden atılmıştır.

XI. — Yaşamdan, her an ayrılabilen insan örneğince her şeyi yapmak, söylemek ve düşünmek. Tanrılar var iseler, insanlardan ayrılmak hiç de korkunç değil. Çünkü, onlar seni mutsuzluğa adayamazlar. Yok iseler ya da insanlara değgin sorunlarla hiç ilgilenmiyorlarsa, Tanrısız ve kayrağan yoksun bir evrende ne diye yaşayayım? Ama, onlar var olup, insana öğgin şeylere özen göstermektedirler. Ve, insana, gerçek kötülükler sayılan kötülüklere düşmemesini sağlayacak olanakların tümünü vermişlerdir. Bu kötülükler dışında herhangi bir kötülük var olsa idi, Tanrılar, her insanın cndan kaçınabilmesi için gerekli yetenekleri de sağlamış bulunurlardı. Ama, insanı daha kötü kılmayan şey, insan yaşamını nasıl daha kötü kılabilir? Ne onu bilmemezliğinden, ne de bilincine varmış olmakla birlikte önleyememe ya da düzeltememesinden ötürüdür, evrensel doğanın, bu kötülüğün gelip geçmesine göz yumma-

sı. Güçsüzlük ya da yeteneksizlik nedeniyle, ayırım yapmaksızın, iyilere ve kötülere, iyiliklerden ve kötülüklerden eşit pay tanıyacak derecede yanılığa düşmüş olamaz. Öyle olunca, ölüm ve yaşam, ün ve tanınmamışlık, acı ve haz, zenginlik ve yoksulluk denen şeylerin tümü, kendiliklerinden güzel ya da çirkin olmadan, iyilerin ve kötülerin payına eşitçe düşmektedirler. Demek ki, bunlar ne iyiliklerdir, ne de kötülükler.

XII. — Ne çabuk yok olmakta herşey: bedenlerin kendileri evrende, anıları zamanda! Tüm duyarlı nesnelere, özellikle, bizi zevk tuzakları ile kendilerine çeken, acı düşüncesiyle korkutan ya da bize gurur çığlıkları attıran şeylerin yazgısı da budur. Tüm bunlar, ne denli aşağılık, hor görülecek, iğrenç, kokmuş ve sönüktür, bilincine varabilen usun gözlerinde! Ünlülüklerini kanıdan ve sözden alan şeylerin, gerçekte, önemi nedir? Ölmek nedir? Ölümün kendisi göz önüne alınır, kavramı bölünerek, büründüğü görüntüler ondan uzaklaştırılırsa, doğal bir eylem oluşundan başka bir düşünceye varma olanağı kalmaz. Oysa, doğal bir eylemden ürken kişi, çocuktur. Bununla birlikte, ölüm yalnız doğal bir eylem değil, aynı zamanda doğaya yararlı bir yapıttır da. İnsan Tanrı'ya nasıl değinir? Kendi hangi parçasıyla? Ve, önemli olan, insanın bu parçası sözü geçen eylemi nasıl gerçekleştirir?

XIII. — Herşeyin çevresinde dönen, «Yer-

yüzünün derinliklerini» inceden inceye yoklayan, başkalarının ruhlarında olup bitenleri anlamaya çalışan, kendinde var olan ekelle başbaşa bulunmanın ve ona içten bir saygı ile övünç getirmenin yeterliliğini duymayan insandan daha zavallı bir varlık yoktur. İçimizde var olan ekeliğe gösterilecek saygı, onu hertürlü tutkudan, düşüncesizlikten, Tanrılardan ve insanlardan gelen şeylere karşı kötümserlikten arı tutmağa dayanmaktadır. Tanrılardan gelen, onların yetkinliği nedeniyle saygıdeğerdir; insanlardan gelen, ortaklaşa akrabalığımız gereğince seviye, kimi zaman da iyilikler ve kötülükler konusundaki bilgisizliklerinden ötürü bir çeşit acımaya değer. Çünkü bu bilgisizlik de, beyazı siyahtan ayırmamızı olanaksız kılandan daha az önemli bir körlük sayılmaz.

XIV. — Üç kere bin yıl ve hatta bir o kadar on bin yıl yaşayacak olsan da, herkesin sürdürdüğü yaşamdan başkasını yitirmediğini, yitirdiği yaşamdan başkasını sürdürmediğini, anı Bu nedenle, en uzun yaşam, en kısa yaşama eşittir. Şimdiki zaman, gerçekte, herkes için aynı olduğundan, geçmiş zaman da aynıdır ve bu yitik zaman böylece, sınırsız olarak sonsuza dek indirgenmiş görünmektedir. Bir kimse sahibolmadığı şeyden yoksun kılınamayacağı için, ne geçmişi ne de geleceği yitirmek söz konusu olamaz.

Şu iki şey, her zaman anımsanmalıdır: herşeyin, başlangıçtan beri, özdeş görünüşte olup,

benzer oluştan sonra geri geldiği ve yüzyıl, iki yüzyıl ya da zamanın akışının sonsuzluğu süresince, gözlerin aynı nesnelere üzerine dikilmesinin önemli olmadığı. Öteki, en uzun süre yaşamış kişiyle, en tez yaşamdan ayrılacak kişinin aynı yitirime uğradığı. Yalnız şimdiki zamana sahibolunabileceği ve hiç sahibolunmayan birşey yitirilemeyeceği için, gerçekte, yalnız şimdiki zamandan yoksun olunabilir.

XV. — Her şeyin, kanı oluşu. — Kinizmi tutan düşünür Monimos'un söylediği bu sözler apaçıktır. Hoşlukları, gerçeğin sınırları içinde kabul edilirse, bu konuda ileri sürülenin yararlığı da apaçıktır.

XVI. — İnsan ruhu, kendine bağımlı olduğunca, evrenin bir uru, bir çıbanı durumuna geldiğinde, kendisini özellikle değerden düşürmüş olur. Herhangi bir olay karşısında öfkelenmek, gerçekte, tüm geri kalan varlıkların doğalarını, parçalar halinde içeren doğa dışında gelişmek demektir. Ve yine ruh, öfkeli insanların ruhu örneğince, bir insana karşı iğrenme tasarlar ya da ona zarar vermek hazırlığına girerse, kendisini değerden düşürmüş olur. Üçüncü olarak, zevke ya da acıya yenildiğinde, değerden düşürmüş olur kendisini. Dördüncü olarak, duygularını gizlediğinde, açık yüreklilikten yoksun ve gerçeğe aykırı davrandığında, konuştuğunda. Beşinci olarak, en önemsiz eylemlerimizin dahi bir ereğe göre düzenlenmiş olması gerekliliğine karşın, etkinliğini ve giriş-

kenliğini hiç bir amaca yöneltmeyip, raslantısal bir biçimde ve sonuçsuz olarak herhangi bir şeye özen gösterdiğinde. Oysa uslu varlıkların ereği, Devletlerin ve Yönetimlerin en saygıdeğerinin usuna ve yasasına boyun eğmektir.

XVII. — İnsan yaşamının süresi bir an; özü çalkantılı; duyumları belirsiz; tüm bedeninin bileşimi, kolay bir bozulma; ruhu bir kısırga; alın yazısı güçlkle kestirilebilen; ünü belirsiz bir kanı. Kısacası, insan bedenine ilişkin her şey akarsu'dur; ruhuna ilişkin olanlar, düş ve duman. Yaşamı bir savaş, yabancı bir diyarda bir eğleşme; ölüm sonrası ünü bir unutulmuşluk. Bu durumda, bize ne yol gösterebilir? Yalnız bir tek şey: Felsefe. Felsefe de şuna dayanır: içimizdeki ekeliğin hakaret ve zardan uzak, zevk ve acıların üstünde kalmasına; raslantı, yalan ya da düzen sonucu hiçbir eylemde bulunmamasına; başkalarının yaptıklarına bağlanmamasına, özen göstermeye. Ve ayrıca da, başına gelenin, hakkına düşenin, kendi gelmiş olduğu yerden geldiğini kabul etmeye. Ve özellikle ölümü, dingin bir ruh ile, her canlı varlığı meydana getiren öğelerin çözünmüşünden başka şey olmadığını düşünerek beklemeğe. Bu öğelerin kendi aralarında sürekli dönüşümünde ürkünç bir şey bulunmadığına göre, bileşimlerinin dönüşümünden ve çözünmesinden niçin korkulsun? Doğa gereğidir bu; ve, doğa gereği oluşan hiçbir şey kötü değildir.

Carnuntum (11)

III. BÖLÜM

I. — Sadece, yaşamın her gün eriyip bittiğini ve geri kalan bölümün bir o kadar kısaldığını düşünmek yeterli değildir. Şu da gözönünde tutulmalıdır: Bir insanın uzun süre yaşayacağı varsayıldığında, anlayışının olduğu gibi kalması ve daha sonra, sorunları kavramağa, tanrısal ve insana bağlı şeylerin bilinmesine yönelen kurguya kendini verebilme yeteneğini sürdürebilmesi kuşkuludur. Bir insan, bunarsa ne solunum, ne besleme, ne imgeleme, ne içtepi, ne de düzenindeki işlemlerin tümünü yerine getirme olanaklarından yoksun kalmaz; ama, kendini dilediği gibi yöneltme, tüm ödevlerini titizlikle seçme, görünüşleri çözümleme, yaşamdan ayrılma zamanının gelip gelmediğini yoklama ve eksizsizce yetiştirilmiş bir us gerekti-

ren bu tür ve tüm öbür düzenli incelemeler konusunda yargıya varma yetisi, işte bu yeti sö-
nüverir ilkin, derim. Aklımız başımızda iken,
yalnız her an ölüme yaklaşmakta olduğumuz-
dan değil, ama ölmeden ve sorunları kavrama
yeteneği ile onlara ilgi gösterme gücünü de yi-
tirmeden önce, elimizi çabuk tutmamız gerek-
mektedir.

II. — Şuna da dikkat edilmelidir: doğal
üretimlere raslantı sonucu eklenenlerin bile,
sevimli ve çekici bir yanı vardır. Örneğin, ek-
mek pişerken yer yer çatlaklar, böylece oluşup
ekmekçinin sanatı dışında meydana gelen çat-
laklar belli bir tada sahibolup, özellikle iştah
açıcıdırlar. İncirler, olgunlaştıklarında yarı açıl-
ırlar; ağaçtan düşen zeytinlerden çürümeye
yüz tutanları değişik bir parlaklığa kavuşur. Ve
toprağa doğru eğik başaklar, aslanın alın deri-
si, yaban domuzlarının ağzından çıkan köpük,
başka bir sürü şey ayrı ayrı ele alındığında gü-
zel olmaktan uzaktırlar. Bununla birlikte, do-
ğanın yapıtlarına eşlik etmelerinden ötürü, on-
ların güzelleşmesine katkıda bulunur ve çekici
olurlar. **Bütün**'de olup bitenlerin tümünü duyan
ve derinliğince anlayan kişi, sonurgu yoluyla
oluşmuş bulunanlar da dahil olmak üzere her
şeyde belirli kendine özgü bir çekicilik bulacaktır.
Bu insanın, yırtıcı hayvanların açık ağızla-
rını olduğu gibi görmekten duyacağı zevk,
ressamların ve yontucuların sundukları yansı-
maları karşısında duyduğundan daha az olma-
yacaktır. Düşünür gözüyle, çocuklarda sevgi-

nin çekici sevimliliği olduğunca, yaşlı bir kadın ve yaşlı bir erkekte de belirli bir güç, sert bir güzellik görebilecektir. Sık sık karşılaşılan bu gibi sevinçler, herkesce değil, sadece doğa ve ürünleriyle gerçekten kaynaşmış kişi tarafından duyulabilir.

III. — Hippocrates, birçok sayrıyı esenliğe kavuşturduktan sonra, kendisi sayrılanıp öldü. Çok sayıda insanın ölümünü önceden bildiren Keldaniler yazgının pençesinden kurtulamadılar. İskender, Pompeus, Caius Cesar, onca kez bir çok kenti baştan başa kırıp geçirdikten, binlerce ve binlerce atıyla piyade dizisini savaşta biçtikten sonra, kendileri de yaşamdan ayrıldılar. Kıyamet konusunda bilgince araştırmalarda bulunan Heraclites, bedeni su dolu ve gübreye sıvanmış olarak öldü. Haşere öldürdü Democrites'i, bir başka türü de Socrates'i. Ne denebilir? Gemiye bindin, deniz yolculuğu yaptın, karaya yanaştın: iniver gemiden! Bu, başka bir yaşama girmek içinse, orada da hiçbir şey Tanrılardan yoksun değildir; duyumsuzluğa düştüğünde, acılara ve hazlara katlanmadan, varlığının tutsak bulunan bölümünün soyluluğu ölçüsünde bayağlaşılan bir (TENE) boyun eğme zorunluluğundan kurtulmuş olacaksın: birisi, anlak ve tanrısallık; öteki, toprak ve çamurlu kan.

IV — Topluma ilişkin bir yararı amaç edinmedikçe, yaşamının geri kalan bölümünü başkalarının yaptıkları konusunda kanı

edinmekle geçirme. Çünkü böylece, başka bir görevden, şunun ya da bunun varmak istediği amaç, yaptığı, söylediği, düşündüğü, tasarladığı şey ve seni oyalayıp, yönetici ilkene göstermen gereken özenden uzaklaştıran bu tür uğraşların tümünü anlamaya çalışmakla savsakladığın görevden alıkoymaktasm kendini.

Demek ki düşünceler bağlantısından rastlantısal ve temelsiz olana, daha önemlisi, gereksiz ve zararlı olana yer verilmemelidir. Ansızın: «ne düşünüyorsun, şimdi?» diye sorulduğunda, hemen açık yüreklilikle: «şunu ve bunu» yanıtını verebileceğin düşünceleri sadece taşımağa çalışmalısın. Böylece, sendeki her şeyin yalın, iyi dilekli, toplumsal bir varlığa yaraşır; zevk, kısacası yararlanma düşüncelerine ilgisiz, nefrete, çekemezliğe, güvensizliğe ve ruhunda varlığını dile getirmen gerekseydi, kızaracağın her türlü tutkuya duyumsuz olduğu derhal ve açıkça görülebilir.

Çünkü, en iyiler arasında, şimdiden yerini almak için hiçbir çabayı esirgemeyen böyle bir insan, bir din adamı ve kendini Tanrılara adayan kimse örneğince, kendinde biçim kazanmış olanın hizmetindedir.

Bu saygı insanı zevk kirlerinden korur, tüm acılara karşı bağışık, tüm ölçsüzlüklere karşı güçlü, tüm kötülöklere duyumsuz, kıllar; onu, hiçbir tutkuya yenilmemek için girişilen en soylu çarpışmanın atleti yapar; onu doğrulukla zenginleştirir, olayları ve yazgısının tüm getirdiklerini, tüm ruhuyla karşılama-

sını sağlar. Hiçbir zaman, kaçınılmaz ve ortak çıkara ilişkin bir gereklilik dışında, bir başkasının söylediği, yaptığı ya da düşündüğü hakkında düşünüyünce edinmeğe çalışmaz. Etkinliğini, yalnız kendisini ilgilendiren şeylere uygular ve durmadan, kendisine özgü olan şeylerin **Bütünü** meydana getirenlerle birlikte **örüldüğünü**, düşünür; birincileri yüzünün akiyle yerine getirir, ikincilerin iyi olduğuna inanmıştır. Çünkü, herkese ayrılan yazgı evrensel düzende var olup, bu düzeni içermektedir. Tüm düşünen varlıklarla bağı olduğunu, tüm insanları sevmenin insanın doğasına uygun bulunduğunu, halkın değil, yalnız doyağa uygun yaşayan kişilerin kanısının hesaba katılması gerektiğini de ansır.

Başka türlü yaşayanlara gelince, evlerinde ve dışarda, gündüz ve gece, yaşamlarını nasıl sürdürdüklerini ansır. Ve, kendi kendileriyle yetinmesini bilmeyen bu insanların beğenimine hiçbir biçimde önem vermez.

V. — Yaşamın hoşnutluk içinde, ortak çıkara saygısızlıktan, düşüncesizlikten ve hafiflikten yoksun olsun. Bunun dışında hiçbir şey süslemesin düşünceni. Az konuş ve her şeye el atma. Bundan başka, sendeki Tanrı, yiğit ,saygın bir varlığı, bir kentliyi, bir Romalıyı, kendi görevini kendisi seçen bir başkanı, kendisini tutan her türlü bağdan yoksun, ne and'a ne de tanığa gereksinme duymadan yaşamdan ayrılma belirtisini bekleyen bir insanı korusun. İşte, böyle elde edilir dinginlik,

başkalarının yardımından vazgeçme sanatı, başkalarının sağladığı kolaylıklara gerekseme duymama sanatı. Şu halde, dik olmak gerekir, doğrultulmuş değil.

VI. — İnsan yaşamında, doğruluktan, türeden, ılımlılıktan, yiğitlikten ve kısacası, doğru usa uygun davranma olanağı sağladıkça, kendi kendisiyle yetinen ve kendisince seçilmiş olmadan, yazgının payına düşürdüğü her şeyde alinyazımsından hoşnut görünen bir öüşünme biçimine yeğ tutulabilecek bir iyilik bulursan; Eğer derim, daha üstün bir iyilik görürsen, tüm ruhunla ona yönel ve bulguldığın bu en üstün iyilikten yararlan. Ama, hiçbir şey, sende yerleşmiş kişisel içgüdüleri egemenliği altına alan, anlığın tasarımlarını deretleyen, Socrates'in dediği gibi, duyuların isteklendirmelerinden kurtulmuş, Tanrılara boyun eğip, inanlara bağlanan ekelikten daha iyi görünmüyorsa sana; tüm geri kalanı daha küçük ve daha aşağı buluyorsan, başka hiçbir şeye yer verme kendinde.

Çünkü, bir kez eğilim göstermeyedurasm ve yolundan ayrılmayadurasın; sana özgü ve senin olan bu iyiliğe duyduğun saygıyı, aralıksız sürdüremezsin, artık.

Halkın övgüleri, erk, zenginlik, zevklerden yararlanma gibi başka bir doğadan olan hiçbir şeyi, bu us ve toplumsal yaşam iyiliğiyle karşı karşıya getirmeye yetkili değilsin.

Tüm bu şeyler, bir süre için doğamıza uygun görünseler bile, ansızın üstün gelip onu

doğru yoldan saptırırlar. Kendin için, derim, yalın ve özgür bir biçimde, en iyi gördüğünü seç ve bu seçide diren. —Ama, en iyi, yararlı candır.— Akıllı bir varlık olarak kendine ilişkin yarar söz konusu ise, onun korunmasına özen göster; sadece diriksel varlığına ilişkin ise, açığa vur onu ve kurumsuzca koru yargı- rı; yalnız, bu araştırmayı salt güvenlik için- de sürdürmeye çalış.

VII. — Bir gün seni, inanına karşı gel- me, utanmadan ayrılma, birisi için kin besle- me, kuşkulanma, kargıma, duygularını gizle- me, gizlilik ve örtüyü gerektireni isteme zo- runluğunda bırakacak şeyi hiçbir zaman ken- dine yararlı sayma. Usunu, ekeliğini ve bu ekeliğin saygınlığının doğurduğu derin saygı- yı herşeye yeğ tutan insan, ağılatısal davranış- larda bulunmaz, sızlanmaz, ne yalnızlığa ne de kalabalığa gereksinme duymaz.

En üstün özgürlük: hiçbir şeyin peşine düşmeksizin, hiçbir şeyden kaçmaksızın sür- dürecektir yaşamını o. Ruhu aşağı yukarı uzun bir süre bedenine bürünük kalsa da, hiçbir bi- çimde kaygılanmaz ondan ötürü. Hemen ayrı- lıp gitmesi gerekseydi, ağırbaşlılık ve ölçülü- lükle yerine getirilmeğe elverişli öteki görevle- ri için olduğunca özgür çıkardı yola. Tüm ya-şamı süresince, tek kaygısı, düşüncesini uslu ve toplumsal bir varlığa uygun düşmeyecek oluşum biçimlerinden korumaktır.

VIII. — Tutkularını yenmiş ve arınmış in-

sanın düşüncesinde irinli, kirli, kabuk altında pislik toplayan hiçbir şey bulunmaz. Rolünü tamamlayıp oyunu bitirmeden ayrılıp giden bir ağılatı oyuncusu örneğince, bitmemiş yaşamında yakalamaz onu yazgı. Bayağı, yapmacıklı, aşırı bağlılık ya da ilgisizlik taşıyan yargılanabilir, gizlenmiş hiçbir şey yoktur onda.

IX. — Kanı edinme yeti'ne saygı göster. Doğaya ve uslu bir varlığın yapısına uygun olmayan bir kanının, hiçbir zaman yönetici ilkende yer almaması tümüyle bu yetiye bağlıdır. Ani olarak karar vermeme sanatı, insanlarla dostluk ilişkileri ve Tanrıların buyruklarına boyun eğme olanaklarını, o sağlar bize.

X. — Geri kalanı içinden atıp, sadece şu birkaç ilkeye bağlan. Ama, herkesin yalnız şimdiki zamanı yaşadığını ve bu zamanın da bir an sürdüğünü de ansı; eldeki yaşanmıştır gelecekte belirsizlik içinde.

Önemsizdir şu halde, herkesin sürdürdüğü yaşam süresi; üzerinde yaşadığı yeryüzü parçası da önemsizdir, en süreklisi olsa bile, ölüm sonrası ünü de önemsizdir; kendilerinden uzun zaman önce yaşamdan ayrılmış bulunanı tanımaktan çok uzaktır insanlar. Kendi kendilerini bile tanımadan, çarçabuk ölüp gidecek önemsiz insanların art arda gelip geçmesiyle sürer o ün.

XI. — Sözüünü etmiş bulunduğum ilkelere, bir başkası daha eklensin: tüm görünüşler

arasından bir nesnenin tümüyle, kendi özünde olduğu gibi açık seçik bir biçimde görülebilmesi için, imgesi algılanan nesneyi her zaman bir tanım ile, bir tasarım ile ve ona özgü adı ile, meydana gelmiş olduğu ve dönüşeceği biçimlerin adlarını kendi kendine söyle. Yaşamda karşılaşılan nesnelerin herbirini yöntem ve doğrulukla ayırdedebilme, şu ya da bu nesnenin hangi yararı, hangi evrene sağladığını, tüme göre ve öteki kentlerin onun evleri durumunda buldukları, bu üstün kentin kentlisi olan insana göre taşıdığı önemi, aynı zamanda araştırma olanağı verebilecek biçimde değerlendirebilme yetileri örneğince, hiçbir şey gerçekten bu denli yüceltemez ruhu. Bu nesnenin neligi, hangi öğelerden meydana geldiği, bende şimdi bu tasarımılamaya yol açan şeyin ne kadar zaman var olacağı, ona karşı, yumuşaklık, yiğitlik, iyi niyet, yalınlık, kendini tutma örneğince hangi erdemlere gereksinme duyulduğu da araştırılmalıdır. İşte bundan ötürü, her durumda şöyle düşünülebilir: «Bu, Tanrı'dan gelmektedir. —Şu, olayların kümelenmesine ve akışına, dizilerince sebep olunan karşılaşmaya ve de yazgıya bağlıdır.— Bu, kendisi için doğaya uygun olanı bilmeyen bir yurttaştan, bir akrabadan, bir arkadaştan gelmektedir.» Ama ben, onu biliyorum ve bundan ötürü, toplumun doğal yasasına göre, iyi niyetle ve türeyle davranıyorum ona karşı. Bununla birlikte, önemsiz şeylere da kendi görece değerlerini vermeyi amaçlıyorum.

XII. — Elindeki görevi doğru usa uyararak, özenle, güçle, iyiniyetle ve ona hiçbir ikinci iş katmadan yerine getirirsen; içsel ekeliğinin, her an geri veriliyormuşçasına, arı tutulmasına dikkat edersen; bu ödevi, hiçbir şey beklememe ve hiçbir şeyden sıyrılmama ilkesine bağlarsan; görevinde, doğaya uygun davranmakla yetinir, söylediğinde ve duyduğunda, yiğitçe doğruluğa göre konuşursan, mutlu yaşarsın. Ve, seni bundan alıkoyabilecek hiç bir güç yoktur.

XIII. — İvedi durumlarda sayrılara bakım göstermek üzere hekimler gerekli araçları nasıl her zaman el altında bulundurlarsa: sen de aynı biçimde, tanrısal ve insana değgin şeylerin tanınması, en anlamsız eylemin bile, bu iki tür şeyin karşılıklı bağlantısını anıyan insan örneğince yerine getirilmesi için gerekli ilkeleri, her zaman hazır bulundur. Çünkü, insana değgin hiçbir şey, aynı zamanda Tanrı-lara değgin şeylere yöneltilmedikçe, gereği gibi gerçekleştirilemez. Tanrısal olan için de böyledir.

XIV. — Amaçtan uzaklaşma artık. Ne Anılarını, ne eski Roma ve Yunan destanlarını, ne de yaşlılığın için ayırdığın kitap özetlerini baştan okuyacak durumda değilsin. Ereğe varışını çabuklaştır; kendine değgin bir kaygı taşıyorsan, boş umutlara kapılma ve gecikmeksizin, yardımcı ol kendine.

XV. — Şu sözcüklerin kaç anlama geldik-

leri bilinmiyor: çalmak, ekmek, satınalmak, dingin kalmak, yapılması gerekeni görmek; bu, yalnız sözlerle değil, ama belirli başka bir görü aracılığıyla elde edilir.

XVI. — Beden, ruh, anlak. Bedene, duyular; ruha, içtepiler; anlağa, ilkeler. Bir be-timleme nedeniyle etkilenme, eğitimsizlere bil-ge vergidir; içtepiler nedeniyle, iplerle yöneti-lircesine devinme, yırtıcı hayvanlara, kadınsı-lara, Phalaris'e ve Neron'a vergidir. Anlayışı-mızın ödevi olan görünene doğru yönelme ise Tanrıları yadsıyanlara, yurtlarını bırakıp gi-denlere, kapıları kapattıktan sonra iş görenle-re bile vergidir. Tüm geri kalan, sözünü etti-ğim varlıklar için geçerliyse, iyilik insanına özgü olan, beklenmedik raslantıları, yazgısının getirdiği olayları sevmek ve hoşnutlukla karşı-lamak, göğsünün derinliğinde bulunan içsel ekeliği çeşitli imgelerle şaşırtmamak ve buna-lıma düşürmemek, gerçeğe aykırı tek bir söz söylememek, doğruluk dışı hiçbir davranışta bulunmamakla, onu dinginlik içinde ve sürekl-i olarak Tanrılara bağlı tutmaktır.

Yaşamını yalınlık, ölçülülük, kalenderlik içinde sürdürdüğüne tüm insanlar inanmak istemeseler bile, o, hiç kimseye karşı öfke duy-maz ve yaşam sonuna dek; arı, dingin, özgür-clarak, yazgısına kendisini sıkmadan uyarak beklemesi gerekli sona götüren yoldan ayrıl-maz.

IV. BÖLÜM

I. — İçsel buyurucu, doğaya uyduğunda, olayları, onlara karşı davranışını, her zaman clanağı ölçüsünde değiştirebileceği biçimde göz önüne alır. Belirli hiçbir konuyu yeğ tutmaz ama, seçi sonucu en iyi bulduğuna yönelir; az alevli bir lambanın içine atılanlar onun soluğunu keseceği halde, çok alevli bir ateşin içine atılanlar onda yanar, erir. Bir engelle karşılaştığında, onu kendisine konu edinir. Yalım yalım bir ateşe, içine atılan herşeyi çarçabuk kendine mal eder; onu yok ediverir ve atılan şeyden ötürü daha da yükselir.

II. — Her eylemi, raslantı sonucu değil, sanatın yetkinliğini ağlayan kuralın gerektirdiği bir biçimde, yerine getir.

III. — Dünya işlerinden uzaklaşmak üye-

re olanlar kırlarda, deniz kıyılarında, dağlarda çekilenebilecek köşeler arar.

Ve, sen kendin de bu çekilmişlik köşelerini, ateşlice arama alışkanlığını edinmişsin. Ama bu, en ilkel düşünce biçimidir. Çünkü sen, dilediğin vakit kendi içine çekilebilirsin. Gerçekte insan kendi ruhunda olduğunca yatışık ve dingin bir çekilmişliği hiçbir yerde bulamaz. Özellikle, salt bir içdirliğine hemen varabilmek için değinilmesi yeterli kavramları içimizde taşımamız gerek. İçdirliği, benim için sadece erişilmiş bir düzen anlamına gelmektedir.

Öyleyse, sürekli olarak, kendine bu çekilmişlik olanağını tanı ve kendini yenile. Ama, kendileriyle karşılaştığın anda, seni ruhunun derinliklerine indirmeye ve yeniden ele alacağın uğraşlarına hertürlü acılıktan bağışık olarak geri çevirmeye yeterli başlıca özdeyişler de bulunmalıdır.

Gerçekte, neye karşı acılık duymaktasın? İnsanların kötülüğüne karşı mı? Düşünen varlıkların birbirleri için doğmuş buldukları, birbirini hoş görmenin türenin bir bölümü olduğu, insanların istemeyerek günah işledikleri, şimdiye dek araları açılanların, birbirlerinden kuşkulanan, birbirlerine kin besleyen, birbirlerini mızrak atışlarıyla delik deşik edenlerin tümünün yittiği, yanıp külleştiği düşünce-sine dayan! Yatışıklığa eriş artık.

Ama, belki de birlikteliğin sana ayırdığı paya karşı acılık duymaktasın? Şu ikilemi

anımsa: Ya bir Tanrı ya da atomlardan oluşmuş bir evren düzenini kanıtlayan tüm usulamalar.

Bedensel şeyler mi el koydular sana? Düşüncenin kendi kendini bulup, özgücünün bilincine varır varmaz, dirimsel soluğun tatlı ya da azışık çalkantılarına katılmamaya başladığını göz önünde tut; ve yine, acı ile zevk konusunda neler duyup, neler kabul ettiğini anımsa.

Belki de böbürlenme isteğine kapılacak-sın? Herşeyin başına gelen tez unutulmuşluğa, her iki yönden sonsuzluğa açılan zaman uçurumuna, gürlemenin boşluğuna, seni kutlar görünenlerin kararsızlığına ve düşüncesizlikle, ünün sınırlandırılmış bulunduğu alanın darlığına çevir gözlerini. Tüm yeryüzü, gerçekte, bir noktadan başka şey olmayıp, onun da ne küçük bir parçası konut edinilmiştir insanlarca! Ve orada kaç insan ve hangi insanlar senden hoşnut kalabilecek!

Öyle olunca, ruhunun bu dar alanında bulabileceğin çekilginliği anımsaman gerekmektedir. Ve her şeyden önce üzülme, sertleşme; ama, özgür olup, her şeye yiğitçe, insanca, kentlice, ölümlüce bak. Üzerine eğileceğin en yakın özdeyişler arasına, şu ikisini de kat: birisi, şeylerin ruha ulaşmayıp, dışarda sınırlandırılmış kaldıkları ve karışıklıkların, sadece ruhun onlar hakkında edindiği kanıdan doğduğu. Öteki, bu gördüğün şeylerin tümünün dönüşüp, yeniden var olmak üzere yok olaca-

ği. Ne denli çok şeyin dönüşümüne tanık oldun şimdiye dek! Sık sık düşün bunu. «Evren neğışmedir; yaşam, başkasının yerine gelme (12)»

IV — Eğer anlak ortaklaşaysa, bizi, düşünen varlıklar yapan, us da ortaklaşadır. Bu böyleyse, yapılması ya da yapılmaması gerekeni buyuran us ortaklaşa olmalıdır. Bu böyleyse, yasa da ortaklaşadır. Bu böyleyse, aynı kentin insanlarıyız. Bu böyleyse, belirli bir ortaklaşa yönetime katılmaktayız. Bu böyleyse, tüm evren bir kent gibidir. Ve gerçekte, bunlardan başka insanlığın tümüyle katıldığı hangi ortak yönetimden söz edilebilir? İşte yukardan, bu ortak kentten gelmektedir, bize anlağın kendisi, us ve yasa; yoksa, nereden gelebilirlerdi? Nasıl ki varlığımın toprağa değgin bölümü, belirli bir topraktan, sıvı bölümü başka bir cisimden, solunulan bölümü başka bir kaynaktan, ısıdan ve ateşten oluşmuş bölümü belirli başka bir özel kaynaktan alınmışsa —çünkü, hiçbir şey hiçe dönüşmeyeceği gibi hiçbir şey hiçten gelmez— aynı biçimde, anlak ta bir yerden gelmektedir.

V. — Ölüm, doğuş örneğince doğanın bir gizemidir: birinde çözümlenen özdeş öğelerin ötekinde birleşimi. Kısacası, onur kırıcı bir durum yoktur. Çünkü, ölmek, düşünen bir, hayvanın ne ereğine ne de varlık yapısına aykırı değildir.

VI. — Böyle şeylerin, bu biçimde oluşma-

şı, böyle insanların varlıklarından ötürü doğal olarak zorunluluk sonucudur. Bunun meydana gelmesini istememek, incir ağacının öz suyundan yoksun olmasını istemektir. Kısacası, şunu anımsa: çok az zaman içinde sen ve o, ölmüş olacaksınız; ve, hemen sonra, hiçbir şey, adınız bile kalmayacak.

VII. — Sanıyı kaldır, «Bana haksızlık edildi» yi kaldırmış olacaksın. «Bana haksızlık edildi» yi kaldır, haksızlık kalkmış olacak.

VIII. — İnsanı kötü kılmayan, yaşamını da kötü kılamaz; ne dışında ne içinde, zarar veremez ona.

IX. — Yararlı, doğası gereği yararlılığını açığa vurmak yükümlülüğünü zorunlu olarak bulundurur.

X. — Meydana gelen her şeyin, türel bir biçimde meydana geldiğin anımsa. Titizlikle gözlemlediğinde, anlayacaksın bunu. Sıraya göredir, demiyorum, sadece, bu meydana geliş, ama türeye göre de ve birisi tarafından herkese değerine göre dağıtılmışçasına. Öyleyse, başladığın gibi sürdür gözlemlemeni ve yaptığını, iyilik insanına varlık veren düşünüyeye göre, iyilik insanı olma düşüncesiyle yap.. Bu ilkeyi, tüm eylemlerine uygula.

XI. — Olanları, seni aşağılayan kimsenin yargıladığı ya da yargılamayı dilediği biçimde yorumlama. Ama, gerçekte oldukları gibi gör onları.

XII. — Şu iki davranış kuralını her zaman uygulamaya hazır tutmalısın; birisi, krallık ve yasama gücü usunun, sana yalnız insanlık yararına değgin esinlediklerini yerine getirmeği. Öbürü, kanını doğru yola yöneltip, değişikliğe uğratabilecek birisi bulunduğunda, onu değiştirmeyi. Bununla birlikte, bu değiştirme her zaman türe ya da genel çıkar gibi belirli bir savunulabilir itkiden ileri gelmeli ve sadece böylesine nedenler olmalı, sana tutumunu değiştirme kararı verdiren. Yoksa, ovünçlü ya da hoş görünen şeyler değil.

XIII. — «Us taşıyor musun?» «Evet.» «Öyleyse neden kullanmıyorsun onu? Eğer gerçekten görevini yerine getiriyorsa, daha fazla ne istiyorsun?»

XIV — Bütün'ün parçası olarak sürdürdün varlığını. Seni yaratanda yiteceksin, ya da daha bir kesin olmak için, değişim yoluyla onun üretici usuna geri dönmüş olacaksın.

XV. — Aynı sunağa serpilmiştir birçok günlük tohumu; birinin daha erken, öbürünün daha geç düşmesi önemsizdir.

XVI. — On günden daha kısa bir süre içersinde, bir tanrı görünümü vereceksin, şimdi sana yırtıcı bir hayvan ya da maymunmuşun gibi bakanlara. Yeter ki us ilkelerine ve saygısına yeniden dönesin.

XVII. — Binlerce yıl yaşayacakmışçasına davranma. Kaçınılmaz olanı yazgında taşı-

maktasın. Yaşadığın sürece, elinden geldiğince, iyilik insanı ol.

XVIII. — Ne denli çok zaman kazanır, komşusunun söylediğine, yaptığına, düşündüğüne değil; ama, eyleminin doğru, kutlu ve saltık biçimde iyi olması için, kendi yaptığına dikkat eden kişi. Kararmış ruhlara güven besleme; kendini dağıtmakızın, doğruca yürü ereğinin yolunda.

XIX. — Ölüm sonrası ünü yücelten kişi, kendisini ansıyacak insanların her birinin de yakında öleceğini ve sonra, yanıp sönen meşâleler örneğince birinden diğerine geçerek, bu ün sönüncüye değin, onun yerine gelenin de öleceğini göz önüne getirmez. Giderek, seni ansıyacak kişilerin ölümsüz olduklarını varsay ve belleğın de ölümsüz olsun. Ne yararın olur bunda? Ve, ölen kimseye birşey kazandırmaz, demiyorum sadece; ama, yaşayan için neye yarar övgü? Ondan bir çıkar sağlamayı amaçlamadıkça. Bu arada, us dışındaki şeyleri hesaba katmakla, doğanın sana bağışladığı bu yeteneği vakitsiz olarak bir yana bırakmaktasın.

XX. — Zaten, güzel olan her şey, ne biçimde olursa olsun, kendiliğinden güzeldir, kendinde tamamlanır ve övgüyü kendinden bir parça olarak taşımaz. Övgü nesneyi, ne daha kötü ne kadar iyi kılar. Doğal nesnelere ve insan yapısı nesnelere örneğince, genel olarak güzel diye nitelendirilen şeyler için bile böyledir bu. Özünden güzel olan, başka şeye gerekse-

me duyar mı? Yasadan öte, doğruluktan öte, iyi dileklilikten ya da utanmadan başka? Bu şeylerden hangisi övüldüğü için güzeldir? Ya da hangisi yerildiği için bozulur? Zümrüt, övülmemekle değerinden bir şey yitirir mi? Ya altın, fildişi, erguvan, lır, kılıç, çiçek, çalı?

XXI. — Eğer ruhlar ölümden sonra yaşıyorlarsa, bunca uzun zamandan beri, hava, onları içerebilmeğe nasıl yeterli kalmaktadır? Ve, toprak başlangıçtan bu yana ölenlerin bedenlerini nasıl içerebilmektedir? Nasıl ki yer-yüzünde, bedenler bir süre toprakta kaldıktan sonra dönüşüyor, yok oluyor ve başkalarına yer açıyorlarsa: öylece, gökyüzüne taşınan ruhlar da, orada bir süre tutunduktan sonra dönüşüyor, dağılıyor ve yanıyorlar Bütün'ün üreteç usuna geri dönmekle. Ve bu biçimde, yeni bir konut edinmek için oraya gelen ruhlara yer açıyorlar. İşte, ruhların ölümsüzlüğü varsayımına verilebilecek yanıt. Yalnız insan bedenlerinin bu biçimde yittiğini de düşünmemek gerekir. Hergün yemekte bulunduğumuz ve başka hayvanlarca parçalanan hayvanlar için de durum aynıdır. Nicesi, onlarla beslenenlerin vücutlarında böylece yoğaltılıp, yitiverirler. Bununla birlikte, yine de yer vardır onlara, çünkü onlar kan olmakta, çünkü onlar havaya ya da ateşe dönüşmektedirler. Bu noktada gerçeği bulgulayabilme çaresi nedir? Özdekle biçimsel nedenin ayırdedilmesi.

XXII. — Kasırgaya kapılma; ama her

atılımda, doğru olanı öner kendine; ve her tasarımda, kavrama yetini korumağa çalış.

XXIII. — Ey evren! Sana uygun düşen her şey bana da uygun düşer. Senin için, elverişli zamanda oluşmuş sayılan şeylerin hiçbiri bana göre vakitsiz ya da geç kalmış olmaz. Ey doğa! Mevsimlerince üretilenlerin tümü yemiştir benim için. Her şey senden gelir, her şey sende bulunur, her şey sana döner. «Sevgili Cécrops kenti (13)!» demişti biri. Sen de: «Sevgili Zeus Kenti» demeyecek misin?

XXIV. — «Eğer mutluluk içinde yaşamak istersen, az işe giriş (14).» denmişti. «Zorunlu olanı ve doğal olarak toplumsal bir varlığın usunun buyurduğu her şeyi, onun buyurduğu biçimde yap» demek, daha iyi olmaz mıydı? Bu tutumla, sadece gereği gibi davranmaktan ileri gelen mutluluğa değil, az işe girişmeden doğan mutluluğa da erişmiş olacaksın. Gerçekte, söz ve eylemlerimizin çoğu gerekli bulunmadığından, onlardan geçilmesi daha fazla vakit ve yatışıklık kazanılmasını sağlar. Bundan, her şeyde kendine şu ansıtmada bulunma gereği sonucu çıkar: «Sakın, gerekli olmayan şeylerden biri olmasın bu?» Ve, sadece gerekli olmayan eylemler değil, ama düşünceler de önlenmelidir. Böylece, onların neden olabileceği davranışlar da ortaya çıkmayacaktır.

XXV — Bütünden kendine düşen payı hoş karşılayıp, öz davranışında doğru ve iyi dilekli olmakla yetinen iyilik insanı yaşamının sana nasıl uyacağını görmeğe çalış.

XXVI. — Şunu gördün mü? Bunu da gör. Şaşırma; yalın bir ruh ol. Birisi günâh mı işliyor? Kendine karşı işliyordur o günâhı. Başına bir şey mi geldi? Olan her şey, bütünü düzeni nedeniyle, başlangıçtan beri sana ayrılmış bulunup, o düzen örgüsünde yer almıştı. Sonuç olarak, yaşam kısadır. Şimdiki zamandan yararlanmak gerek, ama iyi düşünerek ve türeye uygun kalarak. Kendine, dinlenme olanağı sağlamakta aşırılığa kaçmadan.

XXVII. — Düzenli bir evren, karışık ve düzensiz bir insan yığını. Sende belirli bir düzen bulunmasına karşın. **Bütün**, düzensizlik içinde olabilir mi? Ve özellikle, her şey bunca iyi düzenlenmiş, birleştirilmiş ve uyumlu kılınmış olunca?

XXVIII. — Karanlık karakter, kadınsı karakter, yabanıl, yırtıcı, kaba; çocuksu, korkak, dürüst olmayan, soytarı, aç gözlü, zorba.

XXIX. — Var olanı tanımamak; yeryüzüne de yabancı olmaktır. Orada olup biteni bilmemek, ona yabancı olmak, daha az önemli değildir. Bir sürgündür, toplumsal ustan uşaklaşan kişi; bir kör, anlağın gözünü kapalı tutan; bir dilenci, başkasına gerekseme duyup, yaşamına gerekli olanı kendi öz varlığından elde edemeyen. Evrenin bir çıbanıdır, başına gelen beklenmedik olaydan ötürü duyduğu hoşnutsuzluk nedeniyle yolunu değiştirip, doğanın ortaklaşa usundan ayrılan kişi. Çünkü bu olayı meydana getiren aynı doğa, seni

de meydana getirmiştir. Budanmış bir Organ-
dır, kendi ruhunu düşünen varlıklarınkinden
ayıran kişi. Çünkü, ruh tektir.

XXX. — Beriki; tüniksiz, filozofça yaşa-
makta; öbürü kitapsız; bir başkası hemen he-
men giysisiz. «Ekmeğim yok, ama usa bağlı
kalmaktayım.» demekte. Öğretimin yardımcı
kaynaklarına sahip bense, ona hiç bağlı değı-
lim.

XXXI. — Öğrendiğin küçük zanaatı sev
ve onun gerekliliklerine katlan. Yaşamının ka-
lan bölümünü, kendisini ilgilendiren şeylerde,
tüm ruhuyla Tanrılara güvenip, hiç kimsenin
ne kıyıcısı ne de kölesi olmayan insan örneğince
geçir.

XXXII. — Örneğin, Vespasien çağını dü-
şün, şunları göreceksin: evlenen, çocuklar ye-
tiştiren, sayrılanan, ölen, savaşan, bayramlar
kutlayan, alış veriş yapan, toprağı işleyen,
dalkavukluk eden, büyüklük taslayan, kuşku-
cu, fesat çeviren, bazılarının ölümünü dileyen,
şimdiki zamana karşı sızlanan, seven, para bi-
riktiren, konsüllüklere, en yüksek güçlere göz
koyan insanlar. Ve sonra! O insanların toplu-
luğu tümüyle varlığını yitirmiş!

Trayan çağına geç, şimdi. Uğraşmaları öz-
deş olan bu toplum da yok olmuş. Bundan
başka, çağlara ve uluslara değgin başka belge-
leri de aynı biçimde gözden geçirerek, nice in-
sanın tüm güçlerinden yararlandıktan sonra,
nasıl yok olup öğelere dağıldıklarını gör. Özel-

likle, kendi tanıdığın kimseleri, hiç yüzünden çekişerek, öz yapılarına uygun davranmayı, bu tutumda direnmeyi ve bundan ötürü hoşnutluk duymayı bir yana bırakan insanları anımsa.

Ama, her eyleme gösterilmesi gerekli özenin değere göre ve ölçülü olması zorunluluğu da anımsanmalıdır burada. Çünkü, böylelikle, değerce daha aşağı olan şeylere gereğinden çok zaman ayırmazsan, bezginliğe düşmezsin.

XXXIII. — Eskiden kullanılan sözcükler, bu gün, sözlük deyimleri olmuşlardır. Bunun gibi, vaktiyle çok ünlü olan insanların adları da, sözlük deyimleridir artık: Camille, Césion, Volésus, Léonnatus; ve biraz sonra, Scipion ile Caton; sonra Auguste; en son Hadrien ile Antoninus. Tüm bunlar gecikmeden ef-saneleşti ve hemen tüm bir unutulmuşluğa gömüldü. Ve bunu, şaşılacak bir ünle parlanmış insanlar için söylüyorum. Çünkü öbürleri, yaşamdan ayrılır ayrılmaz «tanınmamış, bilinmemiş» olurlar. Öyleyse, sonsuz bir ün ne anlama gelir? Boşluk kısacası. Özenimizi neye yöneltmeliyiz öyleyse? Sadece türeye uygun bir düşünme yetisine, genel çıkara adanmış bir etkinliğe, hiç aldatmayan bir anlatma yoluna, başımıza gelen her şeyi gerekliymişçesine, bekleniyormuşçasına, aynı ilkeden ve aynı kaynaktan ileri geliyormuşçasına karşılama anıklığına.

XXXIV — Hoşnutlukla teslim et kendini Clotho'ya, bırak dilediğince örsün yazgını.

XXXV. — Her şey geçicidir. Gerek ansıma ölgusu, gerekse ansınan konu.

XXXVI. — Var olan her şeyin bir dönüşümden ileri geldiğini, durmadan göz önünde bulundur. Ve, evrensel doğanın; var olanı, benzer yeni varlıklara biçim vermek üzere dönüştürmeyi, kaçınılmaz bir güçle sevdiğini düşünmeye alış. Her varlık, kendinden çıkacak olan varlığın bir çeşit tohumudur. Ama, sen, salt tohum sözcüğünden yalnız toprağa ya da bir döl yatağına atılanları anlamaktasın; buy-sa, büyük bilgisizliktir.

XXXVII. — Yakında yaşamını bitirmiş olacaksın. Ama, daha ne yalınsın, ne dingin, ne dış olayların sana zarar verebilecekleri sanısından kurtulmuş, ne herkese karşı iyi dilekli, ne de yetişkinliğin hakça yaşama için gereğini bilmektesin.

XXXVIII. — Dikkatle incele onların yönetici ilkelerini; bilgeleri incele, kaçındıklarını ve aradıklarını.

XXXIX. — Senin kötülüğün, başkalarını yöneten ilkede değildir, ne de seni çevreleyenin değişimi ve bozulmasında. Nerededir, öyleyse? Sende, kötülükler konusunda, yargıya varma yetisinin başladığı yerde. Yargılamadığında, her şey yoluna girecektir. En yakın komşun, bedeninin, parçalanmış, yanmış, irinli, gangren-olsa bile, bu kazalar konusunda yargıya varan bölüm dinginliğini korusun, eşdeyişle kötü

insanın olduğunca iyi insanın da başına gelebilen şeyin ne kötülük ne de iyilik olduğu yargısına varsın. Gerçekte, doğaya aykırı yaşayan insanın olduğunca doğaya, uygun yaşayanın da başına gelebilen şey, ne doğaya uygun ne de doğaya aykırıdır.

XL. — Evreni, tek bir öze ve tek bir ruha sahip, tek bir varlık olarak tasarımla, sürüklice. Her şeyin, nasıl salt bir duyumlama yetisine, onunkine yöneldiğini; her şeyin, nasıl salt onun itişiyile devindiğini, her şeyin nasıl var olan her şeyin yaratılış nedenine katıldığı ve şeylerin ne biçimde, bir arada eğirilip, dolanmış bulunduğunu düşün.

XLI. — «Bir cesedi ayakta tutan cılız bir ruhtan başka şey değilsin», Epictetos'un dediği gibi.

XLII. — Dönüşmekte olan varlıklara hiçbir kötülük gelmez, hiçbir iyilik gelmeyeceği gibi.

XLIII. — Zaman, tüm olaylardan biçim kazanmış bir ırmak ve azışık bir akıntı gibidir. Gerçekte, bir şey görünür olur olmaz, sürüklenmektedir; bir başkası mı getirildi, o da kapılıp sürüklenecektir.

XLIV. — Olan her şey; gülün, ilkyazın, yemişlerin yazın oluşmasınca alışılmış ve önceden bilinirdir; sayrılık, ölüm, kara çalınma, tuzaklar ve budalaları sevindiren ya da acılara salan her şey için böyledir.

XLV — Sonradan gelen her şey, önce gelenin soyundandır, her zaman; çünkü gerçekte, ayrı ayrı ve karşılıklı olarak gerekli içerikleri taşıyan bir sayılar sırası değil, esemeli bir süreklilik söz konusudur. Var olan şeyler, birbirleriyle uyumlu bir biçimde düzenlenmiş buldukları gibi, doğan şeyler de, düpedüz bir ard arda geliş değil, ama hayranlığa değer bir akrabalık göstermektedirler.

XLVI. — Sık sık, Heracleitos'un şu düşüncesi ansınmalı: «Toprağın ölümü, suya dönüşmesidir; suyun ölümü, havaya; havanın kiye, ateşe dönüşmesidir, ve bunun tersine.»

«Yolun nereye ulaştırdığını unutan insan» da ansınmalı. Ve yine: «İnsanların, Bütün'ü yöneten usla sürdürdükleri alışverişte, onunla her zaman uyuşmayıp, her gün karşılaştıkları olayları, kendilerine yabancıymışlarcasına gördüklerini.» Ve bundan başkaca da: «uyku-daymışçasına —çünkü o zaman sadece konuştuğumuz halde, devindiğimizi de sanırız— ve marangoz, çekülü örneğince— eşdeyişle, alışla ve öğrenilegeldiğince— davranmamak ve konuşmamak gerektiğini.»

XLVII. — Tanrılardan biri: «Yarın ya da, herhalde öbür gün öleceksin» deseydi sana, yontulmamış kişilerin sonuncusu olmadıkça, bunun yarından iki gün önce de olmasını fazlaca önemsemezdin. Çünkü, ne anlam taşır bunca kısa süre? Bunun gibi, yarın değil de

uzun yıllar sonra yaşamdan ayrılmanın da büyük bir önem taşıdığını sanma.

XLVIII. — Sürekli, düşün ki: nice hekim yaşamdan ayrılmıştır, sayrıları karşısında onca kez kaş çattıktan sonra; nice astrolog insanların ölümünü, önemli bir olaymışçasına önceden bildirdikten sonra, nice düşünür, ölüm ve ölümsüzlük konusunda sonsuzca tartışılmakta direndikten sonra; nice başkan, onca kişiyi öldürdükten sonra; nice zorba, yaşam ve ölüme değgin yetkilerini, kendisi ölümsüzmüşcesine kıyıcı bir kurumla kullandıktan sonra; nice kent tümüyle yok olmuştur: Hélice, Pompei, Herculanium ve öbürleri- Birbiri ardı sıra ölümlerine tanıklık ettiklerini de ekle bunlara. Bu kimse, öbürüne karşı son ödevlerini yerine getirdi, sonra ona aynı şey kendisi de aynı duruma gelecek bir başkasınca yapıldı. Ve kısa zaman içinde olup bitti tüm bunlar! Kısacası, insana değgin şeyleri her zaman, geçici ve önemden yoksun gör: dün, dödü, yarın mumya ya da kül olacaksın. Sonuç olarak, bu önemsiz zaman süresini doğaya uygun olarak geçirip, olgunluk çağına geldiğinde kendisini taşıyan toprağı kutsayarak ve kendisini üreten ağaca teşekkür ederek düşecek bir zeytin tanesi örneğince, dinginlik içinde bitir.

XLIX. — Dalgaların durmadan çarpıp kıldıkları yüksekçe buruna benze. O, ayakta durur. Su kabarıklıkları, onun çevresine, yatışmaya gelirler.

«Ne denli mutsuzum, başıma şu olay geldiği için!» Hiç de değil, tersine: «Ne denli mutluyum, başıma böyle bir şey geldikten sonra, içinde bulunduğum zamandan bezmeksiz, geleceğe karşı korku duymaksızın, üzüntüden yoksun olarak yaşamımı sürdürebildiğim için.» Aynı olay, gerçekte, herhangi bir kimsenin başına gelebilirdi; ama, herhangi bir kimse, bu nedenle, üzüntüden yoksun kalmayı başaramazdı. Öyle olunca, neden ötürü, bu raslantı bir mutsuzluk, öbürü bir mutluluk sayılsın? Kısacası, insan doğasına ters düşmeyen şeyi, insan için terslik olarak nitelendirebilir misin? Doğasının güdeğine karşı olmayan şey, insan doğası için bir terslik sayılabilir mi, sence? Bu güdeği bildiğine göre. Bu dış ügeişim, seni, doğru, yüce gönüllü, bilge, sakin, dengeli, gerçeğe uygun, ölçülü, özgür olmaktan ve bir araya gelmeleri insan doğasının kendisine özgü olan iyilikleri elde etmesini sağlayan erdemlerden alıkoyuyor mu? Bundan başka, seni üzüntüye yönelten her olayda, şu ilkedен yararlanmayı da unutma: Bu bir terslik değildir, buna soyluca katlanmaksa bir mutluluktur.

L. — Bayağı, ama bununla birlikte etkili bir umar: ölümü önemsememe durumuna erişme amacıyla, yaşama direngenlikle bağlanmak istemiş olanların ansınışı. Vaktinden önce ölenlerden fazla neye sahiptirler? Ne de olsa, sonunda, bir yerlerde gömülüdür Cadicianus, Fabius, Julianus, Lépidus ve tüm benzerleri

birçok insanı gömüte götürdükten sonra kendileri de oraya götürülmüşlerdir. Kısacası, fasıla kısadır. Hangi deneylerle, hangi arkadaşlarla ve hangi beden içinde geçirilmelidir? Bundan ötürü kaygılanma. Geride bıraktığın sonsuzluğa bak, arkanda; önündeyse başka bir sonsuz. Bu sınırsızlıkta, üç gün yaşayanla, yaşamını üç kez Gérénien (15) yaşınca sürdüren kişi arasında ne gibi bir ayırım bulunabilir?

LI. — Her zaman en kısa yoldan yürü. En kısa olansa, doğaya uygun gidendir. Bundan ötürüdür, her konuda en doğal biçimde davranma ve konuşma gerekliliği. Böylesine bir tutum, seni tumturaklıktan, abartmadan, mecazlı ve yapmacıklı üsluptan kurtaracaktır.

V. BÖLÜM

I. — Sabahın alaca karanlığında uyanmak sana zor geliyorsa, şu düşünceye başvur: İnsanca bir yaşam için uyanıyorum. Eğer, doğuşumun nedenini ve evrene getirilişimdeki amacı yerine getireceksem, yine de somurtkan olabilir miyim? Yoksa, yatmak ve örtüler altında kendimi sıcak tutmak için mi meydana getirildim?

— Ama, bu daha hoş!

— Kendine zevk vermek için mi doğdun?

Ve, kısacası, yaşama bir katkıda bulunmamak için mi, bedensel bir yaşam için mi yaratıldın? Çahıların, serçelerin, karıncaların, örümceklerin, arıların kendi görevlerini yerine getirip, paylarıncaya evrenin düzenine katkıda bulduklarını görmüyor musun? Ve sen, tüm

bunlardan sonra, insana yaraşanı yapmak istemiyorsun? Doğaya uygun olan göreve koşmuyorsun?

— Ama, dinlenmek te gereklidir.

— Gerekli olduğunu kabul ediyorum. Bununla birlikte, yiyip içmeye olduğunca, bu gereksinmeye de sınırlar koymuştur doğa. Buna karşı, bu sınırları aşıp, zorunluluğun ötesine geçmiyor musun sen? Eylemlerindeyse olanaklarının ardında kalıyorsun. Demek ki, kendini hiç sevmiyorsun. Çünkü, kendini sevseydin, gerek doğanı gerekse istemini sevmen gerekirdi. Uğraşlarını seven başkalarıysa, banyo ve yemeklerini unutarak, onun gerektirdiği yolda tüketmektedirler güçlerini. Oymacının oymacılığa, oyuncunun oyuna, cimrinin paraya, gururlunun böbürlenmeye duyduğundan, daha az mı saygı besliyorsun kendi doğana? Onlar, kendilerini ilgilendirene beğeni duyduklarında, kendilerini verdikleri yapıtı ilerletmeden ne yemek ne de yatmak isterler. Ortaklaşa iyiliğe yararlı eylemler daha az değerli ve daha az çabaya lâayık mı görünüyorlar sana?

II. — Ne denli kolaydır, can sıkıcı ve işe yaramayan her türlü düşünceyi uzaklaştırarak, hemen yetkin bir dinginliğe varmak!

III. — Kendini, doğaya uygun her türlü söze ve eyleme lâayık gör. Ne bazılarının eleştirileri, ne de onlardan doğacak kanılar nedeniyele yolundan sapma. Ama, davranışın ya da ko-

nuşman yararlı olacaksa, kendini bundan alıkoyma. Ötekilerin kendilerine özgü yönetim ilkeleri olup, kendi içgüdülerine bağlıdırlar. Sana gelince, tedirgin olma; ama, doğruca sürdür yolunu, kendi öz doğanın ve evrensel doğanın güdülerine bırakarak kendini: her ikisi de tek bir yol izlemektedirler.

IV. — Her gün içime çektiğim bu havada son soluğumu vererek, babama tohum, aneme kan, süt aneme süt veren, yıllardan beri her gün yiyecek ve içeceğimi elde ettiğim, yürürken beni taşıyan ve onca biçimde yararlandığım bu toprağa düşerek, yok olup yatışıklığa kavuşuncaya değin doğaya uygun yolda ilerlerim.

V. — Hayranlığa değer bir akıl keskinliğine sahip değilsin. Peki ama: «onlara değgin hiçbir doğal yetenekten yoksunsun», diyemeyeceğin, başka birçok nitelik vardır. Açık yüreklilik, ağırbaşlılık, katlanırlık, kendini tutma, olacağa boyun eğme, ılımlılık, iyi dileklilik, özgürlük, yalınlık, sadelik, gönül yüceliği örneğince. Tümüyle sana bağımlı olan bu nitelikleri elde etmeğe çalışsana. Kendilerine karşı hiçbir doğal yeteneksizlik, kanıtlanabilir hiçbir anıklık eksikliği taşımadığın bu erdemleri ne çabuk elde edebileceğini sezmiyor musun? Ve bununla birlikte, kendi isteğininle olanaklının dışında kalmaktasın. Doğal anıklıklar yoksunluğu mudur, seni sızlanmaya, cimriliğe, dalkavukluğa, bedenini suçlamaya, beğenilme

çabasına, düşüncesizce davranmağa ve ruhunda tüm bu karışıklıklara yer vermeye zorlayan? Tanrılar tanıktır ki, hayır! Çok önceleri, bu kusurlardan kurtulmuş, ve çok yavaşlıktan, bu can sıkıcı kavrayış güçlüğünden ötürü kendini suçlamış olabilirdin. Ama, bu duruma dahi kendini alıştırman ve bu ağırlığa karşı ne aşağısama ne de hoşnutluk duymaman gerekir.

VI. — Beriki, bir kimseyi kayralıkla gönül borcu altında bıraktığında, bu iyiliği onun hesabına geçirmeğe hazırdır. Öbürü, böyle davranmağa hazır değildir. Ama bununla birlikte, o kendi kendine, iyilik ettiği kimseyi borçlusu saymakta ve yaptığını bilmektedir. Bir başkası, belirli bir ölçüde, yaptığını bilmemektedir; ama, üzüm taşıyan ve kendi yemişini verdikten sonra başkaca bir isteği kalmayan asma dalı gibidir o; koşuya katılmış at, ava gitmiş köpek, balını hazırlamış arı gibidir. Bu insan bir kimseyi gönül borcu altında bırakırken, ondan yararlanmağa çalışmaz. Mevsimi geldiğinde, yeniden üzüm vermeğe koyulan asma örneğince, başka bir iyiliğe yönelir.

— Yapabileceğin kadar yaptığını hesaba katmadan davrananlardan mı olunmak gerekir?

— Evet.

— Böyle olmakla birlikte, yine de yaptığının bilincine varılmalıdır. Çünkü, toplumsal çıkar yararına davrandığımı sezme ve Ze-

us'tan iyilik ettiğın kimsenin de bunu sezmesini istemek toplumsal bir varlığın özgünlüğüdür.

— Söylediğın doğrudur, ama anlattıklarımı iyi yorumlayamamaktasın. Bu nedenden ötürü, önce sözünü ettiklerimin arasında yer alacaksın. Onlar da, belirli bir esemeli gerçeğe benzerlik etkisiyle yanlış yola sapmaktan alıkoyamamaktadırlar kendilerini. Ama, söylediğimi kavramakta güçlük çeksın de, sen gene de genel çıkarılara uygun eylemlerde bulunabilirsin.

VII. — Atinalıların yakarısı: «Yağmur yağdır, yağmur yağdır, Ey iyi Zeus, Atinalıların tarlalarına ve ovalarına!» Ya hiç yakarmamalı, ya da böylesine yalnızca, soyluca yakarmalı.

VIII. — «Asclepios, bir kimseye ata binme, soğuk banyolar alma ve çıplak ayakla yürüme buyruğu verdi» dendiğince; «evrensel doğa, bir kimseye sayrılanma, bir örgeninden yoksun olma, ya da benzer bir yıkımla acılara salınma buyruğu verdi.» de denebilir. Birinci durumda, «buyruk verdi»: Asclépios, bu kimseye sağlığına uygun düşen bu bakımı ayrıntılarıyla belirtti, anlamına gelir; ikinci durumda: herkesin başına gelen olayın, onun alinyazısına uygun düşen olarak önceden belirtilmişliğini anlatır. Karşılaştığımız olayların bizimle uyumlu düştüğünü dile getirmemiz örneğince; duvarcılar da, belirli bir düzeltme içinde, bir-

birlerine uyan duvar ve piramit taşlarının uyumluluğundan söz ederler. Çünkü, yalnız tek bir uyum vardır; ve dünyanın, bu denli büyük bir bedeninin tüm bedenlerle tümlenmesi örneğince, Yazgı denen bu denli büyük neden de tüm nedenlerle tümlenmektedir. Burada anlattığımı, en bilgisizler bile tasarlar. «Yazgı getirmekteydi ona bunu» derler kendilerince. Demek ki, bu ona getirilmişti; bu ona uygun düşmekteydi. Öyleyse başımıza gelenleri, Asclépios'un buyruklarını kabul edercesine, kabul edelim. Onun buyruklarının çoğu hoş değildir kuşkusuz; ama sağlığımıza kavuşma umudu içinde, ivedilikle kabul ederiz onları. Kendi sağlığını gözetdiğince gözet evrensel doğaya elverişli görünenin tamamlanmasını ve gerçekleştirilmesini. Evrenin esenliğine, iyi gi-dişine ve Zeus'un mutluluğuna çalıştığını düşünerek, çok acı olsa bile, başına gelen her şeyi aynı özenle karşıla. Gerçekten bu getirilen, aynı zamanda Bütün'e uygun düşmeseydi, bu clay bu kimseye getirilmiş olmazdı. Ve doğa, kendisince yönetilen kişiye uygun düşmeyen hiçbir şey getirmez.

Öyle olunca, başına geleni iki nedenden ötürü sevmelisin. Birisi, bunun senin için oluşturulmuş bulunması, sana uygun düşmesi ve ne biçimde olursa olsun, sana yukardan, en eski nedenler zincirinden çıkagelmiş olması. Öbürü, her varlığın başına özel olarak gelen şey, evrensel doğayı yöneten Kimsenin iyi gi-dişine, yetkinliğine, Zeus tanıktır ki, süreklili-

ğine bile katkıda bulunur. Gerçekten nedenlerinden olduğunca, bölümlerinin bağlantısından ve kıvamından herhangi bir şeyi eksilttiğin zaman, evren sakatlanmış olur. Oysa başına gelenden ötürü hoşnutsuz olmakla, bu bağlantıyı yapabildiğince bozmakta ve belirli bir ölçüde yok etmekteisin.

IX. — Sık sık her şeyde gerekli ilkelere uygun davranmayı başaramıyorsan yılma, bıkmama, yıkılma. Ama, bundan alıkonulduğun vakit, görevine dön ve hoşnut ol, çoğunlukla insanca davranıyorsun. Kendisine geri döndüğünü sev ve felsefeye bir okul öğretmenine gelircesine değil, gözü ağrıyanların, sünger ve yumurtaya başvurması örneğince dön; bir başka sayrının lâpaya, bir başkasının yaş komprese başvurması örneğince. Bu biçimde davranmakla, usa uyuşunu gösteriş konusu yapmış olmayacak ama onunla dinginliğe kavuşmuş bulunacaksın. Felsefenin istemi doğa na uyumundan başka bir şey değildir. Sense doğana uygun olmayan bir şeyi istemekteydin. Eğilimler ve doğamıza uygunluk. Bu iki şeyden, gerçekte en çok yatışıklık vericisi hangisidir?

— Yatışıklığın çekiciliğinden ötürü değildir, zevkin bizi asıl yolumuzdan uzaklaştırması?

— Ruh yüceliğinde, özgürlükte, yalınlıkta, iyi dileklilikte, kutsallıkta daha fazla yatışıklık bulunup bulunmadığını incelesene. Bil-

geliğe gelince, bu anlık ve bilgi yetisinin tüm eylemlerine verdiği sağlamlığı ve gönenci göz önüne alırsan, ondan daha yatışıklık verici ne olabilir?

X. — Şeyler belirli bir bakışta, öylesine bir bilinmezlik içindedirler ki, oldukça önemli düşünürler onların kesin olarak kavranılmaz bulduklarını ileri sürmüşlerdir. Stoacılar bile onların zor kavranılır oldukları sonucuna varmışlardır. Onlara değgin tüm onamalarımız değişikliğe uğrayabilir, değişmeyecek insan bulunamayacağına göre. Aracısız nesnelere geç şimdi: ne denli kısa ömürlü, bayağı, bir eğlenceye düşkünün, bir dalkavuğun, bir eşkiyanın eline düşmeye elverişlidirler! Daha sonra, arkadaşlarının karakterine geç: içlerinden en sevimlisi bile, güç katlanılırdır; hattâ kendisi bile güç katlanmaktadır kendine.

Böylesine bir karanlıkta sığınacak yer ararken, böylesine bir özdeğin ve zamanın, devim ve devindirilenler akışında, değer verilebilecek ya da salt yakınlık duyulabilecek ne olabilir? Böyle bir şey düşünemiyorum bile. Bu durum karşısında, doğal erimeyi beklemeyi ve gecikmesinden ötürü öfkelenmemeyi, ama yalnız şu iki düşüncede yatışıklık aramayı öğütlemeliyim kendime: birisi, Bütünün doğasına uygun olmayan hiç bir olayla karşılaşmayacak oluşum; öbürü, tanrıma ve içsel ekeliğime ters düşecek hiç bir eylemde bulunmama erkine sahiboluşum. Gerçekten, hiç kimse beni, onlara karşı gelmeye zorlayamaz.

XI. — Şu anda ruhumu neye hizmet ettirmekteyim? Her fırsatta kendime bu soruyu sorup, düşünmeliyim: «Yönetici ilke adını alan, kendimin bu bölümünde şimdi ne olup bitmekte ve şu anda hangi ruhu taşımaktayım? Bir çocuğununki, bir delikanlının, gevşek bir adamın, bir zorbanın, bir sürü hayvanın, bir yırtıcı hayvanın değil mi?»

XII. — Halkın iyilik olarak kabul ettiği şeylerin yapısını şundan anlayabilirsin. Eğer bir insan, bilgelik, ılımlılık, yüreklilik örneğince bazı belirli şeyleri gerçek iyilikler olarak söylüyorsa, onları bir kez böyle kabul ediyorsa, artık şu dizeyi duymak istemeyecektir: «O denli çok servete sahip ki...» Bu sözler yanlış gelecektir kulağına. Ama, halkın iyilik sandığı şeyleri, o da öyle görüyorsa, güldürü yazarının bu sözünü dinleyebilip, kolayca onaylayacaktır. Birinci durumda, dişe ona dokunmuş olacaktı. Oysa, zenginlik ve şatafatlı bir yaşam ya da ün sağlayan mutlu üstünlüklere eğilim söz konusu olduğunda, onu doğru ve yerinde söylenmiş buluruz. Bu işi daha da ileriye götür. Dikkatle bakıldığında, kendileri için iyidir diye zenginlik peşinde koşanlar ayakyolu gereksinmesi için nereye gideceklerini bilemeyecek: «acaba nasıl bir yere gitsem?» diye bir gösterişe yöneleceklerdir. Bu şeylerin iyilikler olarak değerlendirilip göz önüne alınması gerekip, gerekmediğini düşün.

XIII. — Biçimsel bir nedenden ve özdekten meydana gelmiş bulunmaktayım. Bu öğelerden hiçbiri yokluktan gelmiş olmadığı gibi, yine hiçbiri yoklukta yitmeyecektir. Öyleyse, varlığımın her parçası, dönüşüm yoluyla evrenin başka bir parçasında yerini bulmuş olacak ve bu böylece sonsuza değin sürecektir. Anne ve babam örneğince, öbür sonsuza doğru yükselerek varlığımı sürdürüşüm böyle bir dönüşüm sonucudur. Evren belirli süreli dönemlerle düzenlenmiş olsa bile, gerçekte hiçbir şey beni, böyle konuşmaktan alıkoyamaz.

XIV — Us ve mantık, kendi kendilerine ve onlara bağımlı bulunan işlemlere yeterli olan yetilerdir. Kendilerine özgü bir çıkış noktasından yola çıkar ve kendilerine önerilmiş ereğe doğru dümdüz ilerlerler. İşte bundan ötürü, bu çeşit etkinlikler, yöntemlerinin doğruluğunu kısaca dile getiren «doğru işlemler» adıyla anılırlar.

XV — İnsan olarak, insana vergi olmayan şeylerin hiçbirine uymayı amaçlamamalıdır insan. Onlar insandan istenmemiştir; insanın doğası onları buyurmaz ve insanlığın gerçekleştirilmesi değildir. İnsanın ne ereği ne de bu ereğin tamamlanması olan iyilik onlarda bulunmaz. Ayrıca, eğer bu şeylerden biri insana uygun düşseydi, ne onu hor görme, ne de tersine onu koruma hakkına sahip bulunmayacaktı; övülmeye değer olmayacaktı ona gerekseme duymadığını ileri süren insan

ve onlardan biri ya da öbüründen kendisini yoksun kılan kişi, iyilik insanı sayılmayacaktır, eğer onlar gerçekten iyilik olsalardı. Bu koşullar içinde, bu ve benzer şeylerden kendini ne denli yoksun kılar, bu yoksunluğa o denli katlanım gösterir kişi ve o denli iyilik insanı olur.

XVI. — Düşüncelerin hangi yolda ise, anlağın da o yoldadır. Çünkü, ruh düşüncelerin etkisiyle renklenir. Öyleyse, şu gibi düşüncelere yönelteceğin sürekli bir ilgiyle renklendir onu: yaşama olanağı bulunan yerde, iyi yaşama olanağı da vardır. Öyle olunca, avluda yaşanabilir; demek ki avluda iyi de yaşanabilir. —Bundan başkaca da, düşün ki; her varlık, onun için ve ondan ötürü yaratılmış olduğu amaca yöneltilmiştir. Ereği yöneltilmiş bulunduğu bu amaçta toplanmıştır. Ereğin var olduğu yerde herkesin yararı ve iyiliği de vardır. Oysa, akıllı bir varlığın iyiliği, yaşamını toplumda sürdürmektir. Topluluk içinde yaşamak için meydana getirilmiş oluşumuz ise, uzun zamandan beri kanıtlanmış bulunmaktadır. İlkel varlıkların üstün varlıklar için, üstün varlıkların da birbirleri için yaratılmış oldukları apaçık değil midir, zaten? Canlı varlıklar, cansız varlıklardan, akıllı varlıklar da canlı varlıklardan üstündür.

XVII. — Olanaksızın arkasına düşmek bir delinin işidir. Kötülerin hiç kötülük yapmamasıysa olanaksızdır.

XVIII. — Hiçkimsenin başına, doğal olarak katlanamayacağı hiçbir şey gelmez. Aynı olay bir bilgeye ya da bir başkasının başına gelebilir ve o, ister onların meydana geldiğini bilmeyişinden olsun, isterse gönül yüceliği gösterisinden, dinginliğini sürdürür, yaşamamış gibi kalır. Ne olağan dışı şeydir, bilgisizliğin ve kendini beğenmişliğin bilgelikten daha güçlü görünmesi!

XIX. — Şeylerin kendileri hiçbir biçimde ruhumuza değmezler; ruha giriş olanakları yoktur; ruhumuzu ne değişikliğe uğratabilir ne de devindirebilirler. O, yalnız kendi kendini değişikliğe uğratıp, devinime geçirebilir. Olaylar onun için, kendisine yaraşır saydığı kanıların, onları biçimlendirdikleri gibidir.

XX. — Belirli bir açıdan, insan, bize en yakından hisim kılınmış varlıktır: başkalarına iyilik yapmak ve onlara katlanmak zorunluğunda olduğumuza göre. Ama, aralarından bazıları, bana özgü olan etkinlikleri engelledikçe, güneş, esim, ya da yırtıcı hayvan örneğince, ilgisiz kaldığım nesnelere biri duruma girmektedir insan. Bu kimseler, etkinliklerimden birini köstekleyebilir, ama içimden gelen atılış ve anıklığım kösteklenemez. Çünkü, eylemlerin arasında bir seçi yapıp, engeli yıkabilirim. Gerçekte, anlak kendisini yöneten amaca erişmek için etkinliğine engel olan her şeyi yıkar ve değiştirir. Bir eylemi kesinsizlik içinde bırakan şeyi, anlak bir bulgusuyla çö-

zer ve onun yolunu kesen şeyi aydınlığa çıkarır.

XXI. — Evrende var olan en güçlü şeye saygı göster: bu, her şeyden yarar sağlayan ve her şeyi yönetendir. Aynı biçimde, sende var olan en güçlü şeye de saygı göster. Bunun doğası öbürününküyle özdeştir. Çünkü bu, sende tüm geri kalanı kullanıp yararlanan ve yaşamını yönetendir.

XXII. — Kente zarar vermeyen, kentliye de zarar vermez. Sana zarar verilmiş olduğu sanısına vardığın her kez, şu kuralı uygula: eğer kent zarara uğramadıysa, ben de zarara uğramış değilim. Ama, kent zarar görmüşse, ona zarar verene karşı öfkelenmemeli, yapılmış özensizlik ona gösterilmelidir.

XXIII. — Varlıkların ve olayların ne büyük hızla gelip geçtiklerini ve yok olduklarını düşün, sık sık. Özdek, gerçekte, sonsuzca akıp giden bir ırmak gibidir. Güçler, sürekli dönüşümlere bağımlıdırlar, biçimsel nedenlerse binlerce değişikliğe. Onlarda hemen hemen hiçbir şey kalımlı değildir. Ve işte yanibaşımızda, herşeyin içinde yok olduğu, geçmişin ve geleceğin sonsuz çukuru. Nasıl çılgın sayılmaz, bu kasırgada gururla dolup taşan, sanki bir şey onu bir süre ve hattâ uzun zaman tasalandırabilirmişcesine üzülen ya da sızlanan kişi?

XXIV. — Pek küçük bir payla katıldığın tüm özdeği ansı; kısa ve önemsiz bir fasılası

sana ayrılmış bulunan tüm zamanı; ne denli güçsüz bir parçası olduğun yazgıyı!

XXV — Bir başkası bana karşı bir kusur mu işliyor? Bu onun bileceği iş. Kendine özgü eğilime, kendine özgü etkinliğe sahiptir o. Bense ortaklaşa yaşadığım doğanın şu anda, bende var olmasını istediği şeye sahibim şimdi. Doğanın şu anda yapmamı buyurduğunu yapmaktayım.

XXVI. — Ruhunun yönetici ve egemen ilkesi; etinde oluşan tatlı ya da azışik devinime ilgisiz kalsın, ona katılmasın, ama kendi sınırlarını saptasın ve duyumların örgenlerde kalmasını sağlasın. Ama, düşünceyle ona bağlı bulunan bedenini onları birbirine çeken yakınlığının etkisiyle sarsıldığında, doğal olan duyuma karşı koymağa çalışılmamalı, ama yönetici ilkenin bu durumda iyilik ya da kötülük bulunabileceğine değgin bir sanıya varması önlenmelidir.

XXVII. — Tanrılarla yaşamak.

Tanrılarla yaşamaktadır, kendisine ayrılmış nasiplerden ötürü hoşnut, Zeus'un herkese komutan ve doğru yol gösterici olarak verdiği, kendi parçacığı, ekeliğin tüm isteklerine karşı süreklince, uysal bir ruh taşıyan kişi. Bu ekelikse, herkesin anlağı ve usudur.

XXVIII. — Teke kokan kişiye karşı öfke duyar mısın? Güçlü soluğu olan kişiye karşı öfke duyar mısın? Ne yapabilir ki? Böyle bir

ağıza, böyle bir kokuya sahiptir o. Böylesine anıklıklarınsa, böylesine kokular çıkarması kaçınılmazdır.

— Ama, insan uslu bir varlıktır. Bu konuda düşünerek, kusurlarını kavramaya çalışabilir.

— İyi yanıt! Demek ki sen de us sahibisin. Öyleyse, kendi ussal anıklığının yardımıyla ondaki ussal anıklığı uyandır; onun kavramasını sağla; onu uyar. Eğer anlarsa, ona yol göster. Hiç gerek yok öfkeye.

Ne ağlatı oyunculuğuna, ne de kibar orospuluğa.

XXIX. — Yeryüzünden ayrıldıktan sonra sürdürmeyi tasarladığın yaşamı, burada da sürdürebilirsin. Eğer bunu gerçekleştirme konusundaki tüm özgürlükler elinden alınmışsa, yaşamdan ayrıl, ama bu ayrılıştan hiçbir acı duymayan insan örneğine yap bunu. «Hiç bir şey görünmüyor, öyleyse gidiyorum». Niye önemli bir olay sayılsın bu? Böylesine bir şey bana yol vermedikçe, özgür kalırım ve hiçbir şey beni istediğimi yapmaktan alıkoyamaz. Oysa, düşünen ve toplumsal bir varlığın doğasına uygun olanı istemekteyim.

XXX. — Doğasal anlık bir araya getiricidir. Bundan ötürü, daha aşağı varlıkları, üstün varlıklar için yaratmış, üstün varlıkları da kendi aralarında uyumlu kılarak kümelen-dirmiştir. Nasıl her şeyi, bir aşama sırasına koyduğunu, bir amaçla birleştirdiğini, herkeze

değerine göre üleştirdiğini ve üstün varlıkları birbirleriyle dirlik içinde yaşamak için örgütlediğini, anlamağa çalış.

XXXI. — Tanrılara, anne babana, kardeşlerine, karına, çocuklarına, eğitimcilerine, arkadaşlarına, yakınlarına, uşaklarına karşı nasıl davrandın bu güne değin? Hepsine karşı, bu güne değin «Hiç kimseye kötülük etmemek ve söylememek (1)» ilkesi uyarınca davrandın mı?

Nerelerden gelip geçtiğini ve nelere katlanabileceğini; yaşam öykünün artık bittiğini, görevinin son bulduğunu; nice güzel örnek verdiğini; nice zevke ve acıya dayandığını; nice ünü bir yana bıraktığını; nice iyilik bilmezce hoşgörü gösterdiğini de anımsa!

XXXII. — Niçin eğitilmemiş ve bilgisiz ruhlar, aydın ve kültürlü bir ruhu üzerler?

— Aydın ve kültürlü bir ruhun anlamı nedir?

O, ilke ve ereği, evrensel tözden yayılan ve ezelden beri Bütün'ü belirli dönemlere uygun bir biçimde düzenleyen usu tanıyan ruhtur.

XXXIII. — Pek yakında kül ya da isketten başka şey olmayacaksın; bir ad, hattâ bir ad bile değil; o sestten başka şey mi? Bir yankı. Yaşamda en çok değer verilen şeyler, boşluktan, çürümüşlükten, anlamsızlıktan başka şey olmayıp, birbirlerini ısırarak fino köpekleri, dövüşen, gülüşen ve hemen sonra ağla-

şan çocuklar örneğindedirler. İyi niyete, utanmaya, doğruluğa, açıklığa gelince, onlar «geniş yolların var olduğu yeryüzünden irak, Olimpos'a doğru (17)» yol aldılar.

Duyuların algılama alanına giren nesnelere değişken ve dayanıklılıktan yoksun, duyular gerçeği görmez ve yanlış izlenimlere elverişliyseler, soluğun kendisi bir kan buharından başka bir şey değilse ve ün, insanlar için ovünme kaynağından başka şey değilse, bu ölümlü dünyada seni alıkoyabilecek ne kalır daha? Ne yapmalı öyleyse? Dinginlik içinde bekleyeceksin sönüp yok olmanı ya da yer değiştirmeni. Bu elverişli durum oluşuncaya değin ne yapmakla yetinilmelidir? Tanrılara saygı gösterip, dua etmekten, insanlara iyilik yapmaktan, onlara katlanıp, kin beslemekten başka ne yapılabilir? Bedenin ve güçsüz soluğunun erim alanına giren her şeyin ne sana ait ne de sana bağımlı olduğunu da unutmamalısın.

XXXIV — Yaşamına, her zaman, düzenli bir akış sağlayabilirsin; doğru yolu izleyebildiğine ve yine doğru yolu kavrayıp, ona uygun eylemde bulunabildiğine göre. İşte, Tanrı, insan ve her us sahibi varlığın ortaklaşa iki olanağı: bir başkası tarafından eylemlerinden alıkonamamak, iyliğini doğruluğa uygun bir niyet ve davranış biçimine adanmak ve tüm isteğini bu noktada toplamak.

XXXV. — Bu, ne kişisel kötülük, ne ken-

si kötülüğümün sonucu, ne de topluluğa zararlı sayılmazsa, neden üzüntü duyayım bundan ötürü? Hem ne zarar verilebilir ki topluluğa?

XXXVI. — Düşgücünün sürükleyişine kırkma kendini tümüyle, ama gücüne göre ve onların değerliliği ölçüsünde, insanlara yardımda bulun; olağan şeylerden ötürü zarar görmüşlerse, bir yıkıma uğradıklarını sanma. Bu kötü alışkanlığı edinmişsinizdir çünkü.

VI. BÖLÜM

I. — Bütün'ün özü uysal ve biçim verilebilirdir. Onu düzenleyen us, kötülük etmeye yönelik hiçbir güdü taşımaz kendinde. Çünkü, kötü hiçbir şeye sahip değildir, hiçbir kötülük yapmaz ve hiçbir şeye zarar vermez. Her şeyi meydana getiren ve tamamlayan o'dur.

II. — Ödevini yerine getirdiğin sırada, soğğun ya da sıcakm, uyumaya duyduğun gereksinmenin ya da yeterince uyumuş bulunmanın, övüldüğünü ya da ayıplandığını işitmenin, ölmenin ya da başka bir şey yapmanın önemi olmasın senin için. Ölüm olayı gerçekte, senin yaşamının eylemlerinden biridir. Öyle olunca, şimdiki zamanda yapılanı iyi yapmak bu eylem için de yeterlidir.

III. — Şeylerin gerçeğini gör. Hiçbir şeyin özel niteliği ve önemi gözünden kaçmasın.

IV. — Gözün algılama alanına giren tüm nesnelere çarçabuk değişikliğe uğrarlar; özdük tekse, yanmış tohumlar örneğince dağılacak; ya da savrulacaklardır.

V. — Yöneten us, kendi yapısını tanır, ne yaptığını ve hangi konuda çalıştığını bilir.

VI. — Onlardan korunmanın tek çaresi onlara benzememektir.

VII. — Kıvancını ve onayımı yalnız tek bir şeye yönelt: Tanrı düşüncesi içinde, topluluğa yararlı bir eylemden, yine topluluğa yararlı başka bir eyleme geçmeye.

VIII. — Yönetici ilke, kendiliğinden uyanan, yönelen, kendini dilediğince biçimlendiren ve her olayın kendisine, istediği gibi görünmesini sağlayandır.

IX. — Her şey, evreni dıştan sarmalayacak, içinde onun tarafından sarmalanmış bulunacak ya da ayrı ve belirli başka bir doğaya göre değil, Bütün'ün doğasına göre gerçekleşir.

X. — Ya karışıklık, birbirine dolaşıklık, dağılma; ya da birlik, düzen, Tanrı. Birinci durumda, bu raslantısal karmakarışıklıkta ve böylesine bir düzensizlikte, yaşamımı sürdürmeyi nasıl isteyebilirim? «Bir gün topraklaşmayı (19)» nasıl başarabileceğimi bilmekten başka kaygılanacak neyim var? Ve niçin üzüleirim? Ne yaparsam yapayım, dağılma beni

de gelip bulacaktır. Öbür durumdaysa, Yönetene saygı gösterir, güçlenir ve dayanağını onda bulurum.

XI. — İçinde bulunduğun koşulların zorlamasından ötürü şaşırılmışsan, olabildiğince çabuk kendi içine çekil ve gereğinden daha uzun süre ayrılma ölçülülükten. Çünkü, ne denli sık içine dönersen, o denli ustası olursun ölçülülüğü korumanın.

XII. — Aynı zamanda, bir üvey anaya bir de anaya sahip olsaydın, birincisine özen gösterecektin ama, her şeyden önce kendi ana-na bağlanacaktın, şaşmaz bir ilgiyle. Senin için de durum aynıdır şu anda, saray ve felsefe konusunda. Sık sık ikincisine dön ve onda dinlen. Çünkü, berikinin verdiği sıkıntılar, ondan ötürü katlanılabilir görünmektedirler sana ve sen de tüm bunlar arasında, ondan ötürü katlanılabilir duruma gelmekteisin.

XIII. — Kendi kendine: bu, bir balığın cesedidir; şu, bir kuşun ya da bir domuzun cesedidir; ve yine Falerne'den söz ederken, küçük bir salkımın öz suyudur; soylu Romalı gençlerin gömleği için, bir kabuklu deniz hayvanının kanına batırılmış koyun kılından yapılmıştır; birleşme, bir bağırsağın sürtüşme ve belirli bir kasınımla bir parça salgı fışkırtılmasıdır, diyerek, yemeklerin ve bu tür besinlerin neliği konusunda bir tasarıma varılabileceği gibi, bu tasarımların nesnelere ulaşmaları, onları kavramaları ve gerçek görünüm-

lerini açığa vurmaları örneğince, davranmalı-
sın tüm yaşamın boyunca. Şeylerin, sana faz-
lasıyla güvene değer görüldüğü her kez, on-
ları çıplaklığıyla gör, ne denli az önemli bu-
lunduklarının bilincine var ve onları, kendile-
rini saygı değer kılan efsaneden sıyrır. Kor-
kunç bir bilgicidir bu değer verme sarhoşlu-
ğu; önemli şeylerle en iyi uğraştığını sandığın
sırada, en iyi zararı dokunur sana. Cratès'in,
Xénocrate'nin kendisi için belirttiğini anla-
mağa çalışsana.

XIV. — Halkın hayranlık duyduğu nes-
nelerden çoğu, en genel anlamdakilerden, bir
oluş biçimi ya da bir doğa durumu gereğince
var olan nesnelere gelirler: taşlar, odun, in-
cir ağaçları, bağlar, zeytinlikler. Biraz daha
sağduyulu insanların hayranlık duydukları,
büyük ve küçük baş hayvan sürüleri örneğin-
ce canlı bir ruh ile var olanlardan gelir. Daha
da kültürlü kimselerin hayranlık duydukları,
evrenselce ussal bir ruh söz konusu olmamak-
la birlikte, sanat dallarında usta, başka bir bi-
çimde becerili ya da sadece çok sayıda tutsak
edinmekte yetenekli kılan, ussal bir ruhla be-
zenmiş varlıklardan gelir. Ama, evrenselce us-
sal ve toplumsal ruha saygı gösteren kişi, geri
kalana değer vermez. Her şeyden önce ruhu-
nu; üstünlükleri, ussal ve toplumsal etkinlik-
leri, içinde tutar. Benzerinin de aynı ereğe yö-
nelmesine yardım eder.

XV. — Sürekli olarak, şeyler arasında

bazıları, var olma peşindedirler, öbürleri var olmuş olma. Varlığa ulaşmanın bir bölümü, daha önce yitmiş bulunur. Zamanın kesiksiz akışının sonsuz süreyi hep taze tuttuğunca, akışlar ve dönüşümler de durmaksızın yeniler evreni. Bu ırmakta koşarak gelip geçen nesneler arasında hangisine önem verilebilir, hiçbiri üzerinde durulamayacağına göre? Yanımızdan uçup geçen ve daha şimdiden gözümüzden uzaklaşan serçelerden birine tutulmağa koyulmak gibi bir şeydir bu. Ve her birimizin yaşamı da buharlaşan kana, soluk almaya benzetilebilir. Gerçekte, her an soluk alınıp verilmesi olayı, dün ya da önceki gün dünyaya getirilişimizde edindiğimiz yetinin onu aldığımız kaynağa geri verilmesiyle aynı şeydir.

XVI. — Bitkiler örneğince terlemek değildir değerli olan, ne sürüler ve yabanıl hayvanlar örneğince böğürmek, ne imgelemeden ötürü duygulanmak, ne içtepileri tarafından bir kukla örneğince devindirilmek, ne bir araya gelmek ne de beslenmek. Çünkü tüm bunlar, besinlerin tortusunun boşaltılmasıyla aynı düzendedir. Böyle olunca değer verilmeye lâyık ne vardır? El çırpmalarıyla gösteri mi? Hayır. Sözlerle övülme mi? O da değildir. Çünkü halkın kutlamaları sözden başka şey değildir. Demek ki böbürlenmeyi de yadsıdın. Değer verilmeye lâyık ne kalmaktadır? Öğrenimin ve sanatların da yöneldiği erek olan; etkinliğini ve durgunluğunu kendi öz yapısına

göre düzenlemek kalmaktadır bence. Her sanat, gerçekte şuna, her yapmın kendisi için yaratılmış bulunduğu yapıta doğru bir biçimde uygulatılmasına yönelir. Üzüm bağı yetiştiren bağcı, at alıştırıcısı, köpek eğiticisi hep bu sonucu aramaktadırlar. Eğitim ve öğretim yöntemleri neyi gerçekleştirmeye çalışırlar? İşte değer vermeye lâyık olan. Onu elde etme mutluluğuna eriştiğinde de başka hiçbir şey beklemezsin artık.

Başka birçok şeye değer vermekten de vazgeçmeyecek misin? Hiçbir zaman özgür olmayacaksın, öyleyse, ne kendi kendine yetebilecek ne de tutkudan yoksun kalabileceksin. Kaçınılmazdır gerçekte, senin için değer verdiğin şeyleri elinden alabilecek kimseleri çekememeye, kıskanmaya, onlardan kuşkulanmaya kadar varmak ve onları elinde bulunduranlara karşı tuzaklar kurmak. Kısacası, değer vermeye lâyık gördüğü şeyden yoksun kalan kişinin tedirgin olması ve bundan başka da Tanrılara türlü sitemlerde bulunması kaçınılmazdır. Ama, kendi düşüncene duyacağın saygı ve vereceğin değer, seni topluluk üyeleriyle uyuşum, Tanrılarla bağdaşım içinde, kendi kendisinden hoşlanan bir insan, eşdeyişle tanrıların kendisine verdiklerini ve sınıfını onayan bir insan yapacaklardır.

XVII. — Yukarı doğru, aşağı doğru ya da çember içinde devinir öğeler. Erdemin devinimi bu yönlerden hiçbirinde gerçekleşmez; ancak,

tanrısal bir şey, kavranılması güç bir yönelme sonucudur, ilerleyiş ve yolunu başarıyla izleyiş.

XVIII. — Ne garip davranış biçimi! Çağdaşları olan ve kendileriyle yaşayan insanları övmek istemezler, ama kendilerinden sonra gelecek olan, hiç görmedikleri ve göremeyecekleri kimselerce övülmeye büyük önem verirler kendileri. Senden önce gelenlerin, senin hakkında göklere çıkarıcı söyleşilerde bulunmamış olmalarından ötürü acılara salınman gibidir aşağı yukarı, bu.

XIX. — Eğer bir şey sana güç geliyorsa, bunun, insanın olanağı dışında bulunduğunu varsayma. Ama, eğer bir şey insan için olanaklı ve doğalsa, senin de erim alanına girdiğini düşün.

XX. — Gymnasium alıştırılmaları sırasında, birisi seni tırmaladı ve bir kafa vuruşuyla yaraladı mı. Bundan ötürü hiçbir can sıkıntısı gösterisinde bulunmayız, gücenmeyiz, kötülüğümüzü istediği kuşkusuna kapılmayız daha sonra. Bununla birlikte, ondan sakınırsınız, bir düşmanmışçasına değil; ama ,onu kuşku altında tutmadan, iyilikle kaçınırsınız ondan. Yaşamın öbür durumlarında da böyle olmalı. Gymnasium'da bizim gibi talim yapanlara, birçok şeyi bağışlayalım. Söylediğim gibi, onlardan kuşkulanmaksızın, nefret etmeksizin kaçınmak olanaklıdır gerçekte.

XXI. — Eğer birisi, yanlış düşündüğüme ya da davrandığıma beni inandırır ve bunu bana kanıtlarsa, kendimi düzeltmekle mutlu olurum. Çünkü hiçbir zaman, hiçkimseye zarar getirmemiş olan gerçeği aramaktayım ben. Ama yanılığında ve bilgisizliğinde direnen kişi kendisine zarar verir.

XXII. — Kendim için ödevim olanı yaparım. Başka şeyler beni hiç tedirgin etmez. Çünkü onlar ya cansız nesnelere, ya ustan yoksun varlıklar ya da şaşkın ve yollarını bilmeyen kimselerdir.

XXIII. — Us taşımayan hayvanlara karşı ve genellikle, duyuların algılama alanına giren şeylere ve nesnelere karşı, ondan yoksun varlıklar karşısında ussal bir varlık örneğince, yüce gönüllülükle ve cömertçe kullan onu. Ama, insanlara karşı, ussal varlıklar karşısında daymışçasına kullan onu ve toplumcullukla davran. Her elverişli durumda Tanrılara başvur ve daha kaç zaman böyle davranacağını bilme kaygısına düşme. Çünkü, bu biçimde geçirilmiş üç saat bile yeterlidir.

XXIV — Makedonyalı İskender ile katırcısı, öldükten sonra aynı sona uğradılar. Ya evrenin üreteç nedenlerine döndüler ya da aynı biçimde atomlara dağıldılar.

XXV. — Herbirimizin bedeninde olduğunca, ruhunda da aynı kısa zaman süresinde neler olup bittiğini, düşün. Böylece, dünya adı

ni verdiğimiz bu tek ve evrensel varlıkta, daha fazla şeyin ya da tüm şeylerin aynı zamanda var oluşlarına şaşmazsm artık.

XXVI. — Birisi sana, Antonin adının nasıl yazıldığını sorsaydı, bu sözcüğün öğelerinden herbirini açıkça hecelemeye çalışmaz mıydın? Eğer kızsaldı, sen de kızar mıydın? Harflerden herbirinin okunmasını kaygısızlık içinde sürdürmez miydin? Bu geçici dünyada her ödevin belirli sayıda saptanmış zorunluluklardan meydana geldiğini de anımsa. Onlara uyulmalı ve üzülmezsizin, kızanlara karşı kızgınlık duymaksızın, kendisine önerdiğini yöntemle izlemelidir kişi.

XXVII. — Ne denli kısıcılıktır, insanları kendilerine doğal ve ilgiye değer görünen şeylere yönelmekten alıkoymak! Bununla beraber, kusur işlemelerinden ötürü öfkelendiğinde de onlara bu olanağı tanımamaktasın, belirli bir anlamda. Gerçekte, genellikle doğal ve ilgiye değer saydıkları şeylere olduğunca yönelirler onlara da.

— Ama, yanılıya düşmektedirler.

— Öyleyse, onları eğit ve öfkelenmeksizin, yanılıya düşmekten kurtar.

XXVIII. — Ölüm: duyulardan, bizi iplerle yönetircesine devindiren içtepilerden, düşünme yetisinin etkinliğinden ve bedensel görevlerden bize ulaşan tasarımların kesilmesidir.

XXIX. — Bedeninin hiç te çökmeye yüz

tutmadığı bir sırada, ruhunun kendini çöküntüye koyvermesi utanç vericidir.

XXX. — Sezarlaşmamaya, bu renge bürünmemeye dikkat et. Çünkü, olağandır bu. Yalın, iyi, arı, saygı değer, doğal, türenin dostu, dindar, iyi dilekli, sevecen, ödevlerinin uygulanmasında kararlı tut kendini. Felfesenin seni eğittiği biçimde kalmak için savaş. Tanrılara saygı göster, insanlara yardımcı ol. Yaşam kısadır. Yeryüzünde var oluşun tek anlamı kutlu bir eğilim ve topluluğa yararlı eylemlerdir. Her şeyde Antonin'in öğrencisi olduğunu göster. Onun, usa uygun davranmak için gösterdiği yoğun çabayı, tüm durumlar karşısındaki ruh değişmezliğini, dindarlığını, yüzünün duruluğunu, iyi yürekliliğini, boş ünü önemsemeyişini, işleri kavrayıştaki etkinliğini düşün. Hiçbir şeyi iyice incelemeden ve açıkça kavramadan bırakmayışını, başka sitemlerle karşılıklıta bulunmaksızın sitemlere katlanışını, her şeyi aşırı ıvecenlikten yoksun bir biçimde ele alışını, suç bulaştırma eğiliminden uzak kalışını, karakter ve etkinlikler konusunda titizlikle bilgi edinişini de düşün. Ne saygısızlık, ne utangaçlık, ne güvensizlik, ne de kurum. Konutu, örneğin yatağı, giysisi, beslenmesi ve ev hizmetleri konusunda ne denli azla yetindiğini düşün; ne denli çalışkan ve sabırlı, yaşayış düzeninin yalınlığı nedeniyle alışılmış saatin dışında, besinlerin tortularını bedenden atma gereksinmesi duymadan akşamı değin aynı görevde çalışabilmeye yetenek-

li olduğunu. Ve yine, dostluklarının sağlamlığını ve dayanaklılığını, görüşlerine, açıkça karşı olanlara gösterdiği hoşgörüyü, birisi kendisine daha iyi bir çözüm yolu gösterdiğinde, sevincini, boş inandan yoksun dinsel eğilimini düşün: ölüm saatinin, onunki örneğince arı bir bulunç içinde, seni yakalaması için.

XXXI. — Sağduyunu yeniden bul, kendine gel, uyku durumundan çıkar çıkmaz, seni üzen şeylerin düş olduğu bilincine var; bir kez uyanınca da önce gördüğün gibi gör her şeyi.

XXXII. — Gücsüz bir bedenle bir ruhtan oluşurum. Beden için, her şey ayrımsızdır. Çünkü o hiçbir ayırım yapamaz. Usa gelince, kendi etkinlik alanına girmeyen her şey onun için ayrımsızdır ve etkinlik alanında bulunan her şey de onun gücü içindedir. Bununla beraber, gücü içinde olan şeylerden yalnız şimdiki etkinlik onu ilgilendirir. Çünkü şu anda gelecekteki ya da geçmişteki etkinlikleri de ayrımsızdır onun için.

XXXIII. — Ayak, ayak görevini; el de el görevini gerçekleştirdiği sürece, elin ya da ayağın yaptığı iş doğaya karşı değildir. Aynı biçimde insan, insan olarak insanın yapması gerekeni yaptığı sürece doğaya karşı bir iş yapmış olmaz. Ve, yaptığı şey kendi doğasına karşı değilse kendisi için de bir kötülük değildir.

XXXIV. — Ne zevk tattılar soyguncu-

lar, aşığılık bir yaşam sürdürenler, ana baba kıyıcıları, zorbalar?

XXXV. — Sanatçıların, kişilerin beğeni-sine belirli bir noktaya değin uymalarına kar-şın sanatlarının usuna olan bağılıklarından hiçbir şey yitirmediklerini ve ondan uzaklaş-tırılmaya katlanım göstermediklerini görmü-yor musun? Mimarın ve hekimin kendi sanat-larının usuna, insanın kendisine özgü olana, kendisinde Tanrılarla ortaklaşa bulunana gös-terdiğinden, daha fazla saygı göstermesi şaşır-tıcı değil midir?

XXXVI. — Asya, Avrupa, dünyanın kü-çük toprak parçaları; tüm okyanus, yeryüzün-de bir damla su; Athos, yeryüzünün küçük bir tepesi; şimdiki zaman tümüyle, sürenin bir noktası. Her şey küçük, değışken, yavaş bir yitim içinde!

Her şey, bu ortaklaşa yönetici ilkenin doğrudan devindirilişle ya da dolaylı olarak sonurgu yoluyla, gökyüzünden yönetilmekte-dir. Böylece, aslanın ağız bile, balık bile ve kı-sacası, diken ve çamur örneğince zararlı her şey gökyüzünde var olan saygı değeriğın ve güzelliğın sonuçlarıdır. Öyle olunca, tüm bun-larm, saygı duyduğın ilkeye yabancı oldukla-rını sanma; ama, şeylerin ileri geldiğı kaynağı düşün.

XXXVII. — Şimdiki zamanda var olanı görmüş bulunan kişi, her şeyi görmüştür; hem ezelden beri var olmuş her şeyi, hem de

zamanın sonsuzluğu süresince var olacak her şeyi; çünkü, her şey benzeş ve aynı anlamla görünürler.

XXXVIII. — Yeryüzünde var olan şeylerin bağlantısını ve birbirleriyle ilişkisini düşün sık sık. Belirli bir anlamda, tümü birbirleriyle örülmüşler ve tümü bunun sonucu birbirleriyle dost kılınmışlardır. Gerçekten, biri öbürüne düzenli devinim, ortaklaşa soluk ve özdek birliği nedeniyle bağlanır.

XXXIX. — Yazgının sana ayırdıklarını hoş gör; alinyazısının sana arkadaş olarak verdiği insanlara gelince, sev onları, hem de olanca gücünle.

XL. — Bir âlet, bir el ulağı, herhangi bir takım yapılmış olduğu kullanım amacını gerçekleştirebiliyorsa kullanışlı olup, bu niteliğini yapımcısı gözden uzak kaldığında da sürdürür. Ama, doğanın bir araya getirdiği şeyler söz konusu olunca; onları türeten güç kendilerinde bulunup, yine kendilerinde varlığını sürdürür. İşte bu nedenle, ona daha fazla saygı göstermeli, onun isteğine uygun davrandığında ve yöneldiğinde, sende her şeyin anlağa uygun olacağını düşünmelisin. Bütün için de böyledir bu. Yaptığı her şey anlağa uygundur.

XLI. — Bir iyilik ya da bir kötülük saydığın, istemine bağlı bulunmayan şey ne olursa olsun, bu kötülük başına geldiğinde ya da bu iyilik olanağını kaçırdığında, Tanrılara kar-

şı sızlanman, insanlara karşı, onları bu aksaklığın nedeni olmakla suçlayarak ya da bu kuşkuya düşerek kin beslemen kaçınılmazdır. Bu gibi şeyler karşısında, yaptığımız ayrımlar sonucu nice haksızlıklara yol açmaktayız. Ama, yalnız kendimize bağımlı olan şeyleri iyilikler ve kötülükler olarak düşünürsek, Tanrıyı suçlama ve insanlığa karşı savaş durumuna girme konusunda hiçbir hak bulamayız kendimizde.

XLII. — Tümümüz işbirliği etmekteyiz tek bir yapıtın gerçekleşmesine; kimimiz ne yaptığını bilerek, kimimiz yaptığının bilincine varmadan. Bundan ötürü, Heraclites sanırım, uyuyanların bile çalıştıklarından ve yeryüzünde oluşana katkıda bulduklarından söz eder. Herbiri ayrı bir biçimde işbirliği eder. Ve dahası, sızlanan ve oluşana karşı koyma ve onu yok etme girişiminde bulunan kimse bile. Dünyanın, gerçekte, böylesine kimselere de gerekmesi vardır. Önemli olan, kendinin hangi yapıt ortakları arasında yer almayı istemendir. Gerçekte, evreni yöneten, ne de olsa senden yararlanmayı ve sana kendi iş ortakları ve yardımcıları arasında belirli bir yer vermeyi bilecektir. Ama, sen de kendi açısından, Chryssippe'nin sözünü ettiği o yavan ve gülünç dizenin, ağlatıdaki anlamı örneğince doldurma sana ayrılan yeri.

XLIII. — Güneş, yağmurun görevini yerine getirme hakkını tanıyabilir mi kendisine?

Asclepios, yemişler Tanrıçasınıninkini? Ya yıldızlardan herbiri için ne demeli? Aynı yapıt için işbirliği etmelerine karşın, birbirinden ayrımlı değil midirler?

XLIV. — Eğer Tanrılar benim hakkımda ve karşılaşacağım olaylar hakkında tartışarak kesin bir karara varmışlarsa, bunu usul bir yolda yapmışlardır. Çünkü, düşüncesiz bir Tanrının düşünmesi bile kolay değildir. Ve hangi nedenle Tanrılar bana kötülük etmeğe itilmiş olabilirler? Bundan ne yarar gelebilir-
di gerek kendilerine, gerekse uğraşlarının temeli olan evrene? Ama, eğer özellikle benim hakkımda bir karara varmamışlarsa, karşılaştığım olayların da sonurgu yoluyla aralarına katıldığı olayların tümü üzerinde, ne olursa olsun karara varmış bulunmaktadır; öyleyse, onları hoşgörüyle karşılayıp, olanlardan ötürü hoşnut görünmeliyim.

Ama, Tanrılar hiçbir şeyi önceden kararlaştırmıyorlarsa —ve öyle sanılması bir saygısızlık; Tanrılara kurbanlar sunmayalım artık, dua etmekten, ant içmekten ve yaptığımız her şeyi, gerçekleştirdiğimiz her eylemi, var olup yakınımızda yaşayan Tanrıları ilgilendirdiğini düşünerek yapmaktan vazgeçelim—eğer, derim, bize ilişkin hiçbir şey üzerinde karara varmıyorlarsa, kendim için karara varmakta özgürüm ve çıkarımı aramak hakkımdır. Oysa, çıkar herkes için yapısına ve doğasına uygun olmalıdır. Kendi doğamsa, ussal ve toplumsaldır.

Kentim ve yurdum, Antonin olarak, Roma'dır; insan olarak, evren. Öyleyse, bu iki kente yaralı olan şeyler benim için salt iyiliklerdir.

XLV. — Herkesin başına gelen her şey Bütün'e yararlıdır. Bu yeterli olabilirdi. Ama, ayrıca da, olayların çoğunda, onlara daha yakından baktığında, bir insana yararlı her şeyin öbür insanlara da yararlı olduğunu göreceksin. Buradaki YARARLI sözcüğü, gerçeklikteki anlamı değil en genel anlamıyla ele alınmalıdır.

XLVI. — Oralarda hep aynı şeyler görülmesi ve sunulan oyunların biçim birliğinin can sıkıcılığı nedeniyle amfiteatrın ve benzer yerlerin oyunlarından nasıl tiksinti duymaktaysan, yaşamı tümüyle dikkate aldığında da aynı duyguya varacaksın. Gerçekte, tümüyle yukardan aşağı özdeş şeyler özdeş nedenlere sahiptirler. Nereye değin sürececek böyle bu?

XLVII. — Sürekli göz önünde bulundur her türden, her uğraşı dalından, her ırktan nice insanın ölmüş bulunduğunu. Philistion'a, Phoebus'e, Origanion'a değin in (20). Şimdi öbür ırklara geç. Onca güçlü konuşmacının, onca önemli düşünürün, Heraclites'in, Pythagores'in, Socrates'in ve onlardan önce onca kahramanın, onlardan sonra onca generalin, onca zorbanın vardıkları yere göç etmemiz gerekiyor, demek ki! Eudoxes'i, Hipparque'ı (21),

Archimedes'i, onca güçlü kavrayışlı varlığı, onca yüce gönüllü, çalışkan, hünerli ruhu, Menippes'i (22) ve benzerleri örneğince bu ölümlü ve geçici yaşamın onca kendini beğenmiş alaycısını ekle bunlara. Tüm bu insanların, uzun zamandan beri ölmüş bulduklarını düşün. Onlar için ürkünç olabilecek ne var burada? Adları hiç duyulmamış olanlar için de ürkünç ne var? Bu ölümlü dünyada bir tek şey değer vermeye lâyıktır: yalancılara ve haksızlara karşı hoşgörü göstererek, yaşamını doğruluk ve türe içinde sürdürmek.

XLVIII. — Kendini mutlu kılmak istiyorsan seninle birlikte yaşayanların niteliklerini düşün, örneğin birinin çalışkanlığını, öbürünün sakınganlığını, bir üçüncüsünün eli açıklığını, bir başkasının bir başka niteliğini. Gerçekte, hiçbir şey birlikte yaşadığımız insanların davranışında açığa vurulan ve oldukça çok sayıda bir araya gelmiş bulunan erdemlerin görünümünce mutluluk verici olamaz. İşte bundan ötürü, bu görünüm hep göz önünde tutulmalıdır.

XLIX. — 300 livre ağırlığında değil de şunca livre gelmeden ötürü çok mu üzülürsün? Aynı biçimde davran, daha fazla değil de şunca yıl süresince yaşaman gerektiğinde. Gerçekte, sana ayrılan özdek payıyla, nasıl yetiniyorsan, yaşam süren için de aynı şeyi yap.

L. — Onları inandırmaya çalış, ama tü-

renin usu bunu buyurduğunda, onlara karşın bile olsa gereği gibi davran. Bununla birlikte, seni engellemek amacıyla birisi kuvvete başvurursa, yumuşaklığa ve dinginliğe geç, başka bir erdeme varmak için yararlan bu engelden ve sakinlikten yoksun olarak eyleme yönelmemen, olanaksız şeyleri amaçlamaman gerekliliğini anımsa. İstedığın neydi? Bu yönde bir çaba mı göstermek? Bu çabayı gösterdin. Özenle gerçekleştirmeye çalıştığımız şeylerse eninde sonunda varlık kazanırlar.

LI. — Ünden hoşlanan kişi, kendi mutluluğunu başkalarının coşkusunda arar; zevkten hoşlanan kişi kendi eğilimlerinde; bilge insan sa, kendi davranışlarında bulur mutluluğunu.

LII. — Bu konuda kanı edinmemekte ve ruhumu bulandırmamakta özgürüm. Şeyler, gerçekte, kendiliklerinden kanılarımızı oluşturabilecek yapıda değildir.

LIII. — Bir başkasının söylediğine dikkat etmeye çalış ve olabildiğince konuşan kimse nin ruhuna gir.

LIV. — Arı topluluğuna yararlı olmayan arıya da yararlı olmaz.

LV — Gemi tayfaları gemi kılavuzunu ya da sayrılar hekimi sövselerdi, gemi kılavuzu tayfaların kurtuluşunu, hekim baktığı sayrılarının esenliğini sağlamaktan başka şeyle uğraşır mıydı?

LVI. — Yeryüzüne beraber geldiğin kimselerden nicesi daha şimdiden ayrılıp gitmiş durumda!

LVII. — Sarılığa tutulanlar, balı acı bulur; bir kuduz hayvan tarafından ısırılanlar sudan korkar ve çocuklar, toplarını güzel bulurlar. Öfkeye kapılman niye? Kusurun, sarılıklı sayrıdaki ödden ya da kuduz bir hayvan tarafından ısırılmış kimsedeki hayvan yağısından daha az etkili olduğunu mu sanıyorsun?

LVIII. — Kendi öz doğanın usuna uygun yaşamaktan, hiçkimse seni alıkoyamayacak; evrensel doğanın usuna ters düşebilecek hiçbir şey gelmeyecektir başına.

LIX. — Kendilerine hoş görünmeye çalışılan kimseler, kimlerdir? Hangi yararlar için ve hangi yollarla? Ne denli çabuk örtüverecek zaman her şeyi, nicesini örttüğü gibi şimdiye değin!

VII. BÖLÜM

I. — Kötülük nedir? Bu, sık sık karşılaşmış olduğun bir şeydir. Zaten her olayda: «bu, sık sık görmüş olduğum bir şeydir» düşüncesine başvur. Kısacası, aşağıda olduğunca yukarda da, eski, yeni, çağdaş tarihlerin dolup taşıdığı, bugün kentlerin ve evlerin dolup taşıdığı şeyleri bulacaksın her yerde. Hiçbir şey yeni değildir: her şey alışlageldiğince ve kısa sürelidir.

II. — İlkeler yaşarlar. Onlara ilişkin tasarımlar yitmedikçe, nasıl yok olabilirler zaten? Oysa, bu tasarımları süreklile canlandırmak senin elindedir. Her şey üzerinde gereken kaniya varabilirim. Bunu yapabilirsem, niçin şaşırayım? Anlaşımın dışındaki her şey, anlaşım için salt olarak anlamsızdır. Bunu anladığında, her şey yoluna girecektir.

Yeniden yaşamakta özgürsün. Görmüş olduğun şeylere yeniden bak: yeniden yaşamamanın anlamı budur.

III. — Anlamsız gösteriş özentileri, sahnede tiyatro oyunları, büyük ve küçük baş hayvan sürüleri, kargı çarpışmaları: fino köpeklerine atılmış küçük kemik, havuz balıklarına köfte, yüklerini sürükleyen karıncaların yorgunluğu, şaşkın fındık sıçanlarının koşuşmaları, iplerle oynatılan kuklalar! Tüm bu gösterileri hoşgörü içinde karşılamalı ama, her birinin değerinin, çabasının amaçlarının değerince olduğu da göz önünde tutulmalıdır.

IV — Söylenen her şeyin, sözcüğü sözcüğüne bilincine varılmalı, her eylemde de, ondan doğacak sonuçların; bu son durumda, eylemimizin hangi amaca yöneldiği doğrudan doğruya görülmelidir; birinci durumdaysa, sözcüklerin anlamlarına dikkat edilmelidir.

V. — Benim anlayışım bu yapıt için yeterli midir? Yeterliyse, bana evrensel doğaca verilmiş olan bir araç örneğince kullanırım onu. Yeterli değilse, ya bu yapıtı, onu daha iyi gerçekleştirebilecek kimseye emanet ederim, özellikle bu benim yükümlülüklerimden biri değilse; ya da yönetici ilkemin aracılığıyla şimdilik elverişli ve topluluğa yararlı olanı yapmağa yetenekli yardımcıyı yanıma alarak, yapabildiğimce gerçekleştiririm onu. Gerçekte, kendiliğimden ya da bir başkasının yardımcıy-

le yaptığım şey her zaman, topluluğa yararlı ve iyice uygun olma amacına yönelmelidir.

VI. — Vaktiyle çok ünlü nice insan şimdiden unutulmuşluğa düşmüşlerdir; onları göklere çıkartan nice insan da uzun süreden beri bizi bu sıkıntıdan kurtarmış bulunmaktadırlar.

VII. — Yardım görmekten utanç duyma. Bir sura saldıran asker örneğince, sana düşen görevi yerine getirmekle yükümlüsün. Topal olup ta mazgalı tek başına aşamasaydın, ama bir başkasının yardımıyla bunu gerçekleştirebilecek durumda olsaydın, ne yapardın?

VIII. — Gelecekteki şeyler seni tedirgin etmesin. Gerektiğinde, şimdi karşılaştığın olaylar karşısında kullandığın usla gereçlenmiş olarak onlara da göğüs gereceksin.

IX. — Tüm olaylar birbirlerine girişiktirler; bağlantıları kutsaldır ve hemen hemen hiçbiri öbürüne yabancı değildir. Çünkü, birlikte düzenlenmiş olup, aynı dünyanın düzenine birlikte katılmaktadırlar. Gerçekte her şeyi içeren tek bir dünya, her yere dağılmış tek bir Tanrı, tüm anlaklı varlıklara ortaklaşa olan tek bir töz, tek bir yasa, tek bir us vardır sadece; gerçek te tektir, aynı doğaya sahip ve aynı ustan pay alan insanlar için yetkinlik te tek olduğuna göre.

X. — Özdeksel olan her şey, çarçabuk yok oluverir Bütün'ün özdeğinde; her neden,

çarçabuk Bütün'ün usunca geri alınır; her anı, çarçabuk gömülür zamana!

XI. — Ussal varlık için, doğaya uygun olan eylem usa da uygundur.

XII. — Doğru mu ya da doğrultulmuş mu olacaksın?

XIII. — İnsanlarda bedenün örgenleri öğrenince, ussal özler de ayrı varlıklarda bulunmakla birlikte, benzer bir açıdan uyuşum içinde davranmak üzere yaratılmışlardır. Sık sık, kendi kendine: «ussal özler gövdesinin ÖRGENİYİM» dersen, bu düşünce seni daha çok etkileyecektir. Ama, P harfine basarak «Onun FARÇASIYIM (23)» dersen, insanları var gücünle sevmemektesin daha, onlara iyilik etmekten saltık olarak hoşlanmamaktasın daha. Çünkü iyiliği yalnızca bir ödev olarak yaparsan, bu iyiliği kendineymişçesine yapamamaktasın daha.

XIV — Varlığımın etkilenebilir bölümlerine dışardan ne zarar gelirse gelsin! Etki altında kalmış olacak bölümler, dilerlerse sızabilirler. Kendime gelince, bu olayın bir kötülük olduğu kanısına varmadıkça, hiçbir zarara uğramış olmam. Oysa, bunu böyle düşünmemek bana bağımlıdır.

XV. — Altın, zümrüt ya da erguvan bir giysi: «ne yaparlarsa yapsınlar ya da ne derlerse desinler, zümrüt olmam ve rengimi korumam gerek» dermişlercesine, ne derlerse desinler, iyilik insanı olmalıyım.

XVI. — Yönetici ilke kendi kendisini şaşırılmaz; yâni, kendi kendisini ne ürkütür ne de acılara salar. Bir başkası onu korkutabilir ya da üzebilirse, yapsın bunu! Çünkü, bu ilke kendiliğinden düşünme yetisini kullanarak, bu gibi durumlara yönelmez. Zavallı beden acı çekmemeye çalışırsa, yapabilirse! Ama, korkuya kapılan, üzülen, duydukları üzerinde kesin kararını veren zavallı ruhumuz bundan ötürü acı duymak zorunluğunda değildir. Çünkü yapısı onu böylesine bir kanı taşımaya zorlamaz. Kendi kendine bir gereksinme yaratmadığı sürece, yönetici ilke kendiliğinden gereksinmeden yoksundur. Sonuç olarak, kendi kendisini şaşırılmadıkça ve engellemedikçe, hiçbir şey tarafından şaşırılmasına ve engellenmesine olanak yoktur.

XVII. — Mutluluk iyi bir ekeliğe ya da iyi bir usa sahibolmaktır. Ne işin var burada, ey kuruntu? Tanrılar adına, geldiğin gibi çekil git! Sana gerekseme duymuyorum. Eski alışkanlığına uyararak geldin; darılmıyorum da sana; sadece uzaklaş.

XVIII. — Dönüşümden ötürü kaygı mı duyuluyor? Ama dönüşümsüz oluşabilecek ne olabilir? Sen kendin sıcak bir banyo yapabilir misin, eğer odun hiçbir dönüşüme uğramazsa? Öbür yararlı şeylerden hangisi dönüşümsüz meydana gelebilir? Kendi dönüşümünün de benzer bir olay olup, aynı biçimde, evrensel doğa için kaçınılmaz bulunduğunu anlamıyor musun?

XIX. — Tüm bedenler, sel tarafından sürüklenircesine Bütün'ün özdeğince koparılıp götürülürler. Bütün'e bağlı olarak, örgenlerimizin birbirleriyle işbirliği etmeleri örneğince, onunla işbirliği ederler.

Nice Chrysippe'i, nice Socrates'i, nice Epictetos'u yuttu zaman şimdiye değin! Her insan ve her şey konusunda aynı düşünceye başvur.

XX. — Bir tek şey üzer beni. O da, insanın yapısının gerektirmediğini yapmak ya da gerektirmediği biçimde ve zamansız yapmak kaygısıdır.

XXI. — Pek yakında insanları unutmuş olacaksın; pek yakında insanlar da seni unutmuş olacak.

XXII. — İnsana özgü olan, kendisini küçük düşürenleri bile sevmesidir. Bunu başarmanın yolu, onların akrabaları; bilgisizlikten ötürü ve istemeyerek kusur işlediklerini; kısa zamanda hepinizin ölmüş olacağını; yönetici ilken önceki durumundan daha kötü kılınmadığı için, her şeyden önce, şana hiçbir zarar verilmemiş bulunduğunu, göz önüne getirmendir.

XXIII. — Evrensel doğa, özdeği balmumu örneğince kullanır bir ata biçim vermek için, bugün. Sonra, onu eritip özdeğinden bir ağaç, ondan sonra bir insan, ondan sonra başka bir şey için yararlanır. Ve bu varlıkların

herbiri de çok kısa süre sürdürürler yaşamlarını. Böyle olunca, bir sandığın yapılmasında olduğu gibi, sökülmesinde de hiçbir kötülük yoktur.

XXIV — Gördüğün her şeyi, Bütün'ü yöneten doğa değişikliğe uğratacaktır. Bu şeylerin özdeğinden başka şeylere varlık kazandıracak, onlarınkinden de başkalarına: dünya hep yeni kalsın diye.

XXV. — Öfkenin izini taşıyan bir yüz tümüyle doğaya aykırıdır ve çirkindir. Bu iz sık sık belirirse, güzelliği öylesine söner ve yok olur ki, bundan böyle canlandırılması saltık biçimde olanak dışı kalır. Bu olgudan, söz konusu durumun usa aykırı bulunduğu sonucunu çıkarmaya çalış. Çünkü, kusurlarımızın bilinci de ortadan kalkarsa, başka hangi yaşama güdüsü kalır bize?

XXVI. — Bir kimse sana karşı bir kusur işlediğinde, bu kusuru işleyebilmiş olmak için, iyilik ya da kötülük konusunda ne kanı edindiğini anlamağa çalış hemen. Bunu gerçekten anladığında, ona acıyacak ve ne şaşkınlık ne de öfke duymayacaksın. Ya da, sen de daha iyilik konusunda onunla aynı veya başka benzer bir kanıya varmaktasın ve bundan ötürü onun bağışlanması gerekmektedir. Ama, iyilik ve kötülük konusunda, artık onun kanılarını paylaşmıyorsan, onları ayırtedemeyene karşı daha kolayca hoşgörü gösterebileceksin.

XXVII. — Gözden ırak şeyleri, hep göz önündeymişlercesine düşünme ama, göz önünde bulunan şeyler arasında en elverişli olanlarına değer biç ve uzaklaştıklarında onları nasıl bir çabayla arayacağını anımsa. Aynı zamanda, göz önünde bulunan şeylerden, onlardan yoksun kaldığında yıkılmana yol açacak denli, aşkın bir değer biçmeye yönelecek ölçüde hoşlanmaktan sakın.

XXVIII. — Kendi içine iyice kapan. Seni yöneten ussal ilke, türeyi uygularken kendi kendine yetecek ve böylesine davranırken dingingini koruyacak doğadadır.

XXIX. — İmgelemi yok ediver. Bu kuklalara yaraşır çırpınma dinsin. Senin ya da bir başkasının başına geleni kavramaya çalış. Seni uğraştıran konunun nedeniyle özünü ayırdet ve çözümle. Son anım düşün. Filâncanın işlediği kusuru, olduğu yerde bırak.

XXX. — Düşünceyi, onu açıklayan sözcüklerle karşılaştır. Sonuçların ve nedenlerin derinliğine var, düşüncede.

XXXI. — Kendinde, yalınlığı, utanmayı, erdemle kusur ortasında yer alana ilgisizliği belirli kıl. İnsanlığı sev, Tanrının izinde yürü.

«Her şey saymaca olup, yalnız öğeler gerçektir» demişti bir bilge (24). Ama, her şeyin saymaca olmadığını anımsamak yeterlidir.

XXXII. — Ölüm üzerine: sadece atomlar varsa, ölüm bir dağılımdır. Birliğe dönüş varsa, o bir yok oluş ya da göçtür.

XXXIII. — Acı üzerine (25): Dayanılmaz olan öldürür, sürüp giden katlanılabildir. Anlak kendini tutarak dinginliğini koruyabilir. Yönetici ilke bundan ötürü daha kötü kılınmış olmaz. Acının zarar verdiği bölümlere gelince, yapabilirlerse bu konuda düşüncelerini açıklasınlar.

XXXIV — Ün üzerine: Onların düşüncelerini incele, ne olduklarını, nelerden kaçındıklarını ve neleri izlediklerini. Ve yine düşün ki: nasıl kumullar birbirleri üzerine yığılarak, önkileri örtüyorlarsa, yaşamda da önce gelen olaylar, üzerlerine gelen yenileriyle çarçabuk örtülmektedirler.

XXXV. — Yücelikle dolu düşünme yetisi, zamanı tümüyle ve tüm özdeği kapsayabilen kişinin, ömre önem vereceğini sanıyor musun?

— Bu olanaksızdır, der.

— Böyle bir insan, sonuç olarak, ölümü korkunç bulmayacak mıdır?

— Hiç te değil (26).

XXXVI. — İyilik edip, yerilmek kırallara değgin şeylerdendir.

XXXVII. — Yüzümüz, kendisini düşünme yetimizin isteğince düzeltmesine karşılık, düşüncenin kendi isteğince kendisine biçim ve düzen verememesi utanç vericidir.

XXXVIII. — Olanlar karşısında öfkelenmemek gerekir. Çünkü, onlar bundan ötürü tasalanmayacaklardır (27).

XXXIX. — Ölümsüz Tanrılara ve bize, sevinç nedenleri sağlayabilsen!

XL. — Buğday taneleriyle yüklü bir başak örneğince biçilip kaldırılmalı yaşam; öylesine ki, biri yaşayakalsın sadece, kendi değil (28).

XLI. — Ben ve iki çocuğum Tanrılarca unutulmuşsak, bunun da bir nedeni vardır.

XLII. — İyilik ve türe benimle beraberdirler (29).

XLIII. — Onların ağlayıp sızlanmalarına ve çırpınmalarına ortak olunmamalı.

XLIV. — Ben haklı olarak şöyle yanıt verirdim, bu adama: çapı ne olursa olsun, bir insanın eylemde bulunduğu vakit, sadece eylemlerinin haklı mı haksız mı olduğunu, bir iyilik insanına mı, bir kötüye mi yaraşır bulunduğunu araştıracak yerde, onun yaşama ya da ölme risklerini hesaplaması gerektiğini düşünüyorsan, yanılıyorsun dostum (30).

XLV. — Gerçekte doğrusu şudur, Atinalılar. En iyisi olduğu düşüncesiyle, kendiliğimizden seçmiş olduğumuz ya da bize bir başkan tarafından ayrılmış bulunan görevde kalmıp onursuzluk dışında ne ölüm ne de hiçbir şey hesaba katılmaksızın onun risklerine katlanılmalıdır, bence (30).

XLVI. — Ama sevgili dostum, soylulu-

ğün ve erdemini, başkalarının esenliğine ve kendi öz esenliğine özen göstermekten başka şey olmadığına dikkat et. Bu yaşam süresi sorununa gelince, gerçekten insan olan bir insan ondan ötürü tasalanmaz; yaşama hiç bağlanmamalı, ama bu konuda Tanrıya güvenmeli, hiç kimsenin yazgısından kaçınamayacağına kadınlarla beraber inanmalı ve sadece yaşayacağı sürece nasıl daha iyi yaşayabileceğini incelemelidir, kişi.

XLVII. — Onlarla birlikte alınıp götürüldüğünü göz önünde tutarak, yıldızların evrimini seyret ve öğelerin birbirlerine dönüşümünü düşün hiç durmadan. Böylesine tasarımlar bu ölümlü dünya yaşamının kirliliklerini arıtır.

XLVIII. — Platon'un güzel bir düşüncesi: «İnsanlar üzerine uzun boylu söz söyleyen kişi, yeryüzünde olup bitenleri yüce bir yerde gerçekleşmişçesine değerlendirmektedir, kuşkusuz: sürüler, seferdeki ordular, tarımsal işler, evlenmeler, kopmalar, doğumlar, ölümler, yargı yerlerinin kargaşalığı, ıssız ülkeler, çeşitli barbar boyları, bayramlar, yaslar, kamusal toplantılar, tüm bu evrensel karışım ve karşıtlardan doğan bu yetkin birlik düzeni.»

XLIX. — Şimdiye değin olup geçen olaylar ve bu gün oluşan tüm değişimler değerlendirildiğinde, gelecekteki olayların önceden görülmesi olanaklıdır. Gerçekten, hepsi benzer olup, bu gün meydana gelen olayların düzü-

nünden uzaklaşamaz. İnsan yaşamının kırk ya da on bin yıl süresince gözlemlenmiş olması eşdeğerdir. Çünkü, daha fazla ne görebilirsin?

L. — Topraktan varlığını kazanmış olan toprağa döner, nebülozumsu bir tohumdan filizlenmiş bulunansa Göklere döner yeniden (31).

Bileşimlerin atomlara ayrılması ve duygusuz öğelerin benzer biçimde dağılması anlamına gelir bu.

LI. — Ve:

Yemekler, içecekler ve büyülerle yaşamın akışını değiştirmek isterler hiç ölmek için Tanrıların estirdikleri yele katlanmak gerek yakınılması olanaksız acılar içinde (32).

LII. — O, daha iyi düşünce savaşçısı olmakla birlikte, ne ortak çıkara daha fazla bağlı, ne daha alçak gönüllü, ne olaylar karşısında disiplinli, ne de yakınlarının düşünüş yanlışlıklarına daha hoşgörülüdür.

LIII. — Bir görevi, Tanrılara ve insanlara ortaklaşa usa uygun olarak yerine getirme olanağı varsa, ondan ötürü kaygılanmak gereksizdir. İyi güdülmüş ve kendi doğal yapısına uygun olarak yöneltilmiş bir işle kendini

gerçekten yararlı kılabilmek olanağı varsa, çekilecek hiçbir zarar gelemez bundan.

LIV. — Her yerde ve süreklince, var olan durumdan dindarca hoşnut kalmak, var olan insanlara karşı türeye uygun davranmak, kavranılmayacak hiçbir noktanın sızmasına yer vermemek ereğiyle tüm dikkatini var olan düşünceye yöneltmek, sana bağımlıdır.

LV — Başkalarının yönetici ilkesine yönelme dikkatini, ama doğanın seni götürdüğü yere bak doğruca: evrensel doğanın, karşılaştığın olaylarla; kendi doğanın sana buyurduğu ödevlerle, seni güttükleri yerdir bu. Gerçekte, her varlık kendi doğal yapısıyla uyum içinde olanı yerine getirecektir. Tüm öbür varlıklar, ussal varlıklar yararına meydana getirilmişlerdir. Herhangi bir düzende, daha aşağı kademedeki olanların üstündekileri tamamlamak için var olmaları örneğince. Ussal varlıklarsa birbirleri için yaratılmışlardır. Öyle olunca, insanın doğal yapısındaki başlıca özellik toplumsallıktır. İkincisi, bedensel isteklere direnme yetisidir. Çünkü, us ve anlağın yönelişinin özgülüğü, kendi sınırlarını saptayıp, ne duyuların ne de içgüdülerin devinimince yenilgiye uğratılmamasıdır. Bu iki devinim, gerçekte dirikseldir. Ama anlağın devinimi üstün gelmek ve onların boyunduruğuna girmek eğilimindedir haklı olarak. Çünkü o, tüm öbürlerini kullanabilecek bir doğal yapıdadır. Üçüncü olarak, ne yargılamaya hazır ne

de aldatılmaya elverişli görünmemek ussal bir varlığın doğal yapısı gereğidir. Yönetici ilken, bu ayrıcalıklarla yetinerek, yolunu doğruca izlesin. Kendisine vergi olanı, elinde bulundurmaktadır o.

LVI. — Yaşamının kalan bölümünü, şimdiye değin yaşamış ve varlığını yitirmiş insan olarak, doğaya uygun sürdürmelisin.

LVII. — Sadece kendi başına gelenleri ve kendi yaşam süreni dolduranları sevmelisin. Sana bundan daha uygun düşecek bir şey var mıdır, gerçekte?

LVIII. — Her olayda, daha önce bu durumlarla karşılaşmış bulunan kimseleri göz önüne getir; sonra, onlardan ötürü üzülen, şaşırın, yakınanları düşün. Neredeler onlar şimdi? Hiçbir yerde. Öyleyse? Sen de onlar gibi davranmak istiyor musun? Bu olağan dışı davranışları, onları destekleyen ve onlarca desteklenenlere bırakıp, kendini tümünle bu olaylardan yararlanmayı bilmeye adanmak istemiyor musun? Yaptığın her şeyde iyilik insanı olma niyetini ve istemini taşı, sadece. Ve şu iki özdeyişi anımsa: eylemi doğuran etkenin önemli olmadığını...

LIX. — Kendi içini kaz. Senin içindedir iyilik kaynağı, o kaynak ki sürekllice kazarsan, sürekllice fışkırabılır.

LX. — Bedenin kendisi de, ne eylemde, ne de dinlenmede gevşek olmamalı, güçlü bu-

lunmalıdır. Çünkü anlağın yüze yansıttığını, hep uyumlu ve soylu duruşu, aynı biçimde tüm bedenden de istemek gerekir. Ama bunda her türlü gösteriştten kaçınılmalıdır.

LXI. — Önceden sezinlenmeyen doğru-
dan vuruşları sendelemeksizin savuşturmaya
hazır bulunulmasını gerektirdiğinden, yaşama
sanatı, oyun sanatından çok döğüşmeye ben-
zer.

LXII. — Tanıklığına başvurduğun kim-
selerin kişiliklerini ve sahib oldukları yöneliş
iikelerini değerlendirmeye çalış sürekli ola-
rak. Böylece, istemeyerek yanılığa düştük-
leri zaman onları hiç kınamayacak, kanıları-
nın ve içtepilerinin kaynağına dikkat ettiğin-
de, artık onların tanıklığına da gerekseme duy-
mayacaksın.

LXIII. — «Her ruh, istemediği halde, doğ-
ruluktan yoksun da olabilir (33).» denir. Öy-
leyse, türe, ılımlılık, cana yakınlık ve benzer
tüm erdemler için de söylenebilir aynı şey. Bu-
nu sürekli anımsaman çok gereklidir. Çünkü,
böylece daha hoşgörülü olacaksın herkese
karşı.

LXIV. — Her acıda, şu düşünceye başvur:
bu, utanç verici değildir; bu seni yöneten an-
lağa zarar vermez çünkü o, ussal olduğuna gö-
re, toplumcul olduğuna göre, acının etkisiyle
bozulamaz. Yeğın acılarda, bununla birlikte,
Epicuros'un (34) şu özdeyişine de başvur: «Ö-
nemini bilir ve onun hakkında edindiğin kanı

redeniyle ona hiçbir katkıda bulunmazsan, acı ne dayanılmazdır ne de sonsuz.» Şunu da unutma: uyusukluk, aşırı ısı, iştahsızlık örneğince, seni tedirgin eden ve öyle görünmeksizin gerçek acılar sayılan pek çok şey vardır. Öyle olunca, bu sıkıntılardan biri sana üzünc veriyorsa, acıya direncin olmadığını, düşün.

LXV. — İnsanlardan kaçan insanların, insanlar için besledikleri duyguları taşımaktan sakın.

LXVI. — Telauges'in tinsel anıklığının Socrates'inkinden üstün olmadığını nasıl anlarız? Socrates'in daha ünlü bir ölümle yaşamdan ayrılmış, stoacılarla daha ustalıkla tartışmış, dondurucu soğukta gecelemeğe daha fazla dayanırlık göstermiş, Salamis'li Leo'yu tutuklama buyruğu aldığı halde kendini yetkisiz bularak bu görevi yadsımada daha fazla ruh yüceliği göstermiş ya da «sokaklarda kurum satmış (35)» olması gibi gerçekte yaşanmış olsalardı, üzerlerinde uzunca durulmayı gerektirebilecek tüm bu eylemler yeterli değildir. Şuna dikkat edilmelidir: Socrates nasıl bir ruha sahipti? Kötülüğe karşı öfke duymaksızın, kimsenin bilgisizliğine köle olmaksızın, kendisine evrensel düzence ayrılmış olanı olağan dışı kabul etmeksizin ya da onu dayanılmaz bulmaksızın, anlayışına bedensel tutkulara yakınlık duyma özgürlüğünü tanımaksızın, insanlarla ilişkilerinde doğru, Tanrılarla ilişkilerinde inanlı olmakla yetinebiliyor muydu?

LXVII. — Kendi kendini sınırlandırma ve sana vergi olanı kendi yetki alanında tutma özgürlüğünden yoksun oluşturmamıştır doğa seni. Gerçekte, tanrısal bir insan olup, hiç kimşenin dikkatini çekmeden yaşamını sürdürmek de olanaklıdır. Bunu her zaman ansı ve yine şunu ki: yaşama mutluluğu çok az şeye bağımlı olup, bir sanatçı, bir fizikçi olabilme umudunu yitirmişsen bundan ötürü özgür, alçak gönüllü, toplumsal ve Tanrının buyruğuna uysal olmaktan vazgeçmen gerekmez.

LXVIII. — Tüm insanlar seni diledikleri hoşnutsuzluk haykırılarıyla karşılaşmalar bile; yırtıcı hayvanlar, çevrende yoğunlaştırdığın bu yumuşaklığı parçalasalar bile; zor kullanmadan sürdür yaşamını. Çünkü, tüm bu durumlarda, dinginliğini korumaktan, çevrende olup bitenler konusunda doğru bir yargı taşımaktan ve karşılaştığın olaylardan yarar sağlamaktan kim alıkoyabilir düşünme yetini? Öyleyse, ruhun yargılayabildiğine göre, ansızın geliveren her olaya: «Kanı seni başka türlü yansıtıyorsa da sen özünden şu'sun» diyebilirsin. Ama, karşılaştığı şeylerden yarar sağlayabildiğine göre şunu da eklesin: «Şimdiki zaman benim için hep ussal ve toplumsal erdemi gerçekleştirme konusu, kısacası, insansal ya da tanrısal sanatı gerçekleştirme konusu olduğuna göre, seni karşılamaya geliyordum.» Meydana gelen her şey, gerçekte, Tanrının ya da insanın ahşık olduğu şeylerdir; hiçbir şey ne yenidir ne de çekilip

çevrilmesi güç. Ama, her şey ortaklaşa ve biçimlendirilmeye yatkındır.

LXIX. — Tinsel yetkinlik; her gününü sonuncusuymuşçasma geçirmeye, çırpınmaktan, uyuşukluktan, duygu gizlerlikten kaçınmaya dayanır.

LXX. — Ölümsüz olan Tanrılar, böylesine bir sonsuzluk süresince, her zaman kötülüğünü sürdürecektir bunca çok kötüye, saltık olarak aralık vermeksizin katlanmaları gerekliliğinden ötürü öfkelenmezler. Ayrıca da, onlara türlü biçimlerde özen gösterirler. Ama, yaşamının sonuna gelmiş olan sen, bunu yapmaktan geri durmaktasın, hem de kendin bu kötülerden birisi olduğun halde?

LXXI. — Gülünçtür kişinin kendi yürek kötülüğünden hiç kurtulamaması ki bu olanaklıdır; ama başkalarınınkinden kurtulmak istemesi ki bu olanaksızdır.

LXXII. — Ussal ve toplumsal yeti, ussal ya da toplumsal saymadığı her şeyin değerice kendisinden aşağı olduğu kanısına varmaktadır, haklı olarak.

LXXIII. — İyilik yaptığında ve bir başkası da bunda kendi iyiliğini bulduğunda, üçüncü bir şey olarak ne arayabilirsin başkaca, çılgınlar örneğince? İyilik etmiş olmakla tanınmayı ya da karşılığını görmeyi mi?

LXXIV — Hiç kimse bir hizmeti kabul etmekten usanmaz. Öyle olunca, hizmet etmek

doğaya uygun davranmaktır. Başkalarının gön-
lünü kazanarak, kendi kendine hizmet etmek-
ten hiç bezme, şu halde.

LXXV — Evrensel doğa, kendi içtepisini,
dünyanın yaratılışına yöneltti. Bundan ötürü,
ya şimdi oluşan her şey sonurgu yoluyla bu yö-
relişten ileri gelir, ya da her şey usa aykırıdır;
en önemli olaylar, dünyayı yöneten ilkenin ken-
dine özgü bir itişiyile meydana gelenlerdir. Bir-
çok durumlarda, bu düşüncenin anımsanma-
s: sana daha yeğın bir dinginlik sağlayacaktır.

VIII. BÖLÜM

I. — Şu düşünce de her türlü boş ünü yadsımaya yöneltir seni: yaşamının tümünü ya da hiç değilse gençliğinden bu yana geçen bölümünü bir düşünürün yaşamı örneğince sürdüremeyecek oluşun. Ama, kendi gözünde olduğunca, birçoklarının gözünde de felsefeden çok uzaklaşmış kalmaktsın. Düşünür ününe kolayca kavuşamayacak denli yitirmiş bulunuyorsun, ayırdetme yetini. Görünüşe dayanan kanı tutarsızdır. Öyle olunca, durumunu iyice kavradığında, senin hakkında yürütülebilecek yargılardan ötürü tasalanma. Süresi ne olursa olsun, yaşamının kalan bölümünü, doğanın isteğine uygun bir biçimde sürdürmekle yetin. Öyleyse, doğanın ne istediğini anlamaya çalış ve başka hiçbir tasa oyalamasın seni. Nice yanılığdan son-

ra deneyledin, doğaya uygun yaşamdan başka, hiçbir yerde mutluluğu bulamadığını! Ne usavurmalarda, ne zenginlikte, ne ünde, ne zevkte, hiçbir yerde. Nerededir, öyleyse? — İnsanın doğasının gerektirdiğini uygulamakta— Nasıl uygularsın onu? — İçtepileri ve eylemleri yöneten ilkelere sahibolmakla — Hangi ilkeler? — İyiliğe ve kötülüğe değgin olanlar: insan için, kendisini doğru, isteklerinde ılımlı, yürekli, özgür kılanın dışında iyilik var olamayacağını, onda yukarıda sözü edilen erdemlere karşıt olanın dışında kötülük var olamayacağını gösteren ilkeler.

II. — Her eylemde şu soruları yönelt kendine: bana ne yönden uygun düşmektedir bu eylem? Bundan ötürü pişmanlık duyacak mıyım? Kısa bir süre sonra varlığımı yitirmiş olacağım ve her şey yok oluverecek benim için. Eğer şimdi yerine getirmekte olduğum eylem ussal, toplumcul ve Tanrıyla aynı yasaya boyun eğmiş bir insanın eylemiyse, daha fazla ne arayabilirim ki?

III. — İskender'in, Sezar'ın ve Pompeus'un ne değerleri vardır, Diogenes, Heraclites ve Socrates'in yanında? Bunlar, gerçekte, var olanları, nedenleri, tözleri bilirlerdi ve yöneliş ilkeleri hep aynı kalırdı; öbürleriyse, nice şeyi bilmezlerdi ve nice şeyin tutsağı kılınıştardı kendilerini?

IV. — Sen bundan ötürü çatlasan da, on-

lar daha önce yaptıklarını yinelemekten geri kalmayacaklardır.

V — Her şeyden önce kendini hiç şaşırtmamaya çalış; gerçekte, her şey evrensel doğaya uygun olarak meydana gelir. Ve, kısa bir süre içinde, Hadrien ve Augustus'un hiçlikleri örneğince, sen de hiç olacaksın. Daha sonra, dikkatini, yapmak zorunluğunda bulunduğu saptayarak, iyice incele onu; iyilik insanı olma gerekliliğini ve insanın doğasının istediğini anımsıyarak, yolundan sapmaksızın ve sana en doğru görünen biçimde yerine getir onu. Ama, bu davranışın hoşnutluk, alçak gönüllülük ve doğruluk içinde gerçekleşsin.

VI. — Evrensel doğanın görevi, burada olanı oraya taşımak, onu dönüştürmek ve oradan alarak başka yere götürmektir. Her şey değişken ama alışılmıştır. Ve, yeni bir şey oluşabilmesi çekincesine yer yoktur. Dağıtımlarsa, eşdeğer bulunmaktadırlar.

VII. — Doğru yolu izlediğinde, her doğa kendisinden hoşnut kalır. Ussal doğa ,tasarımlar düzeninde ne yanlış olana ne de belirsiz bulunana yer vermediğinde; içtepilerini sadece ortaklaşa çıkara yararlı şeylere yönelttiğinde; isteklerinin ve iğrenmelerinin gücünden, sadece bize bağımlı olan şeylerde yararlandığında ve ortaklaşa doğanın bölüştürmesinden kendine düşeni saygıyla karşıladığında, doğru yolu izler. Çünkü o, yaprağın doğasının bitkinin do-

ğasının parçası olması örneğince, ortaklaşa doğanın parçasıdır. Şu ayrımla ki, bu durumda, yaprağın doğasının duyumsuz, ustan yoksun ve engellenmeye elverişli bir doğanın parçası olmasına karşın, insanın doğası engellenmesi olanaksız, anlaksal ve doğru bir doğanın parçasıdır. O, tüm varlıklara denkserlikle ve onların değerine göre ayırır süre, öz, neden, erk, rastlantı paylarını. Bununla birlikte, bir vergiyi tek başına yine başka bir vergiyle karşılaştırdığında, her zaman bu eşdeğerliği bulamayacağına dikkat etmelisin; ama, birisine verilen şeylerin hepsi bir tüm olarak karşılaştırılmalıdır, bir başakasınca alınmış olanların tümüyle.

VIII. — Okuyamıyorsun artık! Ama, her türlü ölçüsüzlüğü kendinden uzaklaştırabilirsin; zevkleri ve acıları yenebilirsin; boş ünün üzerinde tutabilirsin kendini; iyilik bilmezlere ve kabalara karşı öfkelenmeyebilirsin; ayrıca da, özeniş gösterebilirsin onlara.

IX. — Hiç kimse duymasın saraydaki yaşamdan yakındığını bundan böyle ve sen kendin de duymayasın bunu!

X. — Pişmanlık, yararlı bir şeyi yerine getirmemiş olmaktan ötürü kendine karşı duyulan bir kınamadır. Oysa, iyilik yararlı bir şey olmalı ve doğru insan onu gerçekleştirme kaygısını taşımalıdır. Öbür yandan da, hiçbir doğru insan bir zevki savsaklamış olması nedeniye kendisini kınamaz. Öyleyse, zevk ne yararlı bir şeydir, ne de bir iyilik.

XI. — Bu şey, kendiliğinde, kendi öz yapısında nedir? Özü, özdeği nedir? Biçimsel nedeni nedir? Dünyadaki görevi nedir? Kaç zaman için var olacaktır?

XII. — Kendini uykudan koparmakta güçlük çektiğinde, ortaklaşa çıkara yararlı eylemler gerçekleştirmenin kendi yapına ve insanlığa uygun düştüğünü, uyumanınsa, sana, ustan yoksun varlıklarla ortaklaşa olduğunu anımsa. Oysa, her varlığın doğasına uygun olan, özellikle kendisine özgü ve doğal bulunduğuna göre daha da hoştur.

XIII. — Sık sık ve olanaklı bulunduğu, her tasarımı; doğa, tutkular ve dialektik bilimlerinin ilkelerini uygula.

XIV — Karşılaştığın kim olursa olsun, hemen şunu söyleyiver kendine: «Bu insan, iyilikler ve kötülükler konusunda hangi ilkelere sahiptir?» Zevk ve acı, her ikisini meydana getiren nedenler, ün, bilinmezlik, ölüm, yaşam konusunda gerçekte, şu ya da bu gibi ilkelere sahipse, ne şaşırtıcı ne de olağan dışı bulurum, şu ya da bu gibi eylemleri gerçekleştirmişini. Ve, böylesine davranmak zorunluğunda olduğunu da ansırım.

XV. — İncir ağacının incir taşımamasından ötürü şaşkınlığa düşmek ne denli utanç vericiyse, yeryüzünün de, üretimleri kendi doğası gereği olan şu ya da bu gibi yemişleri taşımamasını şaşkıyla karşılamamanın da o derece utanç verici bulunduğunu anımsa. Aynı biçimde, bir

hekim ve bir yelkenli kullanan için de utanç vericidir; bir sayrının ateşinin yükselmesinden ya da karşıt bir esimin esmesinden ötürü şaşkıya düşmek.

XVI. — Düşününü değiştirmenin ve seni düzeltmeye çalışana boyun eğmenin de özgürce davranmak olduğunu anımsa. Etkinliğin, gerçekte kendi istemine, kendi yargılama yetine göre olduğunca kendi öz anlayışına göre de gelişir.

XVII. — Eğer olan şey sana bağımlıysa, neden yapıyorsun onu? Bir başkasına bağımlıysa, bundan ötürü kime çatıyorsun? Atomlara mı, Tanrılara mı? Her iki durumda da, çılgınlıktır bu — Bundan ötürü hiç kimseye çatmamak gerekir — Eğer yapabilirsen, suçluyu düzeltmeye çalış. Onu yapamıyorsan, hiç değilse eylemini düzelt. Ama, bu bile olanaksızsa, yakınman neye yarar? Çünkü, hiçbir şey rasgele yapılmamalıdır.

XVIII. — Varlığını yitirmiş olan, dünyanın dışına çıkamaz. Orada kaldığına göre, dönüşmekte ve aynı zamanda dünyanmkilerle kendininkilerden meydana gelen özel öğelerine çözümlenmektedir. Oysa, bu öğeler de sırayla dönüşmekte olup, bundan ötürü hiç de sızlanmamaktadırlar.

XIX. — Her şey, bir görevi gerçekleştir-mesi ereğiyle yaratılmıştır; at, bağ gibi. Şaşılacak ne var bunda? Öbür Tanrılar örneğince, güç-reş de bir görev için meydana getirilmiş olu-

şundan söz edecek. Sen, niçin yaratılmıştın? Zevk için mi? Böylesine bir düşünceyi akıl alır mı hiç?

XX. — Doğa, her şeyin sonunu, başlangıcından ve süresinin tüm akışından daha az düşünmüş değildir. Bir top fırlatan oyuncu örneğince davranmaktadır o. Öyle olunca, ne iyilik bulur bir top yükselmekte, ne kötülük alçalmakta ya da düşmekte? Ne iyiliğe sahibolur bir su kabarcığı oluşmakta? Ne kötülüğe uğrar delinmekte? Bir lamba konusunda da aynı düşünceler ileri sürülebilir.

XXI. — Evir, çevir bu bedeni, incele ne olduğunu, yaşlandığında, sayrıldığında, öldüğünde ne biçime gireceğini. Yaşam kısadır öven kişi için, övülen kişi için, ansıyan kişi için, anımsanan kişi için. Ve tüm bunlar da bu bölgenin küçük bir köşesinde sınırlanır. Ve orada, herkes uyuşum içinde değildir, hattâ bir insan kendi kendisiyle bile; ve yeryüzü tümüyle bir noktadan başka şey değil!

XXII. — Seni uğraştıran konuya, yaptığına, düşündüğüne, duyurmak istediğine dikkat et.

Haklı olarak acı çekiyorsun. Bugün olacağın yerde, yarını beklemeyi yeğ tutmaktasın, doğru insan olmak için.

XXIII. — Bir şey mi yapıyorum? İnsanların iyiliğine yönelterek yaparım onu — Başıma bir şey mi gelmekte? Tanrılara ve tüm olayların birlikte çıkageldikleri her şeyin kaynağına mal ederek karşılarım onu.

XXIV. — Temizlenen yer sana nasıl görünüyorsa: yağ, ter, kir, yapışkan su, her türlü iğrendirici şey; aynı görünümüdür senin için yaşamın her bölümü ve karşılaştığın her konu.

XXV — Lucilla, Verus'u gömdü; sonra, sıra Lucilla'ya geldi; Secunda, Maximus'u; sonra sıra Secunda'ya geldi; Epitychanus, Diotime'yi; sonra sıra Epitychanus'a geldi; Antonin, Faustine',i sonra sıra Antonin'e geldi. Böylece sürdü gitti. Celer Hadrien'i gömdü; sonra Celer'e (36) geldi sıra. Ve o derin kavrayışlı insanlar, geleceği önceden sezinleyenler, kurumlarından ötürü gerçeği göremeyenler neredeler? Nerede Charax, Platoncu Demetrius, Eudemon ve benzerleri? Onların tümü bir günlük ömürlü varlıklardı ve tümü yitmiş bulunuyorlar uzun süreden beri. Birkaçı, bir an için bile olsun anımsanmadı; kimisi efsaneleşti, kimisi efsanelerde bile yer almıyor artık. Şunu unutma ki; ya zavallı katışmaçının dağılması, ya güçsüz soluğunun sönmesi veya göçedip başka bir yere yerleşmesi gerekecektir pek yakında.

XXVI. — İnsanın mutluluğu; insana özgü olanı gerçekleştirmektir. İnsana özgü olansa, benzerlerine karşı hoşgörülü olmak, duyumların devinimlerini önemsememek, inana lâayık olan düşünceleri ayırdedebilmek, evrensel doğayı ve onun yasasına uygun biçimde oluşan her şeyi hayranlıkla seyretmektir.

XXVII. — Üç bağıntım: biri, beni çevrele-

yen nedenler; öbürü, her şeyin, herkese geldiği gibi tanrısal nedenler, üçüncüsü, yaşam arkadaşlarım.

XXVIII. — Acı ya beden için bir kötülüktür — beden bunu açığa vursun, o halde — ya da ruh için. Ama, o kendi dinginliğini, yatışıklığını koruma ve acının bir kötülük olduğu kanısına varmama özgürlüğüne sahiptir. Gerçekte, her kanı, her atılış, her istek, her iğrenme bizim içimizde bulunup, başka hiçbir şey craya değin sokulamaz.

XXIX. — Yok et kuruntudan doğan tasarımlarını, kendi kendine sürekllice şöyle diyerek: «Şimdi, ruhumda hiçbir kötülük, hiçbir istek, kısacası hiçbir karışıklık bulunmaması benim elimdedir. Ama, var olan şeyleri oldukları gibi görerek, herbirinden değerine göre yarar sağlamaktayım.» Doğal olarak sahibolduğun bu gücü unutma.

XXX. — İster Senato'da, ister herhangi bir kimseyle bulun, yol yönetime uygun ve açık seçikçe sürdür konuşmanı; kurallara uygun bir anlatma yolu kullan.

XXXI. — Augustus'un sarayı, karısı, kızı, çocukları, torunları, ana babası, kız kardeşi, Agrippa, hısımları, tanıdıkları, dostları, Aréus, Mécène, hekimleri, rahipleri, tümüyle yitti bu saray. Daha sonra başkalarına geç, tek bir insanın değil ama, örneğin, tüm Pompeus'luların ölümüne. Gömüt taşlarına kazılı olanı düşün: «Soyunun sonuncusu.» Ne acılara katlanmıştı

ataları, bir kalıtçı bırakabilmek için. Bununla birlikte, orada da bir sonuncunun var olması gerekti ve böylece de tüm bir soyun yitişi izledi bunu.

XXXII. — Kişi, yaşamını eylemi eylemine düzenlemeli ve olanağı ölçüsünde, eylemlerinden herbiri kendi ereğine yettiğinde, kendisini mutlu saymalıdır. Oysa, eyleminin ereğinin gerçekleştirilmesine yeterli olmasını sağlamak, hiç kimse alıkoymaz seni — Ama, bir dış engel buna karşı gelebilir — Hiçbir şey doğru, ölçülü, düşünceli olmanı önleyemez — Ama, belki de etkinliğimin başka bir biçimi engellenmiş bulunacaktır? — Bu engeli sevinçle karşılayarak ve sana verilmiş olana hoşnutlukla güvenerek, hemen söz konusu olan yaşam düzenine uyacak başka bir davranış biçimine yer vereceksin.

XXXIII. — Kurumsuzca karşıla yazgının getirdiklerini; ilgisizlik içinde yitir onları.

XXXIV — Budanmış bir kol, kesik ve bedeninin yakınında uzanıvermiş bir ayak ya da bir baş gördün mü hiç? Böyle kılar kendini, clanlara boyun eğmeyen, kendini Bütün'den ayıran ya da ortaklaşa çıkara karşı davranan kişi. Bu doğaya uygun birlikten dışarı attın kendini; çünkü ondan, onun parçası olarak doğdun. Ve şimdi de kendini, kendin ayırdın ondan. Ama, bununla birlikte, hayranlığa değer olan o'dur ki yeniden bütünle birleşebilme olanağına sahipsin. Tanrı, başka hiçbir bölüme,

bir kez ondan ayrılıp, ilişğini kestikten sonra yeniden onunla birleşme umudunu tanımamıştır. İnsanı, ne yüce bir iyilikle onurlandırdığını düşün. Gerçekte ona Bütün'den hiç ayrılmama gücünü tamdı; kendiliğinden, ondan koptuğunda da bir kez ayrıldıktan sonra, ona geri dönme, bağlanma ve parçası olarak ondaki yerini yeniden alma gücünü.

XXXV. — Her ussal varlığın, hemen hemen tüm öbür niteliklerini ussal varlıkların doğasından almış olması örneğince, bu gücü de ona borçluyuz. Gerçekte, her şeyi kendi yararına uydurup, kendisine engel olan, kendisine karşı koyan her şeyi Yazgının düzenine bağımlı kılması ve kendi parçası yapması örneğince, ussal varlık da ilk güdeği ne olursa olsun her engeli, bir kendisini yüceltme ve yarar sağlama konusu durumuna getirebilir.

XXXVI. — Yaşamını tümüyle tasarımıylaarak, kendini iç düzensizliğine düşürme. Ne denli büyük ve ne denli çok sayıda sıkıntılarla karşılaşabileceğini hesaplama. Ama, karşılaştığın her sıkıntılı durumda: «Dayanılamayacak ve katlanılamayacak ne var bu olayda» diye soruver kendine. Kızarırdın, gerçekte bunu açıklamak zorunlu olsaydı. Ne geleceğin, ne de geçmişin, ama hep şimdiki zamanın yükünü taşımakta olduğunu da anımsa. Şimdiki zamansa kısadır, onu kendi gerçek sınırlarına getirirsen ve anlayını, bu zayıf yağya karşı gelmeye kendini yeteneksiz bulduğu zamanlar, yanılığına inandırırın.

XXXVII. — Panthée ya da Pergame hâlâ Verus'un gömütü başında oturmakta mıdırlar? — Daha neler? — Chabrias ya da Diotime, Hadrien'inkin başında mıdırlar? — Gülünç bir soru! — Niçin? — Orada oturmakta olsalardı, efendileri bunun ayırımına varacaklar mıydı? — Niçin? — Bunun ayırımına varsalardı, bundan ötürü sevinecekler miydi? — Niçin? — Bundan ötürü sevinselerdi, bu hizmetkârlar ölümsüzlüğe kavuşacaklar mıydı? Yazgı, onların da önce yaşlanıp, sonra ölmelerini buyurmamış mıydı? Ve onlar da ölünce, efendileri ne yapacaklardı daha sonra? Tüm bunlar, pis koku ve bir torbada, çürümüş kandan başka şey değiller!

XXXVIII. — «Eğer görüşün güçlüyse, elinden geldiğince usa uyarak gör ve yargıla.» demişti o.

XXXIX. — Ussal bir varlığın yapısında, türeye karşı baş kaldıracabilecek bir güç göremiyorum; ama, zevke karşı ılımlılığı görüyorum.

XL. — Eğer seni acılara salan olay konusundaki kanını ortadan kaldırırsan, kendini en sarsılmaz duruma erdirmiş olursun. — «Kendî»nin anlamı nedir? — Us — Ama sadece us tan meydana gelmiş değilim. — Olsun! Hiç değilse us üzmesin kendini. Ama, sendeki herhangi bir şey acı duyarsa, onun hakkında ussal bir kaniya varsın.

XLI. — Duyumları engelleyen bir olay, hayvansal bir doğa için bir kötülüktür; içgü-

düye karşı olan da aynı biçimde bir kötülüktür hayvansal bir doğa için. Böyle olunca, anlağa karşı olan bir engel, anlaksal bir doğa için bir kötülük sayılacaktır. Tüm bu düşünceleri kendine uygula. Bir acı ,bir zevk sana değiniyorlar mı? Duyum ilgilensin onlarla! İçgüdünün atılımı bir engelle mi karşılaşıyor? İçgüdünü düşünceşizce izlemekteysen, ussal olduğuna göre, bu da doğan için bir kötülüktür, zaten. Ama anlağını korumaktaysan, ne zarar görmüş, ne de engellenmiş bulunuyorsun daha. Anlağına özgü görevlere gelince, senden başka hiç kimse onları engelleme alışkanlığına sahip değildir. Ateşe, demire, kıyıcıya, kara çalınmağa, her şeye erişilmez kalır o. «Eksiksizce toparlaklandırılmış bir yuvarlak» (37) durumuna geldiğinde de, kalır öylece.

XLII. — Kendimi acılara salmam gerekmiyor; çünkü, hiçbir zaman isteyerek acı vermedim başkasına.

XLIII. — Birinin kıvanç duyduğu şey bir başkası için kıvanç verici değildir. Benimki, yönetici ilkemi esen tutmak, hiçbir insan ve insanların başına gelen olaylardan hiçbirisi için kin beslememesini sağlamak, ama her şeye hoşgörülü gözlerle bakmaya, onları kabul etmeye, herbirinden değerine göre yaralanmaya yönelmektir.

XLIV .— Şimdiki zamanı, kendin için elverişli bir biçimde karşılamayı gözet. Ölüm sonrası ünü kovalamayı yeğ tutanlar, o zaman-

ki insanların da bugün kendilerine bezginlik ve renler örneğince ve ölümlü olacaklarını gözönüne getirmezler. Kısacası, öbürlerinin de, berikilerin haykırılarıyla seni kutlamalarından ya da senin hakkında aynı kaniya sahibolmalarından sana ne!

XLV — Alıp, dilediğin yere atıver beni. Gerçekte, orada da neşeli tutacağım ekeliğimi, yâni kendi öz yapısıyla uyuşum içinde olduğunda ve ona uygun davrandığında hoşnut. — Ruhumun acı çekmesini, küçülmesini, alçalmasını, tutkuyla bağlanmasını, batmasını, içinden yıkılmasını gerektirecek değerde midir bu? Ve bunca değerli ne bulabilirsin ki?

XLVI. — Hiçbir insanın başına, insansal olmayan hiç bir şey gelemez. Bir öküzün başına, öküze değgin olmayan; boğaya, boğaya değgin olmayan; ne de taşa, taşa özgü olmayan hiçbir değişiklik gelemez. Eğer her varlık, ancak kendi oluş biçimine ve kendi doğasına uygun düşünle karşılaşıyorsa, niçin sabırsızlanasın? Ortaklaşa doğa dayanılmaz bir şey getirmedi sana.

XLVII. — Dış bir nedenden ötürü acı duyuyorsan, seni tedirgin eden o değil, onun hakkında taşıdığın yargıdır. Oysa, bu yargıyı anında silivermek sana bağımlıdır. Ama, kişisel eğiliminden doğan bir nedenden ötürü acılara salınmaktaysan, düşünceni düzeltmekten kim alıkoyabilir seni? Aynı biçimde, sana, akla uygun görünen bir eylemi yapmadığın için üzülü-

yorsan, üzülecek yerde niye onu gerçekleştir-
meye çalışmıyorsun? — Aşılmaz bir engel alı-
koymakta beni — Öyleyse, onu gerçekleştirme-
yişin kendi kusurundan ileri gelmediği için,
üzülme hiç. — Onu yerine getirmezsem, yaşa-
mımı sürdürmem yakışık almaz. — Dilediğini
gerçekleştirerek ölen kimse örneğince, iyi dilek-
lilikle çıkıver yaşamdan öyleyse; engellere de
hoşgörü göster aynı zamanda.

XLVIII. — Direnci us dışı olsa bile, kendi
içinde yoğunlaşıp, dilemediğini yapmamakla ye-
tindiği vakit, yönetici ilkenin sarsılmazlaştığı-
nı, anımsa. Bir konu üzerinde usa dayanarak ve
çlgun bir araştırma sonucu karara vardığı va-
kit ne olacaktır, öyleyse? İşte bundan ötürüdür,
tutkulardan kurtulmuş anlağın bir kaleye
benzeyişi. Sığınabileceği ve artık ele geçirilmez
kalabileceği bundan daha sağlam bir duruma
sahip değildir, insan. Buna hiç erişmemiş olan
kişi bir bilgisizdir, ona erişip de orada sığınma-
yansa bir mutsuz.

XLIX. — Tasarımların sana doğrudan doğ-
ruya bildirdiklerinden fazla hiçbir şey düşün-
me. Bir kimsenin seni yakışiksızca kötülediği
bildiriliyor sana. Bu, bildiriliyor; ama, sana za-
rar verdiği bildirilmiyor — Çocuğumun sayrı
olduğunu görüyorum. Onu görüyorum; ama çe-
kinede olmasını, onu görmüyorum. Böylece,
hep aracısız doğrudan tasarımlarda kalmaya
çalış; ona, kendi içinde hiç bir şey eklediğin-
de, bundan fazla hiç bir şeyle karşılaşmazsın.

Ya da yeryüzünde oluşuveren durumların her birinden haberli bir insanın düşündüğünü ekle ona.

L. — Bu salatalık acı mı; ativer onu. Yol-
da böğürtlenler mi var; sakıniver onlardan. Bu kadariyle yetin. «Yeryüzünde, böylesine yaratıkların var olmasına gerekseme var mıdır?» diye ekleme. Böylece, doğayı irdeleyen kimseye karşı gülünç duruma düşersin; işliklerinde, yapıtlarından düşmüş yongalar ve kırpıntılar bulunmasından ötürü kendilerine sitem ettiğinde, marangoza ve kunduracıya karşı gülünç duruma düşmen örneğince. Bununla birlikte, bu zanaatçılar, yapıt artıklarını atabilecekleri bir çatı katına sahiptirler. Evrensel doğa, kendisi dışında hiç bir şeye sahip değildir. Ama, hünerinin hayranlığa değer yanı, kendi kendini, kendinde sınırlamış olarak, kendinde bozulmaya, kocamaya, yararsız olmaya yüz tutan her şeyi kendi içinde dönüştürmesi ve bunlardan yeni varlıklar yaratmasıdır. Böylelikle, yabancı özdekten hiç yararlanmaz ve çörçöpünü atacak yüklüğe gerekseme duymaz. Sahibolduğu yerle, kendisine ait özdek ve kendine özgü olan sanatla yetinir.

LI. — Eylemlerinde gevşek olma; konuşmalarında karıştırıcı olma; düşüncelerinde yanlış yola sapma; kısacası, ruhunda, ne kendini kas ne de ondan sıyrılmaya çalış ve tedirginlik içinde geçirmemeye çabala yaşamını.

Öldürüyorlar, parçalıyorlar, kargışlar yağ-

dırarak kovalıyorlar! Tüm bunlar, nasıl alıko-
yabilir düşünme yetini arı, usçul, ölçülü, doğru
olmaktan? Duru ve tatlı bir kaynağın yanın-
dan geçmekte olan kişinin onu sövmesi gibidir
bu. İçimi iyi bir su fişkırtmaktan vazgeçmezdi o,
bu durumda. İçine çamur, gübre bile atılmış
olsaydı, onları çarçabuk dağıtıverir, temizler
ve onlardan ötürü hiçbir biçimde kirlenmezdi.
Öyleyse, sen, kendi içinde bir kuyuya değil de
bitmez tükenmez bir kaynağa nasıl sahibolabi-
lirsin? İyi dileklilikle, yalınlıkla, alçak gönüllü-
lükle, her an bağımsızlığa doğru yükselterek
kendini.

LII. — Dünyanın ne olduğunu bilmeyen ki-
şi, nerede olduğunu bilmez. Niçin doğmuş bu-
lunduğunu bilmeyen kişi, ne kendisinin ne de
dünyanın ne olduğunu bilmez. Bu sorulardan
yalnız birini bir yana bırakmış olan kişi, niçin
doğmuş olduğunu bile açıklayabilecek durumda
değildir. Nerede ve ne olduklarını bilmeyen bu
yaygaracılar tarafından kınanmaktan kaçınan
ya da onlarca övülmeye değer veren kişi hak-
kında ne düşünürsün?

LIII. — Kendini saatte üç kez kargıyan
kişi tarafından övülmek mi istiyorsun? Kendin-
den hoşlanmayan bir insan tarafından beğе-
nilmek mi istiyorsun? Hemen hemen yaptığı
her işten pişmanlık duyan kişi kendisinden hoş-
lanır mı?

LIV. — Seni çevreleyen havayı solunmak-
ta değil sadece, bundan böyle her şeyi çevrele-

yen anlakla düşünmekte de sınırlama kendini. Gerçekte, anlaksal güç her yerde daha az yaygın değildir ve kendisini algılama yetisine sahip her varlığa girişi, havanın kendisini solunabilen her varlığa girişinden daha az değildir.

LV. — Kusur, genel olarak hiçbir biçimde dünyaya zarar vermez. Özel olarak ele alındığında, dilediği anda ondan kurtulabilme olanağına sahip kılınmış kişiden başka hiçbir kimse için zararlı değildir.

LVI. — Benim istemim, yakınımın istem özgürlüğüne, onun soluğu ve bedenine olduğunca kayıtsız kalır. Mümkün olduğu denli birbirimiz için yaratılmış isek de, herbirimizin yönetici ilkesi kendi bağımsızlığını korumaktadır. Başka türlü olsaydı, yakınımın kusuru, benim kötülüğüm olurdu. Benim mutsuzluğuma sebebiyet verebilme olanağının, bir başkasının yetki alanına girmemesini Tanrı istemiştir.

LVII. — Güneş dağılır gibidir ve gerçekte her yere dağılır ,ama tükenmez. Bu dağılma, bir yayılmadan başka şey değildir. Oysa, güneş ışığının bir yarıktan karanlık bir odaya sızışını gözlediğinde, bir ışının ne olduğunu görebilirsin. Doğru çizgi halinde yayılır, karşılaştığı ve kendisini arkasındaki havadan ayıran katı cisimi herhangi bir biçimde kaplayıverir. Kaymaksızın, düşmeksizin duruverir orada. Anlağın dağılışı, gizlerini yayışı böylesine olmalıdır; tükenmeksizin, ama karşılaştığı engellere güçle ve coşkunlukla çarpıvermeksizin, düş-

meksizin, kendisini kabul eden nesne üzerinde durarak ve onu aydınlatarak. Onu hiç kabul etmeyecek olan nesne, gerçekte, kendisini aydınlıktan yoksun kılmış olur.

LVIII. — Ölümden kaygılanan kişi, artık hiçbir duyguya sahibolamamaktan ya da başka duygular algılamaktan kaygılanmaktadır. Hiçbir duygu kalmadığında, hiçbir kötülük duyamayacaksın. Başka duygular edindiğinde de değişik bir varlık olacak ve yaşamını yitirmiş bulunmayacaksın.

LIX. — İnsanlar birbirleri için yaratılmışlardır; öyle olunca, onları eğitmeli ya da onlara katlanmalısın.

LX. — Okun devinimi başka usunki başkadır. Bununla birlikte, sakınganlık içinde bir düşünceye yöneldiğinde, ok örneğince, doğruca sürdürür önerilen ereğe varışını.

LXI. — Herkesi yöneten ruha girmeye çalış ve bırak başkaları da senin ruhuna girsin.

IX. BÖLÜM

I. — Haksız inansızdır. İnsanları. Evrensel doğa, güçlerine göre birbirlerine yardımda bulunmak hiçbir biçimde birbirlerine zarar vermemek için var etmiştir. Bu oluş'un gücüne karşı gelen insan; tanrıların en yücesine karşı inansızlığını açığa vurmuş olur.

Yalancı da inansız sayılır bu tanrıya karşı. Evrensel doğa gerçek varlıkların anasıdır, gerçek varlıklarsa tüm varlıklarla hısım kılınmışlardır. Ayrıca da, bu tanrı gerçeklerin Gerçeği ve ilk Nedeni diye adlandırılmaktadır. İsteyerek yalan söyleyen kişi, aldatması sonucu bir haksızlık yaptığı için inansızdır. İstemeyerek yalan söyleyen kişi de, evrensel doğayla uyumsuzluk içinde olduğu ve dünyanın doğasına karşı başkaldırarak düzeni boz-

duğu için yine inansız sayılır. Çünkü kendine karşın bile olsa gerçeğe aykırı olana yönelen kişi, ona başkaldırmaktadır. Gerçekte, sonradan bir yana bırakmış olduğu yaşam çizgisini doğadan almıştı o. Şimdiyse, doğruyu yanlıştan ayırdetme gücünü yitirmiş durumdadır.

Bundan başkaca, zevklerini iyiliklermişçesine kovalayan ve yaşaması gereken güçlüklerden kötülüklermişçesine kaçan kişi de inansızdır. Böyle bir insanın, iyiler ve kötüler arasında, hakçalığı hesaba katmaksızın paylaşırma yaptığını öne sürerek ortaklaşa doğaya sık sık sitem etmesi kaçınılmazdır, gerçekte. Çünkü, kötülerin zevk içinde yaşamaları ve onu sağlayan her şeye sahibolmalarına karşı iyilerin acıya ve ona sebebiyet veren duruma düşmesi sık sık görülen olaylardandır. — Başkaca da acılardan korkan kişi, yeryüzünde meydana gelmesi gerekli bulunan olayların herhangi birinden de korkacaktır günün birinde, ki bu da bir inansızlıktır. Zevklerin peşinde koşana gelince, zevklerden hiç çekemeyecektir kendini, ki bu da açık bir inansızlıktır. Ortaklaşa doğa dışında bıraktığı şeylere karşı aynı ölçüde ilgisizdir. Bundan ötürü doğayı izlemeyi ve doğayla uyuşum içinde yaşamayı amaç edinenlerin onlara ilgisiz kalmaları gerekir. Sonuç olarak, evrensel doğanın ilgisizlikle kullandığı şeyler sayılan acıya ve zevke, ölüme ve yaşama, ünlülüğe ve tanınmamışlığa ilgisiz kalamayan kişi, apaçık

biçimde bir inansızlık eyleminde bulunmaktadı. Evrensel doğanın bu değişiklikleri ilgisizlikle kullanmasından söz edişim: Her şeyin ayırım gözetilmeksizin ard arda bağlantı yoluyla, belirli bir başlangıç noktasından itibaren, gelecekteki şeylere değgin yasaları kararlaştırarak, gerçekleri, dönüşümleri ve bizim de katıldığımız ard arda gelişleri doğuracak güçleri belirtecek ilk büyük gücün itişi gereği olduğunu anlatmak içindir.

II. — Yalanı, her türlü düzmeciliği, büyüklenmeyi ve kurumu tatmadan insanların ortamından ayrılmak, namuslu bir insana daha yaraşır bir davranış olurdu. Ama, bu kusurlara karşı iğrenme içinde son nefesini vermek te, hiç değilse manevra değışikliği yaparak gezisini tamamlamış olmak anlamına gelir. Ahlâksızlıkta direnmeyi mi yeğliyorsun? Bu vebadan kaçınman gerektiğine inandıramıyor mu seni halâ deneyimin? Çünkü, anlağın bozulup çürümesi bir tür veba olup kokuşarak bizi çevreleyen havanın bozulmasından çok daha zararlıdır. Bu vebalardan biri, gerçekte, hayvan olarak hayvanlara bulaşır; öbürüyse, insan olarak insanlarda görülür.

III. — Ölümü aşğılama, doğaca istenen şeylerden biriymişçesine iyi karşıla onu. Gençlik, yaşlılık, yetişme, olgunluk, dişlerin, sakalın ve kır saçların ortaya çıkması, dölllenme, gebelik, doğurma ve yaşamının çağlarının getirdiği tüm öbür etkinlikler gerçekte neyseler;

kendi doğan da öyledir. Öyle olunca, ölüme karşı düşmanca davranmayıp, onu doğal bir eylemişçesine beklemek düşünceli bir insanın tutumudur. Taşdığı çocuğun, karının karnından çıkacağı anı bu gün nasıl beklemekteysen, aynı biçimde beklemelisin, ruhunun sarmasından çıkacağı saati. Seni etkileyecek ve her şey arasında, ölüme karşı seni uysal kılacak bir davranış kuralı daha istiyorsan: Kendilerinden ayrılacağı şeylere ve ruhunun artık onlara karışamayacağı şeylere yönelt kendini. Bununla birlikte, insanlara karşı direnmeyip, onlara gönül yakınlığı göstermen ve seninkilerle özdeş ilkeler taşımayan insanlardan, ölümün seni kurtaracağını unutmaksızın, onlara dinginlik içinde katlanman gerekmektedir. Seni yaşama bağlayabilecek ve orada tutabilecek tek şey, erdem konusunda seninkilerle özdeş ilkelere sahip insanlarla yaşayabilmekte özgür kılınmış olmandır. Artık iyice anlamaktasına, sana: «Ey ölüm, çabuklaştır gelişini, ben kendimden geçmeden» dedirtecek, bir bezginlik yarattığını ortaklaşa yaşamdaki uyumsuzluğun.

IV. — Günâh işleyen kişi kendisine karşı günâh işler; haksızlık yapan kişi, kendisini kötü kılarak zarar verir kendisine.

V — Çoğu kez, sadece eylemle değil, yapılması gerekeni yapmamakla, haksızlığa sebebiyet verilmiş olunur.

VI. — Şimdiki kanının inandırıcı, şimdiki

eylemin topluluğa yararlı ve şimdiki niyetin dış nedenden ileri gelen her şeyi karşılayıcı olması yeterlidir.

VII. — İmge olan her şeyi unut; içtepini bastır; isteğini yatıştır; yönetici yetine ege-men ol.

VIII. — Ustan yoksun hayvanlar arasında üleştirilmiş ruh tektir; usla bezenmiş varlıklar arasında paylaştırılmış ruh ta tektir. Toprakta varlığını kazanan her şey için toprağın, görmemizi sağlayan ışığın, tüm görenlerle ve tüm solunanlarla birlikte içimize çektiğimiz havanın tek oluşları gibi.

IX. — Ortaklaşa bir şeyden pay alan tüm varlıklar, kendilerine benzeyeni ararlar. Toprak doğasından olan her şey toprağa doğru eğilir, sıvı olan her şey akmağa yönelir, her türlü hava da aynı biçimde devinir. Öyle ki, onları birbirinden ayırmak için aralarına engeller koymak ve zor kullanmak gerekir. Temel ateşin özel etkisiyle yükselen ateş, yeryüzündeki her türlü ateşle tutuşmaya o denli eğilimlidir ki, her türlü özdek az kuru olsa bile, tutuşmasını önleyebilecek şeyler zayıf olunca kolay tutuşur.

Böylece, ortaklaşa anlaksal doğadan pay alan her varlık, kendisine hısım kılınmış olana ve daha fazlasına kavuşmaya çabalar. Gerçekte, bir varlık öbürlerine ne denli üstünse o denli hazırdır kendisine hısım olanla karışmaya ve kaynaşmaya.

Ustan yoksun varlıklarda, arı toplulukları, sürüler, yuvada beslenen yavru kuşlar ve sevi beraberlikleri görülmesinin nedeni ortak varlıklarından gelmektedir. Onların da ruh taşıdıklarının ve toplumsal içgüdünün ne bitkiler ne taşlar ne de odun parçaları arasında görülmediği ölçüde yeğlilikle bu üstün varlıklarda kendini açığa vuruşunun kanıtıdır bu.

Usla bezenmiş varlıkların yönetimleri, dostlukları, aileleri, sözleşmeleri, anlaşmaları kurallar gereği yaşar. Daha belirgin bir üstünlükteki varlıklardaysa, birbirlerinden uzakta olsalar bile, yıldızlar arasında olduğu gibi bir çeşit birlik oluşur. Aynı biçimde, kendilerine üstün olana yönelme çabası, uzaklığın ayırdığı insanlar arasında bile duygudaşlık doğurur.

Öyle olunca, şimdi oluşanın bilincine var. Gerçekte, yalnız ussal varlıklar unuttur şimdi ki zamanda birbirlerine karşı bu özeni ve sevgiyi. Bu ortaklaşa çekiciliğin görülmediği tek durum da budur. Ne denli kaçarlarsa da, yeniden ele geçirileceklerdir. Çünkü, doğa daha güçlüdür. Söylediğime dikkat edersen, bunu iyice göreceksin. Yer yuvarlağına ilişkin olup ta yer yuvarlağıyla ilişkisi olmayan bir nesne bulmak insandan kopmuş bir insan bulmaktan çok daha kolaydır.

X. — Her şey kendi yemişini taşır; insan, Tanrı ve evren. Ve herbiri kendi mevsiminde taşır onu. Alışkı sonucu, bu sözcüğün günlük yaşamda sadece bağ ve benzer öbür bitkiler

için kullanılmasının önemi yoktur. Usun aynı zamanda birleşimli ve özel olan bir yemiştir; bu yemiştten, usla aynı doğada bulunan başka benzerleri varlık kazanırlar.

XI. — Eğer yapabiliyorsan, düşüncelerinden caydır onları; bunu yapamıyorsan, iyi dilekliliğin sana bu durumda kullanılmak üzere verilmiş olduğunu anımsa. Tanrıların kendileri bile iyi dileklidirler böylesine kimselere karşı; o denli iyidirler ki, birçok kez yardım ederler onların esenlik, zenginlik ve üne kavuşmalarına! Bu, senin için de olanaklıdır; ya da öyleyse, söyle bana, kim alıkoyabilir seni bundan?

XII. — Bir zavallı ya da hayranlık uyandırmak isteyen insan gibi sürdürme çalışmam, ama kentin yararı konusunda; yargıcın davranışı örneğince sürdürmeye bağımlı kıl sadece yaşamını.

XIII. — Bu gün her türlü kaygıdan kurtuldum, daha bir kesin olmak için her türlü kaygıyı yadsıdım. Çünkü o, kendi dışımda değil, ama kendimde, kanımlarımdaydı.

XIV — Her şey deneyle alışkı, zamanla geçici, özdeğiyle aşığılık kılınır. Gömüte götürdüklerimizin zamanında olduğu gibidir bu gün de her şey.

XV. — Şeyler ruhun kapıları dışında kendileriyle sınırlandırılmış, kendi üzerlerinde hiçbir şey bilmeden ve hiçbir şey açığa vurmada kalırlar. Onlar üzerinde kim açıklamada bulunur, öyleyse? Yönetici ilke.

XVI. — Ussal ve toplumsal bir varlığın iyiliği ya da kötülüğü, duyduğunda değil, ama yaptığında; nasıl ki erdem ve kusur uğradığı olaylarda değil yaptıklarındaysa.

XVII. — Havaya fırlatılmış bir taş için, ne geri düşmek bir kötülük ne de yükselmek bir iyiliktir.

XVIII. — Yönetici yetilerine değin sokul içlerine, göreceksin nasıl yargıçlardan korktuğunu ve onların, kendileri için nasıl yargıçlar olduklarını.

XIX. — Her şey dönüşümdedir. Kendin de sürekli dönüşüm durumunda ve bazı bakımlardan erimesedin; evrenin tümü için de böyledir bu.

XX. — Bir başkasının kusurunu, olduğu yerde bırakmak gerekir.

XXI. — Bir etkinliğin son bulması, bir içtepinin, bir kanının son bulması kötülük değildir. Çocukluk, yeni yetmelik, gençlik, yaşlılık gibi çağlara geç şimdi; orada da, her türlü dönüşüm bir sondur. Ürkünç müdür bu? Dedenin, ninenin, daha sonra babanın yanında sürdürdüğün yaşama geç şimdi. Böylece, başka birçok erime, dönüşüm ve son buluş bulduktan sonra, kendi kendine sor: Ürkünç mü bunlar?

Böyle olunca, yaşamının tümüyle son bulması, durulması ve dönüşümü de başka biçimde oluşacak değildir.

XXII. — Ereğin; kendinin ve komşunun yönetici yetisini, Evrensel olanı anlamak olsun.

Yaşamında doğruluk eğilimi sürsün istersen Bütünü ve kendindeki Bütünün parçasını görmeye çalış. Komşun bilgisiz mi, yargı gücünden yoksun mu? Onu görmek, fakat onunla aynı zamanda paralel bir yanın olduğunu unutmamak gerek.

XXIII. — Senin, toplumsal düzenin bir tümleci olman örneğince, eylemlerinden her biri de birleşimli yaşamın birer tümleci olsun. Yakından ya da uzaktan, ortaklaşa bir amaca yönelmeyen her eylem, kent yaşamını bozar; birliğine engel olur; bir grupta arkadaşlarından ayrılan ve gerekli uyuşuma katılmayan kentli gibi başkaldırıcı bir yapıya bürünür.

XXIV. — Çocuksu öfkeler ve oyunlar, «cesetleri ayakta tutan zayıf ruhlar»: Ölülerini Anılama'yı daha anlaşılır kılan bir açıklama, işte.

XXV. — Şeylerin yapısını şekilden yoksun biçimde tasarımıyarak değerlendir. Sonra kendine özgü bir yapının doğal olarak en fazla ne kadar zaman sürebileceğini de bil.

XXVI. — Nice acılara katlandın, yönetici ilkenin, kendisi için oluşturulmuş bulunduğu göreve kendini uygunlaştırmasıyla yetinmediğin için. Ama, buna bir son ver artık!

XXVII. — Seni kınadıkları veya sana kar-

şı kin besledikleri ya da bazı kimseler sana bu duygularını açıkladıkları vakit, ruhlarına doğru dön, içine değin sokul ve gör ne olduklarını. Senin üzerinde herhangi bir kanı edinmelerini sağlamak için üzülmemen gerektiğini, anlayacaksın. Bununla birlikte onlara karşı iyi dilekli olunmalıdır. Çünkü doğal olarak dostlarımızdır onlar. Tanrılar bile türlü biçimlerde yardım etmektedirler onlara, düşlerle, yanıtlarla; bu insanlar, her şeye karşın kaygılandıkları iyilikleri elde etsinler diye.

XXVIII. — Dünyayı yöneten güçler yukarıda olduğunca aşağıda, bir çağdan öbürüne, her zaman benzerdir. Ya anlak, her an öncelik göstermektedir; öyleyse, önceliği kabul et. Her şey için gerekli olan anlağın önceliğini bir kez almış bulunan, tüm kalanı sonurgu yoluyla ondan çıkarabilir... Kısacası, eğer bir Tanrı varsa, her şey en iyi biçimdedir. Ama, her şey raslantı sonucu yürümekteyse, sen kendini rastlantıya kaptırma.

Az zaman sonra, toprak hepimizi örtmüş olacaktır. Daha sonra bu toprak dönüşecek, onun yerine gelen de sonsuza değin dönüşecek, yeniden sonsuza değin değişecektir ondan sonra doğacak toprak ta. Bu değişim ve dönüşüm dalgalarının çalkantıları ve hızlılıkları göz önünde tutulduğunda ölümlü olan her şey hor görülecektir.

XXXIX. — Evrensel neden bir sel örneğince davranır; her şeyi sürükler. Ne bayağı

varlıklardır o küçük insanlar , inançsız bir yönetimle uğraşıp, düşünürce davrandıklarını sanırlar! Sümükle doludurlar. Ey insan, ne yapıyorsun? Kendi doğanın şimdi gerektirdiğini yap. Elinden geldiğince doğrulukla ver kararını ve başkalarının seni görüp görmemelerine dikkat etme. Platon'un Cumhuriyetini gerçekleştirmeyi umma, ama en küçük ilerlemeden bile hoşnutluk duyup, bu sonucu küçümseme, Çünkü, insanların ilkelerini kim değiştirebilir? İlkeleri değişmeksizin de, inleyen ve boyun eğer gibi görünen tutsakların omuzlarında ağırlığını taşıdıkları boyunduruktan başka ne kalır onlarda? Daha ileriye git şimdi, Alexandre'den, Philippe'den, Demetrius'den (38) söz et bana. Eğer ortaklaşa doğanın istediğini seçebilmişler ve kendilerini eğitebilmişlerse, onları izleyeceğim. Ama, ağlatı oyuncularını olmuşlarsa, hiç kimse beni, onları yansılamaya zorlayamaz. Yalın ve gösterişsizdir felsefenin yapısı. Gösteriş kurumuna sürüklenme beni.

XXX. — Yüksekten seyret bu binlerce sürüyü, bu binlerce töreni, fırtınada ya da yatışık havada yapılan her türlü yolculukları, doğan, birlikte yaşayan ve yiten bu varlıklar çeşitliliğini. Eskiden başkalarınca sürdürülen, senden sonra yaşanacak olan ve barbar kavimlerde şimdi yaşanan yaşantıyı düşün. Nice insan bilmemektedir adını; nicesi çarpabuk unutmuş olacaktır onu; şimdi belki de seni övmekte olanların nicesi, az zaman sonra kötüleyecek-

tir! Ne denli de sözü edilmeye değmezdirler, anılar, ün, kısacası her şey!

XXXI. — Dış nedenlerin etkisiyle meydana gelen olaylara karşı üzüntü duymazlık; nedeni senden ileri gelen eylemlerde doğruluk, başka bir deyişle böylesine davranmak senin için doğaya uygun olduğundan, itişleri ve eylemleri ortaklaşa çıkarla sonuçlandırmak.

XXXII. — Sende yersiz karışıklık yaratan ve sadece kanında var olan konuların çoğunu ortadan kaldırabilirsin. Dünyayı tümüyle düşünme yoluyla içerir, sonsuz süreyi göz önünde tutar, özel olarak ele alınan her şeyin hızlı dönüşümünü, doğuşu yok oluştan ayıran zamanın ne denli kısa oluşunu, yok oluşu izleyecek sonsuzu olduğunca, doğuştan önceki sonsuzu dikkatle incelersen, kendine uçsuz bucaksız bir özgür anlayış alanı açmış olursun!

XXXIII. — Gördüğün her şey az zaman sonra varlığını yitirecek, bu yitişe tanıklık edenlerin tümü az zaman sonra yok olacak, aşırı yaşlılıkta yaşamdan ayrılan kimse, vakitsiz ölen kimseyle aynı durumda bulunacaktır.

XXXIV — Hangi yönetici ilkelere sahiptirler? Hangi amaca yönelmektedirler, hangi güdülerle sevmekte ve saygı göstermektedirler? Onların değersiz ruhlarını çıplaklığıyla görmeye alış. Kınayarak sana zarar verdiklerini ya da överek sana hizmet ettiklerini sanmaları, ne köksüz bir kanıdır!

XXXV. — Yaşamın yitirilişi, bir dönüşümden başka şey değildir .Evrensel doğaya uygun gelen böyledir ve onun tasarılarına göredir; bu konuda her şeyin oluşması, her şeyin sınırsız bir zamandan beri aynı biçimde meydana gelişi ve sonsuza değin benzer başka biçimlerde yeniden meydana gelecek oluşu. Öyleyse, her şeyin kötü yaratılmış olduğundan, her şeyin her zaman kötü yaratılacağından, onca Tanrı arasında hiçbir gücün hiçbir zaman bu duruma çare getirmeğe yeterli bulunmadığından, ama dünyanın sürekli acılara boyun eğmeğe zorunlu kılınmışlığından niçin söz etmekteisin?

XXXVI. — Her varlığın temelini oluşturan özdeğin ayrışması; su, kül, kemik ve pis koku verir. Mermerler de toprağın nasırlaşmalarıdır; altınla gümüş, tortular; giysiler, kıllar; erguvan kırmızısı kan olup, tüm kalanı için de böyledir. Soluk ta aynı cinsten olup, bir varlıktan öbürüne geçer.

XXXVII. — İllallâh bu zavallı yaşamdan, homurtulardan, yapmacık soytarılıklardan! Tasalanman niye? Yeni olan ne var ki? Seni çileden çıkarana ne? Biçim mi? İncele onu. Özdek mi? İncele onu. Bunların dışında hiçbir şey kalmaz ki. Ama, gözlerini Tanrılara doğru çevirerek, bundan böyle daha yalın ve daha iyi kıl kendini. Bu dünyada var olanı yüzyıl boyunca ya da üç yıl süresince gözlemlemiş olmak eşdeğerdir.

XXXVIII. — Eğer o kusur işlediye, kötülük ondadır. Ama, belki de hiçbir kusur işlemiş bulunmamaktadır.

XXXIX. — Ya tek bir bedende olduğu gibi, her şey tek bir anlaksal kaynaktan ileri gelmektedir ve Bütünün çıkarına oluşandan. Ötürü yakınmaması gerekir parçanın. Ya da, sadece atomlar var olup, karışıklıkla dağılımdan başka şey görünmemektedir. Öyleyse, tasalanman niye? «Öldün, yok oldun, hayvanlaştın, bir sürünün teki oldun, otluyorsun» de yönetici yetine.

XL. — Ya Tanrılar hiçbir güce sahip değildirler ya da bir güç taşımaktadırlar. Hiçbir güce sahip değillerse, niçin yakarıda bulunuyorsun? Ama, bir güce sahipler, bir şeyin başına gelmesini ya da gelmemesini isteyecek yerde, bu dünyada olup bitenlerden ötürü kaygılanmama, onlardan hiçbirine istek duymama gücünü dilesene onlardan.

Tanrılar, gerçekte, ne de olsa insanlara yardım edebiliyorlarsa, bunda da yardım edebilmelidirler onlara. «Tanrılar bu gibi şeyleri, bana bağımlı kılmışlardır» diyeceksin belki de. Öyle olunca, sana bağımlı olanı özgürce kullanmak, sana bağımlı olmayana kölece ve bayağıca yönelmeye yeğ değil midir? Tanrıların, bize bağımlı bulunan şeylerde, bize hiç yardım etmediklerini kim söyledi sana? Bu konuda onlara dua etmekle başla işe. Ve göreceksin.

«Şu kadınla yatabilsem!» diye dilekte bu-

lunmakta bir adam. Sen: «O kadınla yatmayı istemeyebilsem!» de, bunun yerine. Bir başkası: «Bu kaygıdan kurtulabilsem!» der. Sen: «Ondan kurtulmayı gereksemem!» de. Öbürü: «Çocuğumu yitirmesem!» der. Sen: «Onu yitirmekten ötürü acı duymayabilsem!» de. Kısacası, yakarılarını böylesine değiştir ve gör ne olacağını.

XLI. — Şöyle anlatır Epicuros: «Sayrılığımda, konuşmalarım, zavallı bedenimin çektiği acılara değinmezdi hiç; onlardan hiç söz etmezdim — diye ekler — beni görmeğe gelenlere. Özellikle, düşünme yetisinin, bedenin sansmtılarını duyduğu halde nasıl karışıklıktan bağışık kalıp kendine özgü olan iyiliği koruduğunu anlamaya çalışarak doğal sorunlara değgin ilkelerle uğraşmamı sürdürürdüm. Hekimlere de bir sonuçtan ötürü övünme fırsatı vermezdim — der — yaşamım iyi ve mutluluk içinde geçerdi.»

Sen de aynı düşünceleri taşı sayrılık sırasında, eğer sayrılık yazgında varsa ve tüm öbür durumlarda. Ansızın çıkagelen olaylar ne olursa olsun, felsefeden vazgeçmemek, doğayı irdelemeye uğraşırken bilgisizlerin gevezeliklerine katılmamak, tüm okullara ortaklaşa olan bir davranış kuralıdır; sadece şimdiki zamanda yapılanla ve onu yapmakta kullanılan araçla yetinme kuralı örneğince.

XLII. — Bir kimsenin saygısızlığından ötürü incindiğinde: «Yeryüzünde saygısızlar

bulunmamasına, olanak var mıdır?» diye soruver kendine hemen. Bu olanaksızdır. Bu kimse yeryüzünde kaçınılmaz zorunluluk nedeniyle var olan saygısızlardan biri olduğuna göre, olanaksızı istememelisin. Bir duyunçsuz, bir dedikoducu ya da başka herhangi bir suçlu karşısında, kendine aynı soruyu sormaya hazır bulun. Gerçekte, yeryüzünün bu tür insanlardan yoksun bulunmasının olanaksızlığını anımsıyarak onlardan herbirine karşı daha hoşgörülü davranacaksın. Ortaya çıkardığın kusura çare bulmak üzere insana doğaca verilen erdemi hemen düşünmek te yararlıdır. Gerçekte, ağubozan olarak, iyilik bilmezliğe karşı iyiliği vermiştir, başka bir kusura karşı başka bir yetkinliği. Ve kısacası, doğru yoldan ayrılanı geri çevirmek her zaman senin elindedir. Çünkü, bir kusur işleyen her insan erekten uzaklaşmakta ve doğru yoldan ayrılmaktadır.

Ve sonra, sana nasıl zarar vermiş olabilir? Kendilerine karşı öfke duyduğun kimseler arasında sana, ruhunun daha kötü kılınmasına yol açacak bir zarar vermiş olabilecek tek bir insana bile raslayamazsın. Kötülük ve zarar ancak ruhuna değinmekle salt varlık kazanabilirler sende. Bir bilgisizin bilgisizce davranması bir mutsuzluk ya da beklenmedik bir şey midir? Bu kimsenin bir kusur işleyeceğini önceden sezinlememiş olmaktan ötürü öncelikle kendini suçlaman gerekip gerekmeyeceğini incele bir kez. Gerçekte, senin usun, bu kimsenin bu kusuru işlemesinin ona yakışır olduğu-

nu sezdirmişti sana. Bununla birlikte, bir uyarıyı unutmuş olmandan ötürü onun bu kusuru karşısında şaşırırmaktasın.

Özellikle, bu kimsenin doğruluğa aykırılığını ya da iyilik bilmezliğini yüzüne vurduğun vakit, kendi gidişini düşünmelisin. Bu yapıda bir insanın doğruluğunu koruyacağı sanısına vardıysan ona hizmet ederken, senin eyleminin tüm yemişini hemen çekecek biçimde bırakmadıysan, bu senin kusurundur apaçıkça. Birisine iyilik etmişsen, daha fazla ne istiyorsun? Doğana uygun davranmış olmak yeterli değil midir senin için? Yaptığının karşılığını görmeyi mi arıyorsun daha? Gözün görmek, ayakların yürümek için bir ödül istemeleri gibidir bu. Gerçekte, bu örgenlerin belirli bir görev için yaratılmış olmaları ve kendi yapılarına uygun davranarak kendilerine özgü olan görevi yerine getirmeleri örneğince yardım severlik için doğmuş insan da bir yardım severlik eyleminde bulunduğu ya da yakınına olağan şeylerde yardımcı olduğunda kendi yapısına uygun davranır ve kendi ereğine ulaşır.

X. BÖLÜM

I. — Ey ruhum! İyi, yalın, tek, çıplak ve seni çevreleyen bedenden daha görünür olacak mısın, bir gün? Seni, sevmeye ve candan bağlanmaya yönelten yaşamı tadabilecek durumda olacak mısın, bir gün? Kıvancını canlı ya da cansız şeylerde arama durumunda olmaksızın; onu daha uzun süre sürdürebilmek için bir ülkeden, elverişli bir havadan, insanlar arası uyuşumdan bir şeyler beklemeksizin hoşnut olabilecek misin, bir gün? Şimdiki halinden hoşnut kalacak, şimdi başına gelenlerden ötürü sevinecek, her şeyin senin için iyi olduğuna, her şeyin sana Tanrılardan geldiğine, sana göndermeyi uygun buldukları her şeyin yetkin, iyi, doğru, güzel, her şeyi doğuran, her şeyi alıkoyan varlığın esenliği için sana ayıracakları her şeyin, başka benzer şeylere varlık kazandırmak ereğiyle eriyen her

şeyi içermekte ve kavramakta bulunduğuna inanacak mısın? Tanrıların ve insanların toplumunda, onlardan yakınmaksızın ve onların seni suçlamalarına meydan vermeksizin yaşayabilecek yetenekte olacak mısın, bir gün?

II. — Yalnız doğaca yönetildiğine göre, kendi doğanın gereklerine uy. Sonra, uygun düşen eyleme geç; doğan, canlı varlık olarak ondan ötürü bozulmadıkça, korkuyu göze alarak gerçekleştir onu. Bundan sonra, doğanın canlı varlık olarak, senden ne istediğini kendine sormalı ve doğan, ussal varlık olarak bundan ötürü bozulmadıkça, bütün bütün uymalısın ona. Oysa, ussal olan her varlık aynı zamanda toplumsaldır. Bu kuralları uygula ve hiçbir şeyden ötürü kaygılanma, artık.

III. — Olagelen her şey, ya doğal olarak kendisine katlanabileceğin ya da doğal olarak katlanamayacağın biçimde olagelir. Öyleyse, doğal olarak katlanabileceğin bir şey başına gelirse, sövüp sayma; ama doğal yeteneğin ölçüsünde katlan ona. Doğal olarak katlanamayacağın bir şey gelirse başına, yine sövüp sayma; çünkü bu eriyerek, geçip gidecektir. Bununla birlikte, böyle olduğu sonucuna varmanın senin yararın ya da ödevin gereği bulunduğunu göz önüne getirdiğinde, kanının katlanılabilir ve hoş görülebilir kılabileceği her şeye doğal olarak dayanabileceğini anımsa.

IV — O yanlıyorsa, iyi dileklilikle eğit onu ve yanlılığını göster kendisine. Ama bunu

yapamıyorsan, bundan ötürü kendinden başkasını suçlama, giderek kendini bile suçlama.

V. — Başına gelen ne olursa olsun; bu düşünülemez bir zamandan beri hazırlanmıştı senin için ve nedenler bağlantısı senin varlığınla bu olayı her zaman birlikte eğirmişti.

VI. — İster atomlar, ister bir doğa var olsun, doğayı yöneten Bütün'ün bir bölümü olduğumu kabul etmem gerekir, önce; sonra, bana benzer olanlara herhangi bir biçimde hısım kılınmış olduğumu. Bu gerçekleri anımsadığımda, parçası olduğum Bütün'ün bana verdiği hiçbir şeye karşı durum almıyacağım. Çünkü, parça Bütün için yararlı olan hiç bir şeyden zarar göremez ve Bütün'ün birliğine, iyiliğine katkıda bulunmayan hiçbir şey yer alamaz onda. Tüm doğalara ortaklaşadır bu; ama dünyanın doğası, kendisi için zararlı olabilecek şeyi meydana getirmeye hiçbir neden tarafından zorlanamama ayrıcalığını da taşır. Böyle bir Bütün'ün parçası olduğumu anımsayarak, oluşan her şeyden hoşnut olacağım. Öbür yandan, bana benzer parçalarla hısım kılınmış olduğuma göre, topluluğa zararlı hiçbir davranışta bulunmayacak, ama benzerlerime özen gösterecek, tüm etkinliğimi ortaklaşa iyiliğe yöneltip, buna karşıt olan her şeyden uzaklaştıracağım kendimi. Bu yönergeler böylesine yetkin olunca, hemşerileri için yararlı eylemlerle yaşamını sürdüren ve kentin kendisine verdiklerine bağlanan kentli örneğince yaşamı-

mm mutlu bir akışa kavuşması izleyecektir bunu, zorunlu olarak.

VII. — Bütün'ün tüm bölümleri, eşdeyişle dünyada içerilmiş bulunanların tümü, zorunluluk sonucu yitecektir. Ama, bu «yitecektir» sözcüğünden, «değişikliğe uğrayacaktır» anlamı çıkarılmalıdır. Bunun kendileri için bir kötülük ve bir zorunluluk olduğunu doğrularsam, bölümlerin bozulmaya yüz tutup, değişik yollardan yitmeye hazırlanması söz konusu olacağından, bu Bütün iyi düzenlenmiş sayılmazdı. Gerçekte, doğa kendi bölümlerini kendisi bozmaya, kötülüğe düşmeye elverişli kilmaya ve onları kaçınılmaz biçimde kötülüğe düşürmeye girişmiş olurdu; ya da onun bilgisi olmaksızın böylesine mi oluşmaktadır her şey? Her iki sanı da inanılır gibi değildir.

Biri boğayı bir yana bırakıp olayların böyle oluştuğunu açıklamaya koyulursa, Bütün'ün bölümlerinin dönüşmek için meydana getirilmiş olduğunu kesinlemek, doğaya karşıt bir olaymışçasına bundan ötürü şaşkıya düşmek ya da özellikle, dağılma her varlığın oluşmuş bulunduğu özdeş öğeleri salıverdiğinde üzülme yersizdir çünkü bu, oluşmuş bulunan öğelerin ayrılması, katı olanın toprağa, soluk olanın havaya öylesine bir dönüşüdür ki — — Bütün, ister ateş tarafından devirli olarak yok ediliyorsun, ister sürüp giden dönüşümlerle kendisini yenilesin — bu öğeler de Bütün'ün usunca geri alınmaktadırlar. Ha-

va ya da katı öğelerin doğasına gelince, onlar ilk başlangıç öğeleri değildir; gerçekte, hepsi de alınan besinlerden ve dün ile önceki gün solunmuş havadan ileri gelmektedirler. Demek ki, dönüşüme uğrayan, bir varlığın sonradan kazandıkları olup, anasınca dünyaya getirilenler değildir. Bu edinilmiş öğelerin, seni asıl varlığına güçle bağladıklarını varsaysan bile bundan, söylediklerimle çelişebilecek hiçbir sonuca varılamayacağı sanısındayım.

VIII. — İyilik insanı, sakıngan, gerçekçi, önlemlili, olacağına boyun eğmiş, yüce gönüllü diye adlandırıldığında, başka türlü adlandırılacak duruma düşmemeye dikkat et; bu adları yitirdiğinde de, çarçabuk onlara dönmeye bak. Senin için, önlemliliğin, her şeye yönelteceğin yöntemli ve özenli dikkat; olacağına boyun eğmişliğin, ortaklaşa doğanın sana payın olarak verebileceği her şeye istemli katlanma; yüce gönüllülüğün, bedeninin yumuşak ya da sert coşkularına, böbürlenmeye, ölüme ve tüm benzer şeylere, ussal yanın üstün gelmesi anlamını taşıdığını anımsa. Başkalarının seni bundan ötürü ödüllendirmelerini dilemeksizin, kendini bu adları korumaya verebildiğinde, yeni bir insan olup, yepyeni bir yaşama gireceksin. Çünkü, şimdiye değin olageldiğin gibi kalmak, benzer bir yaşamda lekelenmiş ve kirlenmiş olarak varlığını sürdürmekte direnmek; bayağı bir yaşama çok bağlı, yara ve çamurlu kana bulanmış olarak, yırtıcı tırnaklara ve ısırıklara katlanmak ereğiyle ertesi günü, daha er-

tesi günü beklemek, yarı parçalanmış yabanıl hayvan dövüşçülerine benzer bir varlığın işidir.

Bu birkaç niteliğe ulaşmaya çalış; onlarda tutunabildiğinde de Mutlular Adasına taşınmışçasına kaliver orada. Başarısızlığa uğradığını ve onları yitirmekte olduğunu sezdiğinde, kendi başına daha fazlasını ele geçirebileceğin bir köşeye çekil yılmadan; kararlı olarak böylece ayrıl yaşamdan, öfkesizce ama yalınca, özgürce, alçak gönüllükle. Hiç olmazsa, yaşamın süresince bir kez iyi bir iş yapmış olursun: böylesine ayrılmakla yaşamdan.

Bununla birlikte, bu nitelikleri anımsamanda, Tanrıları ve ne istediklerini göz önüne getirmenin — ki bu da övülmek değil, tüm ussal varlıkların kendilerine benzemeye çalışmalarıdır — çok büyük yardımı dokunacaktır sana. Kısacası, incir ağacının görevini incir ağacının, köpeğinkini köpeğin, arınıninkini arının, insaninkini de insanın gerçekleştirmesini istemektedirler onlar.

IX. — Bir halk komedisi, bir savaş, ürküntü, uyuşukluk, kölelik; doğa üzerindeki irdellemelerinin sana kazandırdığı ve bir yana bıraktığın kutsal ilkeleri günden güne unutturacaktır sana.

Her şeyde, bizi engelleyenle başa çıkmamızı, aynı zamanda kuramı uygulamaya geçirmemizi ve her şeyin tanınması sonucu, gizemli ama gizlenmiş bulunmayan bir inan varlığı-

nı taşımamızı sağlayacak biçimde görmemiz ve davranmamız gerekir. Yalınlığa, ağırbaşlılığa ne zaman erişeceksin, gerçekte? Her şeyin özünden neliği, yeryüzündeki yeri, doğanın ona ayırdığı sürüş zamanı, hangi öğelerden oluştuğu, ona sahibolabilecek insanlarla onu verebilecek ya da çekip alabilecek kimseler konusunda, ne zaman bilgi edinmiş olacaksın?

X. — Bir örümcek gurur duyar, bir sineği tuzığa düşürmüş olmaktan ötürü; bir başkası, yaban domuzu yavrularını; bir başkası, ayıları. Davranış ilkelerini derinliğine incelediğinde, tüm bu varlıklar eşkiya değil midirler?

XI. — Her şey nasıl birbirine dönüşmektedir? Bunu gözlemlemek için bir yöntem edin; ara vermeden, özenle çalış ve kendini bu yönde alıştı; çünkü, bunlarsız hiçbir şey böylesine var edemez ruh yüceliğini. Kişi, bedeninden sıyrılmıştır; az zaman sonra insanlardan uzaklaşırken her şeyi bırakması gerekeceğini düşünerek, eylemde bulunması gerektiğinde doğruluğa, başka durumlardaysa evrensel doğaya tümüyle güven beslemektedir. Kendisi hakkında ne söylenebileceği ya da düşünülebileceği, ya da kendisine karşı ne yapılabileceği aklına bile gelmez. İki şey yeterlidir onun için: şimdi gerçekleştirilmesi gereken eylemi doğruluğa uygun bir biçimde gerçekleştirmek ve şimdi payına düşmekte olanı candan sevmek. Başka her türlü kaygıdan kurtulmuş ola-

rak, yasadın yararlanarak sonuna değin doğru yolda yürümekten ve hep doğru yolda yürüyen Tanrı'yı izlemekten başka hiçbir şey istemez o.

XII. — Yapılması gerekeni görebilme, ve onu ayırdedebiliyorsan, dinginlik içinde arkana bakmaksızın ereğine doğru yürüme; onu ayırdedemiyorsan, durup daha bilge öğütlere başvurma olanağına sahip olduğuna göre, görünüşe dayanan sanılar üretmene gerek var mıdır? Ama, kendisine yöneldiğin ereğin gerçekleşmesine başka güçlükler karşı koyuyorlarsa, sana doğru görünene düşünmeyle bağlanarak, meydana çıkan yardım kaynaklarına göre ilerle. Bu ereğe ulaşmak en yüce iyiliktir; ona erişememek tek başarısızlık olduğu için. Nedenli de yatışıktır, kararlı ve ışık saçıcıdır her şeyde usu izleyen insan!

XIII. — Uyanır uyanmaz: «Gerçekleştirdiğin doğru ya da iyi eylemden ötürü, üçüncü kişilerce övülmeye önem verecek misin?» diye soruver kendine. Bunun önemi yoktur benim için. Başkalarını överek ve kınayarak, kendilerini önemli göstermeye çalışan bu kimselerin, yatakta nasıl davrandıklarını, masada nasıl olduklarını, ne yaptıklarını, neden kaçındıklarını, yaşamda ne aradıklarını, şeklen değil de kendilerinin en saygıdeğer bölümünden görmeliyiz. Oysa; iyi niyetin, utanmanın, içtenliğin, yasaların yardımıyla neler çaldıklarını, unuttun mu? Onlarla ne güzel vir varlık da kurulabilirdi.

XIV. — Her şeyi verip, her şeyi geri alan doğaya: «Dilediğini ver; dilediğini geri al.» diye seslenir bilgili ve alçak gönüllü insan. Ve bunu, meydan okumak için değil, sadece ona olan uysallığını ve alçak gönüllülüğünü belirtmek ereğiyle yapar.

XV. — Kısadır sana bırakılan zaman. Dağbaşmdaymışçasına yaşa. Çünkü, şurada ya da orada yaşamanın hiç önemi yoktur, eğer yeryüzü bir kentmişçesine davranırsan her yerde. Doğayla gerçek uyuşum içinde yaşayan bir insan görsün ve gözlemlesin insanlar. Buna dayanamazlarsa, öldürsünler kendilerini! Bu, onlar gibi yaşamaya yeğdir.

XVI. — İyilik insanının nasıl olması gerektiği konusunda uzun lâf etmek değil, kendini örnek kılmaktır önemli olan.

XVII. — Zamanı ve özdeği tümlüğü içinde; her bedenın özel olarak ele alındığında, özdeğe karşı bir incir çekirdeği, zamana karşı bir burgu dönüşü değerinde bulunduğunu tasarımla, sürekllice.

XVIII. — Duyularının algılama alanına giren nesnelere herbiri üzerinde durarak, daha şimdiden erimekte, dönüşmekte olup, çürümeye ve dağılmaya yüz tutmuş gibi görüldüğünü düşün; ya da, her şeyin ölmek için doğmuş bulunduğunu göz önüne getir.

XIX. — Yemek yedikleri, uyudukları, çiftleştikleri, ayak yoluna gittikleri vakit nasıl

olduklarını gör. Önemli havalar takındıkları, kurumlu görünmeye çalıştıkları, öfkeli oldukları ve sizi üstünlükleriyle bunalttıkları vakit gör onları, daha sonra. Az önce nice efendinin tut-saklarıydılar ve ne gibi bağımlılıklardan ötürü! Az sonra, yine aynı duruma düşmüş olacaklar!

XX. — Yararlıdır herkes için, evrensel doğanın herkeze getirdiği ve getiriliş anından başlar bu yararlılık.

XXI. — Toprak yağmuru sever ve hayat veren kutsal havayı da sever... Ve dünya da yapması gerekeni yapmayı sever. Öyle olunca: «Sevdiğini ben de severim» derim, dünyaya. Herhangi bir şeyden söz ederken: ansızın gelmeyi sever, demez miyiz?

XXII. — Ya burada yaşamını sürdürürsün ki buna zaten alışkınsın; ya başka yere gidersin ki bunu istemiş bulunursun; ya da ölürsün ki bu durumda görevini tamamlamış sayılırsın. Bunların dışında hiçbir şey kalmamaktadır. Yürekli ol, öyleyse.

XXIII. — Oradaki kırın buraya benzer olduğuna inan ve burada var olan her şeyin başka yerdekilerle, kırlardakilerle, dağlardakilerle, deniz kıyılarındakilerle ya da herhangi bir yerdekilerle nasıl özdeş bulunduğunu gör. Platon'un şu sözüne geleceksin: «Dağbaşında, bir duvarla çevrili ve meleyen sürüsünü sağarak (39)».

XXIV. — Yönetici ilkem nedir benim için? Şu anda nasıl yararlanıyorum ondan? Ve onu hangi erekte kullanıyorum şimdi? Anlaktan yoksun değil midir? Topluluktan ayrılmış ve kopmuş değil midir? Çalkalanmalarını izleyecek biçimde bedene yapışık ve karışık değil midir, bilmem gerek.

XXV. — Efendisinden savuşan kimse kaçaktır. Oysa, efendimiz yasa olduğuna göre, yasadan uzaklaşan kimse de aynı biçimde kaçaktır. İster üzülen, ister öfkelenerek ya da korkarak kaçsın. Herkese, başına geleni ayıran yasa olan evrensel örgütleyici tarafından hazırlanan şeylerin — düzenine uygun olarak bir şeyin oluşmuş, oluşmakta ya da oluşacak— bulunmasını istemeyen kişi de aynı durumdadır. Sonuç olarak, korkan, üzülen ya da öfkelenen kişi, kaçaktır.

XXVI. — Bir döl yatağına tohum attıktan sonra, erkek çekilir. Sonra, başka bir neden araya girer, çalışmaya koyulur ve çocuğu tümler; kendinden geldiğine benzer o. Bu kez, çocuk boğaz yoluyla besin alır; ve sonra, başka bir neden araya girer ve duyumu, içtepiyi, sözün kısası yaşamı, gücü ve daha nice benzer yetiyi yaratır. Böylesine bir gizem içinde gerçekleşen bu olayları hayranlıkla seyre dal ve onların gücünün bilincine var; nesnelere düşüren ya da onları yükseğe kaldıran gücün bilincine varmamız örneğince, gözlerle değil, ama onu da kullanarak daha az kesin sayılmayan bir açıklıkla.

XXVII. — Şimdi oluşan olayların tümünün, eskiden de aynı biçimde oluşmuş bulunduğunu düşün sürekli. Ve yine düşün ki bundan sonra da böyle oluşacak. Kendi deneyinle ya da daha eski anlatılarla tanıdığın bu özdeş türdeki tüm dramları ve sahneleri, örneğin tüm Hadrien sarayını, tüm Antonin sarayını, tüm Philippe, İskender, Cresus sarayını. Tüm bu görünümler özdeş olup, sadece oyuncularını değiştirdi.

XXVIII. — Meydana gelen herhangi bir şeyden ötürü üzülen ya da öfkelenen insanı, kurban edildiğinde tekme atan ve uluyan bir domuz yavrusu gibi tasarımıyla. Küçük bir yataкта gizlice ve yalnızca mutsuzluklarımız üzerine ağlayıp sızlayan kimse hakkında aynı şeyi düşün. Olaylara katlanmak herkes için bir zorunluluk olduğu halde, onlara isteyerek katlanma gücünün yalnız ussal varlığa tanınmış bulunduğunu da düşün.

XXIX. — Gerçekleştirdiğin her eylemde seni bu özel durumda gerekeni yapmaktan alıkoymasından ötürü ölümün korkunç olup olmadığını düşün ve soruver kendine.

XXX. — Bir başkasının kusuru sonucu incindiğinde, hemen kendi gidişini düşün ve örneğin, parayı, eğlenceyi, böbürlenmeyi ve başka benzer şeyleri bir iyilik sayarak, benzer bir kusur işleyip işlemediğini gör. Kendini böyle davranmaya alıştırdığın vakit: «O, bunu yapmaya zorlanmıştır. Ne yapabilir ki?» düşün-

cesine vardığın anda, hincını unutmuş olacaksın. Ya da başarabilirsen, onu bu zorunluluktan kurtar.

XXXI. — Satyron'a bakarken bir Sokratçıyı, Eutychès'i ya da Hymen'i tasarımla; Euphratea bakarken, Eutychon'u ya da Silvanus'u tasarımla; Alciphron'a bakarken Tro-paeophoros'u; Xénophona bakarken Criton'u ya da Severus'u (40) tasarımla. Sonra, gözlerini kendi kişiliğine çevirerek, Cesar'lardan birini tasarımla; ve her birey hakkında benzer biçimde davran. Daha sonra, şu düşünce gelsin belleğine: «Onlar neredeler, kuzum?—Hiçbir yerde, ya da herhangi bir yerde.»

Böylelikle ve özellikle bir kez dönüşüme uğramış bulunanın zamanın sonsuzluğu süresince bir daha ortaya çıkamayacağını da aynı zamanda anımsarsan, insana değgin şeylerin, gerçekte değersizlikten ve hiçlikten başka şey olmadığını anlayacaksın. Bunca çabalaman niye? Kısa varlığını gereği gibi geçirmekle niye yetinmiyorsun? Hangi konudan ve hangi sorundan yoksun kılmaktasın kendini! Gerçekte tüm bunlar, yaşamda olup bitenlere dosdoğru olarak ve doğabilime uygun biçimde değer biçen bir us için, alıştırma konularından başka ne olabilir ki? Sağlam bir midenin her şeyi kendine mal etmesi, kızgın bir ateşin, içine atılan her şeyi aleve ve ışığa dönüştürmesi örneğince, bu düşünceleri kendine mal edinceye değin dayanmaya çalış.

XXXII. — Yalın ya da iyi olmadığını, haklı olarak söyleme olanağını hiç kimseye verme. Senin hakkında böylesine bir kanı taşıyanı yalancı çıkar. Bu, saltık olarak sana bağımlıdır. Gerçekte, seni iyi ve yalın olmaktan kim alıkoyabilir? Böyle bir insan olmayacaksan, yaşamamaya karar vermelisin. Çünkü, böyle bir insan değilsen, us senin daha uzun süre yaşamanı gerekli kılmaz.

XXXIII. — Bu konuda, en sağlıklı usa uygun düşecek ne yapılabilir ya da söylenebilir? Bunun çözümü ne olursa olsun, gerçekte yapılması ya da söylenmesi olanaklıdır. Bundan alıkonulmuş olduğunu ileri sürme.

Haz, tat düşkününü için neyse, seçme ve rasantısal her konuda, insansal yapına uygun düşen her şeyin yerine getirilmesinin de senin için aynı şey olması gerektiğini duymadıkça sızlanmaktan vazgeçmeyeceksin. Kendi doğana uygun bir biçimde gerçekleştirebileceğin her etkinliği bir zevk saymalısın. Ve bunu her fırsatta yapabilirsin. Kendine özgü devinimle her yönde ilerleyebilmek, ne silindire, ne suya ne ateşe ne de ustan yoksun bir doğanın ya da yaşamın yönettiği tüm öbür şeylere vergi değildir. Çok sayıda engel durdurur onları. Ama, anlak ve us, doğalarının ve istemlerinin gerektirdiğince aşabilirler kendilerine karşı koyan tüm engelleri. Usa, her engeli; ateşin yükselmesi, taşın düşmesi, silindirinin inişlerde yuvarlanması örneğince, aşabilme olanağını sağla-

yan bu kolaylığı göz önünde tut; ve bundan öte bir şey arama. Gerçekte, tüm engeller ya sadece beden, bu ceset içindir ya da — belirli bir kanı ve usun kendisinin bir ödünü sonucu olmadıkça — kişiyi incitmeye ve ona zarar vermeye yeterli değillerdir. Yoksa, onlarla karşılaşan kimse, bundan ötürü hemen daha kötüleşmiş bulunurdu. Değişik yaratılıştaki varlıkların tümünde, başlarına gelen kötülük ne olursa olsun; onu duyan, ondan ötürü daha kötü duruma girmiş olur. Kesin olarak söylemek gerekirse, burada tersine engellerden en iyi yararı çıkarmasını en iyi biçimde bildiği ölçüde güçlü ve övgüye değer olur insan.

Kısacası, doğuştan kentlinin, kente zarar vermeyen hiçbir şeyden ötürü zarara uğramayacağını ve kentin de yasaya zarar vermeyen hiçbir şeyden ötürü zarar göremeyeceğini anımsa. Oysa, tüm bu sözde yıkımlardan hiçbiri yasaya zarar vermez. Sonuç olarak, yasaya zarar vermeyen, ne kent ne de kentli için zararlı olamaz.

XXX. — Gerçek ilkelerin tutkunu olan kimseyi üzüntüsüz ve kaygısız olmaya çağırarak için bir sözcük, hem en kisasından ve en yinelenmişinden bir sözcük yeterlidir. Örneğin:

«Yapraklar vardır, esimin toprağa dök-
tüğü...

Aynı biçimde, insan ırkları (41)».

Yapraklardır kendi çocukların da. Yapraklardır, seni alkış sözleriyle, içtenlikle ululayan

ve seni kutlulayan ya da tersine, kargılayan, gizlice kınayan, seninle alay edenler. Yapraklardır, aynı biçimde, ölüm sonrası ününü koruyacak olanlar. Tüm bu yapraklar, gerçekte,

«İlkyaz mevsiminde doğarlar.»

Sonra esim koparıverir onları; orman, onların yerine yenilerini yetiştirir. Her şeye ortaklaşa olan, kısa ömürlülüktür. Ama sen, bengiymişin gibi her şeyden kaçıp, her şeyi aramaktasın. Az zaman sonra, gözlerini yummuş olacaksın; ve seni toprağa götürmüş bulunacak kişi için, bir başkası ağlayacak, kısa zaman içinde.

XXXV. — Bir göz, görülebilir her şeyi görebilecek durumda olup: «yeşil isterim», dememelidir. Çünkü bu, gözleri sayrı olan bir insanın işidir. Aynı biçimde, sağlıklı bir koklam, bir işitim; duyulabilir ya da koklanabilir her şeyi algılamaya hazır bulunmalıdır. Sağlıklı bir mide de, değirmentaşının kendisine ayrılan övütülecek şeylere tutumu örneğince davranmalıdır besin olan her şeye karşı. Sağlıklı bir anlak ta olabilecek her şeye hazırlıklı bulunmalıdır. Ama: «Çocuklarımın yaşamı tehlikeden uzak kalabilse!» ya da: «ne yaparsam yapayım, herkes tarafından övülebilsem!» diyen, yeşil isteyen bir göz, ya da çiğnemeyen dişler gibidir.

XXXVI. — Hiç kimse ölümünde, başına gelen acıyı sevinçle karşılayacak kimselerle çevrili bulunmamasını sağlayacak, yeterince

mutlu bir yazgıya sahip olmamıştır. Duyunç-
lu ve bilge miydi? Son anda: «Nihayet, bu
okul öğretmeninin yokluğunda soluk alabile-
ceğiz! Kuşkusuz, hiçbirimiz için fazlaca sıkı-
cı olmadı; ama bizi gizlice kınadığını hissediyordum.» diyecek biri çıkacaktır. İşte, duyunç-
lu kimse hakkında söylenecekler. Ama, bizler
için, nice başka güdüler, bizden kurtulabilme
isteğini vermektedir birçoklarına. Ölürken bu-
nu düşünmelisin. «Süresince, kendileri için on-
ca çabaladığım, onca dilek tasarladığım, on-
ca kaygı beslediğim ortaklarımın kendileri,
ondan olası herhangi bir yarar sağlayabil-
mek umuduyla, beni ortadan kaldırmayı iste-
mekte öncü buldukları bu yaşamı bırak-
maktayım!» diye düşünebildiğin ölçüde kolay-
ca bırakıp gidersin her şeyi. Öyle olunca, bu-
rada geçecek günler niçin uzatılmaya çalışıl-
sın?

Bununla birlikte, onlar için daha az iyi di-
leklilik duygularıyla ayrılma yaşamdan. Ama,
alışılan yapını sürdürerek dostça, iyi dilekli,
cana yakın ol, hem de koparılıp alındığın duy-
gusunu vermeksizin. Güzel bir ölümden, ruhun
bedenden kolayca kurtulması örneğince çekil-
melisin onlardan. Gerçekte, doğa seni onlarla
birleştirmiş ve bir araya getirmiştir. —Ama bu
gün onlardan ayırmaktadır seni. — Candan
dostlar arasında nasıl birbirinden ayrılırsa,
karşı koymaksızın, zorlamaksızın da, ayrılıp
giderim. Çünkü, burada da doğaya uygun ey-
lemlerden birisi söz konusudur.

XXXVII. — Bir başkasınca yapılan her eylemde, elinden geldiğince: «Bu kimse, bu eylemi hangi ereğe yöneltmektedir?» diye sorma alışkanlığını edin, kendi kendine. Ama, kendinden başla ve ilkin kendini incele.

XXXVIII. — Seni bir kukla gibi devindiren gücü içinde saklı. O gücün, duyguların açığa vurulmasını, yaşanmasını ve doğrusunu söylemek gerekirse, insan olunmasını gerçekleştiren güç olduğunu unutma. Onu hiçbir zaman, ne kendisini sarmalayana ne de çevresine yapışık bulunan örgenlere karışmış olarak tasarılma. Onlar âlete benzetilebilir. Yalnız şu ayrımla ki, varlığımızın bu bölümleri kendilerini devinime geçiren ve dinlenmeye bırakan neden olmadan, varlığımız için mekiğin dokuyucu, kamışın yazar, ve kamçının arabacı için olduğundan daha yararlı bulunamayacak biçimde doğal olarak bizimle birlikte dünyaya gelirler.

XI. BÖLÜM

I. — Ussal ruhun özgünlükleri: kendi kendini görür, kendi kendini çözümler, istemince biçim verir kendine. Bitkilerin yemişlerinin, hayvan ve benzerlerinin ürünün başkalarınca toplanmasına karşı, o yetiştirdiği yemişi kendisi devşirir. Yaşamı ne zaman son bulursa bulsun, o kendi ereğine ulaşır. Öğelerinden birinden budamlandığı vakit konusu tümüyle kusurlu kalan dansta, bir tiyatro oyununda ve başka benzer şeylerde durum aynı değildir. Ama ruh, her durumda ve yakalanabileceği her yerde: «Bana vergi olanın yemişini topluyorum.» diyebilecek biçimde yetkin ve yeterli kılar kendisine önerdiğini.

Bundan başkaca da, tüm dünyayı, onu çevreleyen boşluğu ve biçimini baştan başa ge-

çirir gözden. Zamanın sonsuzluğuna dalar, dünyanın devirli yenileşmesini kavrar, onu değerlendirir ve bizden sonra geleceklerin yeni bir şey görmeyeceklerinin, bizden öncekilerin bizim gördüklerimizden daha olağanüstü hiçbir şey görmemiş bulduklarının, kırk yaşında bir insanın anlayışı az da olsa, aynı olayların özdeşliği içinde oluşmuş ve oluşacak her şeyi herhangi bir biçimde görmüş olduğunun bilincine varır.

Ussal ruhun bir başka özgülüğü de, yakınına karşı sevi, doğruluk, utanma ve ben'i her şeyden değerli tutma zorunluğudur ki bu yasanın da özgülüğüdür. Böyle olunca, doğru us ile doğruluk usu arasında hiçbir ayırım yoktur.

II. — Gönül çekici bir şarkı, oyun, pankras aşağısanacak görünecektir sana; bu türkü sesini, onu meydana getiren seslerin herbirine ayırıştırıp, herbiri için kendi kendine: «Bundan hoşlanıyor muyum?» diye sorduğunda. Bunu onaylamaktan utanç duyardın. Benzer bir yöntemle ayırıştır oyunun tümünü ve pankras için de aynı şeyi yap. Kısacası, erdem ve erdem ürünleri dışında kalan şeyleri, bölümlerine ayırıştırarak, gerçeklikleri içinde kavramayı ve bu çözümleme sayesinde onları önemsiz görmeye alış. Bu yöntemi tüm yaşamın süresince uygula.

III. — Ne denli yücedir o ruh ki, ister yok olmak, dağılmak, isterse ölümünden sonra yaşayakalmak için olsun, gerektiğinde her an

bedeninden çözülmeye hazırdır! Ama bu hazır bulunuş, hristiyanlarda olduğu gibi katkısız bir dikkafalılıktan değil, kendine özgü bir yargılamadan ileri gelmelidir. Davranışın iyice düşünülmüş, ağırbaşlı ve eğer sana inanılmasını diliyorsan ağılatısal gösteriştten yoksun olsun.

IV. — Topluluğa yararlı eylemde mi bulundum? Öyleyse, kendime hizmet ettim. Her zaman ve her elverişli durumda bu özdeyişi göz önünde bulundur ve ondan hiç yoksun kılma kendini.

V. — Uğraşın nedir? İyilik insanı olmak. Evrensel dünyanın doğasına ve insanın özel yapısına değgin kurguların yardımı dışında, nasıl başarıya ulaşılabilir bu konuda?

VI. — Başlangıçta ağılatılar, yaşamın aksaklıklarını anılamak, onların doğal olarak böyle oluşması ve sahnede size çekici görünen dramların daha büyük bir sahnede sizi bunaltmaması gerektiğini göstermek için oynandılar. Gerçekte, onlar dramların böyle gerçekleşmesi gerektiğini ve: «Ah! Citheron! (42)» diye bağıranların kendilerinin de dram kurbanları bulduklarını gösterirler.

Ve ağılatı yazarları, yararlı sağ sözler de açıklarlar; özellikle şu, örneğin:

«Eğer Tanrılarca unutulmuşsam, ben ve iki çocuğum, bunun bile bir nedeni vardır.»

Ve yine:

«Olayların akışından ötürü öfkelenmemek gerekir.»

Ve :

«Buğday taneleriyle yüklü bir başak gibi biçip kaldırmalı yaşamı.»

Ve daha nice benzerleri.

Eski güldürü çıktı ortaya ağlatıdan sonra. Özgür anlatımı öğretici oldu; ve açık yürekliliğiyle de, insanlara alçak gönüllülüğü anımsattı, başarıyla. Diogenes'in ondan aldığı açık yüreklilik de bu güdeğe yönelmektedir.

Ondan sonra, niçin orta güldürünün ve kısa zamanda alışkılarının ustalıkla benzetmelerine dönüşen yeni güldürünün iyi karşılandığını anlamaya çalış. Bu güldürü ozanlarının yararlı şeyler de söylemiş buldukları bilinmektedir. Ama bu deyiş ve dram sanatının tüm çabası, hangi ereğe yönelmekteydi?

VII. — Yaşamında, şimdi içinde bulunduğu denli felsefeye elverişli bir durum var olamayacağını, ne açıklıkla düşünebilmektesin!

VIII. — Bir küçük dal, ağacın tümünden de kesilmeksizin, bitişik bir küçük daldan kesilemez. Aynı biçimde, tek bir insandan ayrılmış insan, topluluğun tümüyle de ilgisini kesmiştir. Bununla birlikte, dalın bir başkası tarafından koparılmasına karşı, insanın kendisidir kendini, topluluktan koparan, kin ve iğrenme besleyerek yakınından ayıran. Ama, bu topluluğun düzenleyicisi Zeus tarafından, komşusuna yeniden bağlanma ve yeniden бүтүнү meydana getiren bölümlerden birine dönüşme ayrıcalığı tanınmıştır ona. Böyle o!

makla birlikte, bu ayrılış birçok kez yinelen-
diğinde, ondan ayrılan için, birliğin oluşturul-
ması daha zahmetli, yeniden kurulması daha
güçtür. Kısacası, bahçıvanlar bu konuda ne
derlerse desinler, hep ağaçla birlikte büyümüş
ve onunla birlikte soluk almış dal ondan ay-
rıldıktan sonra, yeniden ona aşılınmış olan
dalla karşılaştırılmaz. Demek ki, aynı gövde
üzerinde büyümek gerekir, bize uygun olmasa
da.

IX. — Doğru usa uyarak yürüdüğüm yol-
da sana engel olanlar seni, sağlıkh davranmak-
tan nasıl vazgeçiremezlerse, aynı biçimde ken-
dilerine karşı iyi dilekli olmaktan da vazgeçi-
remesinler! Ama, şu iki şeye uymaya da özen
göster: Sadece sarsılmaz bir yargılama ile sar-
sılmaz bir davranış değil, seni engellemeye ya
da sana başka sıkıntılar vermeye girişenlere
karşı sarsılmaz bir hoşgörülük. Eylemden
vazgeçerek, korkuya boyun eğme örneğince,
güçsüzlük sayılırdı onlara karşı öfkelenmen.
Her ikisi de eşitçe kaçaktır; hem korkudan
titreyen hem de kendisini, doğanın bize akraba
ve dost ettiklerine yabancı kılan kişi.

X. — Hiçbir doğa ürünü, sanata göre da-
ha aşağı sayılamaz. Çünkü sanatlar, çeşitli
doğaların yansımalarından başka şey değil-
lerdir. Bu böyle olunca, tüm öbür doğaların en
yetkini olan ve onların hepsini kavrayan do-
ğa, sanat ustalığı yönünden aşılamaz. Oysa,
tüm sanatlar aşağı nitelikte olanı üstün olan

yararına yaratırlar. Ortaklaşa doğa da aynı şeyi yapar. Tüm öbür erdemlerin kendisinden varlık kazandıkları doğruluk da böylece çıkıverir ortaya. Önemsiz şeyler için kaygılanır, kendimizi kolayca yanılgıya, ataklığa, kararsızlığa kaptırırsak, doğruluk gereğince davranamayız, gerçekte.

XI. — Kovalanması ya da kaçınılması senin için şaşırtıcı olan nesnelere kendiliklerinden senin peşine düşmeyip, sen kendin onların önüne çıkmaktaysan, onlar hakkında yatışık bir kanı edin; onlar devimsiz kalacak, sen de onları kovalar ya da onlardan kaçınır görünmeyeceksin.

XII. — Ruh yuvarlağı, dışarıya yayılmaksızın, kendi içine toplanmaksızın, dağılmaksızın, kasılmaksızın, kendisine gerçeği, her şeyde ve kendinde var olan gerçeği gösteren bir ışıkla aydınlandığı vakit, kendine benzer kalacaktır.

VIII. — Biri beni aşağısıyacak mı? Bu onun bileceği iş. Bana düşen hiçbir zaman aşağısanmaya yaraşır bir şey yapmamak ya da söylememektir. — Biri benden hoşlanmayacak mı? Bu onun bileceği iş. Bana düşen, kendimi herkeze karşı iyi dilekli, yumuşak ve küstâhlığa kaçmaksızın, ılımlılığında direnmeksizin, ama ünlü Phocion'un (43) yaptığı gibi, gerçeği de peçelemeksizin, yalınca, dinginlik taslar sayılmayacak biçimde onu yanılgıdan kurtarmaya hazır görünmektir. Yürekten gelmeli-

dir böyle duygular. Yürekten olmalıdır, hiçbir şeyden ötürü hoşnutsuzluk duymamaya ve yakınmamaya yönelmiş bir insan görünümünün Tanrılara sunuluşu. Sen ki, insanlık görevine, ortaklaşa çıkara yararlı olmak ereğiyle getirilmiş bulunuyorsun, şimdi doğana uygun olanı yapar ve evrensel doğanın şimdiki düzenlemesinde yerinde ve zamanında sayılana boyun eğersen, hangi kötülüğün zararı dokunabilir sana?

XIV. — Birbirlerini aşağılarken, hoş görmeye çalışmaktadırlar birbirlerine; birbirlerini aşmak isterken de birbirlerine bırakmaktadırlar yerlerini.

XV — «Sana karşı açık yüreklilikle davranmayı yeğledim.» demekle, ne denli kabalık ve ahlâk bozukluğu açığa vurulmuş olur. — Ey insanoglu, ne yapıyorsan? Onu doğrulamakla başlanmamalıdır işe. O kendiliğinden çıkıverecektir ortaya. O, alnında yazılı olmalıdır; sesin hemen anlatıvermelidir onu; gözlerin gösterivermelidir onu, tutkunlarının bakışından tüm duygularını anlayıveren sevgili gibi. Kısacası, doğru ve namuslu insan teke koka kimseye benzemelidir. Öyle ki, ona yaklaşan herkes daha ilk anda, istese de istemese de, onun nasıl olduğunu sezsin. Yalınlığa özen göstermek bir saldırma gibidir. Bir kurt dostluğundan daha tiksineç şey yoktur (44). Her şeyden önce bu kusurdan kaçın. İyilik insanı, iyi dilekli insan gözlerinde taşır bu nitelikleri.

XVI. — En güzel yaşamı sürdürme gücünü bulabilir kendinde ruhumuz; yeter ki önemsiz şeyleri önemsemez kalabilsin. Onların herbirine, ayrı ayrı ve Bütün'e oranla değer biçtiğinde; hiçbirinin kendisi hakkındaki kanımızı oluşturmadağını ve peşimize düşmediğini ama onların durağan kaldığını, onlar hakkında kanılara varıp, başka bir deyişle onları böylece içimize kazımama ve hattâ bilincimiz dışında kazınmış olanları hemen siliverme olanağına sahibolduğumuz halde, onları kendi içimize kendimiz kazıdığımızı anımsadığında; ruhumuz önemsemez kalabilecektir onlara. Böyle bir özenin kısa süreli olacağını ve sonunda yaşamdan ayrılacağını da bilmelisin. Bununla birlikte, olayların böyle oluşmasında üzülecek ne vardır? Eğer doğaya uygunsalar, yararlanmaya bak onlardan ve kolay görünsünler sana! Ama, doğaya karşıtsalar, kendi doğana uygun olanı ara, ün kazandırıcı olmasa ile bu amacı izle. Her insan, kendi iyiliğini aramaya yetkili kılınmıştır, gerçekte.

XVII. — Her şey nereden gelmiştir? Her şey hangi öğelerden oluşur? Neye dönüşür? Hiçbir kötülüğe uğramaksızın dönüştükten sonra durumu ne olacaktır?

XVIII. — Ve ilkin, bu insanlarla benim aramda nasıl bir ilişki vardır? Birbirimiz için yaratılmış olmamız ve başka bir açıdan koçun davarını, boğanın sürüsünü koruması örneğince, onlara önderlik etmek için doğmuş

bulunmam. Şu ilkeden yola çık: «Eğer atom kuramı gerçeğe uygun değilse, evreni yöneten doğadır». Bu böyle olunca, daha aşağı düzeydeki varlıklar üstün varlıklar yararına, onlar da birbirleri için yaratılmışlardır.

İkinci olarak, masada, yatakta ve başka yerde nasıl davranmaktadırlar? Ve, özellikle ilkelerinden doğmuş nasıl yükümlülükleri sağlam saymakta ve bunları da ne kurumla gerçekleştirmektedirler!

Üçüncü olarak, böyle davranmakta haklıysalar, bundan ötürü üzülmemen gerekir. Haklı değilseler, istemeden ve bilgisizlik sonucu yanlışlığa düştükleri apaçıktır. Çünkü, her ruh ancak istemeyerek yoksun kılabilir kendini, gerçekten olduğunca her şeye karşı değerine göre davranmaktan. Haksız, iyilik bilmez, aç gözlü olarak adlandırılmaktan ve kısacası, yakınlarına zarar verebilir sanılmaktan ötürü öfkelenmelerinin nedeni budur.

Dördüncü olarak, sen de birçok yanlışlıklara düşmekte ve sen de başkaları gibisin. Bazı yanlışlardan sakınıyorsan da, seni onlara yönelten anıklıktan yoksun değilsin; giderek, korkaklık, kendini gösterme merakı ve benzer başka bir kusur sonucu aynı yanlışlardan kaçınıyorsan bile.

Beşinci olarak, yanlışlar yapıyorlarsa bile, bu konuda kesin bilgiye sahip değilsin. Çünkü birçok eylemler bilerek yapılır. Ve kısacası, bilinçli olarak bir başkasının davranışı üzerin-

de düşüncesini açıklayabilmek için daha önceden birçok şeyleri bilmeye gerek vardır.

Altıncı olarak, ölçüsüzce öfkelenmiş ya da acılara salındığın vakit, yaşamın kısa süreli olduğunu ve az zaman sonra varlığımızı yitirmiş bulunacağımızı düşün.

Yedinci olarak, bizi heyecanlandıran onların davranışları değil — çünkü dayandıkları ilkeler, o kimseleri yöneten usta yer almaktadır — ama, onlar hakkında oluşturduğumuz kanılardır. Onların varlığını ortadan kaldır ve seni, onları yıkım saymaya götüren yargıyı içinden atmaya karar ver; öfkenin dağılıverdiğini göreceksin. Nasıl yapmalı? Böyle davranışların senin için utanç verici olmadığını düşünerek. Gerçekte, utanmanın izlediği davranış tek kötülük olmasaydı sen de birçok yanlışlar yapardın, zorunlu olarak; eşkiya olurdun, her kötülüğe yatkın olurdun belki de.

Sekizinci olarak, duyduğumuz öfkeler ve üzüntüler kendilerinden ötürü öfkelenmişimiz ve hoşnutsuzluk duyduğumuz şeylerden ne denli daha sıkıcıdır!

Dokuzuncu olarak, içten gelip, yapmacıktan ve iki yüzlülükten yoksun bulunduğu anda, iyi dileklilik yenilmezdir. İnsanların en zorlusu ne yapabilir sana gerçekte, eğer ona karşı iyi dilekli olmakta direnir, gerekirse tatlılıkla onu yüreklendirir ve sana kötülük etmeye çalıştığı anda, dinginlikle onun görüşünü değiştirmeye girişirsen: «Hayır çocuğum. Başka

sey için yaratılmış bulunuyoruz. Bana kötülük etmiş olmayacaksın, kendine etmiş olacaksın çocuğum.» Ve ustalıkla, genel bir açıdan göster ona gerçeğin bu yolda olduğunu ve, ne arıların ne de sürüde yaşamak üzere yaratılmış hayvanlardan hiçbirinin kendisi gibi davranmadığını. Alaycılığa, sertliğe kaçmadan verilmelidir ona bu ders, ama sevecenlikle, hınçtan yoksun olarak, bir okul öğretmeni örneğince ya da bir tanığın hayranlığını uyandırmak amacıyla değil; çevrede başkaları olsa bile, sözünü yalnızca ona yönelt.

Esin perilerince sana gönderilmiş armağanlarımıştıcasına anımsa bu dokuz temel noktayı ve yaşadığın sürece, bir insan olmağa başla artık. Ama, onlara karşı öfke duymaktan olduğunca, onlara dalkavukluk etmekten de sakınılmalıdır; bu iki aşırılık ta toplumculuğa karşıt olup, zarar vermeye yönelirler. Öfke anlarında, öfkelenmenin yiğitlik sayılmayıp, dinginlikle nazikliğin daha yiğitçe olduklarıncaya daha da insana değgin erdemler bulduklarını ve onlarla bezenmiş kimsenin, gücenen, darılan kimseden daha fazla sağlamlık, güç ve yiğitlik gösterdiğini göz önünde bulundur. Davranışı telâssüzlüğe yaklaştığı ölçüde güçlülüğe de yaklaşmış olur. Üzüntü güçsüzlük belirtisiyse öfke de öyledir; her iki durumda da, yaralanmışlık ve teslim olunmuşluk söz konusudur.

Sonra, istersen şu onuncu armağanı kabul et Musagète'ten (45): kötülerin yanlışlar yap-

masını kabul etmemek çılgınlıktır. Çünkü bu, olanaksızı istemektir. Başkalarına karşı yanlışlar yapmalarına göz yumup, sana karşı hiç yanlış yapmamalarını istemekse, usuzluk ve kıyıcılıktır.

XIX. — Sürekli kaçınılması gerekli dört bozulma biçimi vardır, yönetici ilkenin; ve onları yakalar yakalamaz yok edivermek gerekir, herbiri konusunda: «Bu düşünce gerekli değildir; beriki, toplumsalluğun gevşemesine yol açar; açığa vuracağın öbür düşünceyse senden gelmemektedir» diye düşünerek. Oysa, senden gelmeyen bir düşünceyi açığa vurmak, yapılabilecek en saçma şeylerden biridir. Ve işte, meydana gelmesinden ötürü kendini kusurlu göreceğın dördüncü yanılığ: davranışının, kendinin en tanrısal bölümünün, ölümlü ve en az değerli bölümüne, bedenine ve onun bayağı hazlarına boyun eğmesinden, ona köleliğinden doğmuş bulunmasıdır.

XX. — Bileşiminde yer alan havaya değgin bölümlerle tüm ateş parçaları doğaları gereği yükselmeye eğilimliyseler de, Bütün'ün düzenlemesine uyar ve bu karışım içinde yüzünde alıkonulurlar. Aynı biçimde, sendeki tüm toprağa ve suya değgin bölümler de aşağı eğilimli olmakla birlikte, kendilerine doğal olmayan bir durumda ayakta tutmaktadırlar kendilerini. Böylece, herhangi bir yere yerleştirildiklerinde, kendilerine dağılma belirtisi yenden verilinceye değin orada güçle tutunduk-

larına göre öğelerin kendileri Bütün'e boyun eğmektedirler. Sadece, varlığımızın anlaksal bölümünün boyun eğmez oluşu ve kendine ayrılmış yerden ötürü hoşnutsuzluk duyması yabansı değil midir? Bununla birlikte, zorlu hiçbir şey kabul ettirilmek istenmemiştir ona; yalnızca doğaya uygun olan. Ona katlanmak istemeyip, tam karşıtını yapmaya yönelmektedir. Çünkü, onu haksızlığa, ölçsüzlüğe, öfkeye, acıya, korkuya götüren devinim doğaya karşı bir başkaldırıdan başka şey değildir. Aynı biçimde, yönetici ilken bir olay karşısında hoşnutsuzluk duyduğu her kez görevine de yüz çevirmektedir. Gerçekte, ruh, doğruluk için olduğunca dindarlık ve Tanrılara saygı için de vardır. Bu iki erdem toplumsallığın koşulu olup, türenin uygulanmasından daha saygı değerdirler.

XXI. — Yaşamı, tek ve her zaman aynı olan bir ereğe bağlı bulunmayan kişi, tüm yaşamı süresince tek ve aynı kalamaz. «Bu erek ne olmalıdır?» sorusunu eklemeyen, burada dile getirdiğim, tek başına yeterli değildir. Nasıl ki, aşağı halkın herhangi bir biçimde iyilikler saydığı tüm şeyler üzerinde insanların kanısı aynı olmamakla birlikte, aralarından bazıları konusunda uyuşmaya varıyorlarsa, aynı biçimde, kendine önerilmesi gereken de ortaklaşa ve kamusal iyiliği içeren bu erektir işte. Kendine özgü tüm öncelikleri bu ereğe yönelten insan, tüm eylemlerini benzer kılıp, bu olgu nedeniyle hep aynı kalacaktır.

XXII. — Dağ sıçanı ile ev sıçanı: birincisinin ürküsü ve çılgınca kaçıışı (46).

XXIII. — Halkın kanlarını; «Lamias» lar, çocuklar için korkuluklar (47) diye betimledi Socrates.

XXIV. — Ispartalılar, törenlerinde yabancılar için gölgelik oturma yerleri hazırlar; kendileriye, herhangi bir yere oturmakla yetinirlerdi.

XXV. — Çağrısını kabul etmeyişi hoş görmesi için, Perdiccas'a: «Ölümlerin en yeğiniyle ölmek için (48)» diyordu Socrates. Başka bir deyişle: «Ödeyemeyeceğim bir iyiliğe erişmemek için.»

XXVI. — Efeslilerin yazılı belgitlerinde şu özdeyiş yer alırdı: «Erdemi uygulayan eskilerden birinin örneği anımsanmalı süreklince (49)».

XXVII. — Pythagoras öğretisini tutanlar; görevlerinin gerçekleştirilmesini hep aynı yasalar uyarınca ve aynı biçimde sürdüren varlıkları, düzenlerini, aralıklarını, çıplaklıklarını — hiçbir örtü gizlemez yıldızları, çünkü — anımsamamız için şafak vaktinden başlayarak gözlerimizi gökyüzüne çevirmemizi öğütlemekteydiler.

XXVIII. — Bir hayvan postuna bürünen Socrates'i düşün; Xantippe tarafından giysisi alınıp götürüldüğü bir günde. Ve onun sesleni-

şini anımsa, kendisini böylece giyinik gördükleri vakit kızararak, geri çekilen dostlarına.

XXIX. — Yazı ve okuma sanatında, kendin bilgi sahibi olmadan önce başkalarını eğitemezsin. Yaşam sanatı için de yeğleyin böyledir bu.

XXX. — «Tutsak doğdun, konuşmak sana vergi değil.»

XXXI. — «Dost yüreğim buna güldü (50).»

XXXII. — «Kötü sözleriyle çürüteceklerdir erdemî (51).»

XXXIII. — «Kış vakti, ağaçta incir aramak bir çılgının işidir; olanağı yitirildikten sonra çocuk sahibi olmak istemekse başka bir çılgınlıktır (52).»

XXXIV. — «Çocuğunu kucaklarken, derdi Epicuros: Belki de yarın öleceksin diye düşünmelisin kendi kendine —Bu şom ağızlılıktır— Şom ağızlılık değildir bu, diye eklerdi, sadece doğal bir olgunun ammsanışı. Başka türlü, başakların biçilip kaldırılacağından söz etmek te şom ağızlılık sayılırdı.»

XXXV. — «Yeşil üzüm, olgun üzüm, kuru üzüm; her şey değişim içinde, ama yokluğa erişmeyi değil, henüz var olmayana dönüşmeyi amaçlayan bir değişim içinde.»

XXXVI. — «İstem özgürlüğü, hırsızın erişim alanı dışında kalan bir hazinedir.» Epicetos'un dediği gibi.

XXXVII. — «Onayını verme sanatını bulmak gerekir, der, ve kitabının önceliklere değgin bölümünde, dikkatli olmaya özen gösterilmelidir, iyi bir seçi sonucu, topluluğa yararlı, şeylerin değerliliğine bağlı bulunmaları için, diye ekler. İsteklere gelince de, saltık olarak onlardan el çekilmeli ve bize bağımlı bulunmayan şeylerden herhangi birine karşı öğrenme beslemekten kaçınılmalıdır.»

XXXVIII. — «Anlaşamadığımız konu önemli değildir; önemli olan o konuyu sağlıklı tartışıp tartışamadığımızdır.»

XXXIX. — «Hangisini yeğlersiniz? Ussal varlıkların ruhunu mu, ustan yoksun varlıklarını mi taşımayı? —Ussal varlıklarını— Hangi ussal varlıklarını? Sağlıklı kimselerinkini mi, ahlâksızlarınkini mi? —Sağlıklı kimselerinkini.— Niçin onun peşine düşmüyorsunuz, öyleyse? — Çünkü ona sahibiz. — Öyleyse, niçin dövüşmekte ve çekişmekte direniyorsunuz?» diye sorardı, Socrates.

XII. BÖLÜM

I. — Dolambaçlı yollardan erişmek istediğin tüm bu iyiliklere şimdiden sahibolabilirsin, eğer onları kendine yadsımazsan. Tüm geçmişi bir yana bırakır, geleceği Tanrıya emanet eder ve kendini sadece şimdiki zamanla sınırlandırıp, onu dindarlığa ve doğruluğa yöneltirsen, demek istiyorum. Dindarlığa: sana düşen yazgı payını sevmen için; çünkü, doğa, seni ona adadığı gibi onu da sana adanmış bulunmaktadır. Doğruluğa: özgürce ve belirlince gerçeği söylemen, yasaya ve şeylerin değerine uygun davranman için. Ne başkalarının kötü niyeti, kanısı ve sözü, ne de kendi çevrende katılaşmış bu et parçasının duyularınca engellenmeye bırakma kendini; umar bulmak, acı çekene düşer. Demek ki her hangi bir zamanda yola çıkma anı gelip çattığında, yönetici ilkenden ve kendinde var olan tanrısal-

lıktan başkasına saygı göstermemek ereğiyle, tüm geri kalandan vazgeçer; bir gün yaşamdan ayrılmaktan değil de doğaya uygun yaşamaya hiç başlamamaktan kaygılanırsan, seni var eden dünyaya yaraşır bir insan olacak, yurduna yabancı kalmaktan, her gün olagelen şeyleri beklenmedik şeylermişçesine şaşkıyla karşılamaktan ve şuna ya da buna bağımlı olmaktan kurtulmuş bulunacaksın.

II. — Tanrı, yönetici ilkeleri; özdeksel görünüşleri, kabukları, karışıklıkları altında, çıplaklıklarıyla görür. Çünkü, salt anlayışıyla bu ilkelere var olan şeylerden sadece, kaynağını kendisinden alanlara ve ondan gelenlere değişir. Sen de kendini, bunu yapmaya alıştırdığında, çok büyük bir kaygıdan kurtulmuş olacaksın. Gerçekte, kendini sarmalayan et parçasını görmeyen kişi; giysi, konut, ün ya da bu tür katkılarla ve gösteriş tasasıyla geçirir mi vaktini?

III. — Üç şey oluşturur seni: beden, soluk, anlak. Özen göstermen gerektiği sürece, bunlardan ikisi sana ait olur. Yalnız üçüncüsü, salt olarak kendi malındır. Başkalarının tüm yaptıklarını ya da söylediklerini, tüm kendi yaptıklarını ya da söylediklerini, tüm ilerde olagelmesinden tasalandıklarını, tüm istemine bağımlı olmaksızın, seni sarmalayan bedene ya da seninle var olan soluğa ait olup, ayrıca da kendine bağlananları, ve dış kasırganın dolanışıyla tüm sürüklediklerini; yazgıya bağımlı-

lı her şeyden kurtulmuş, arı, yetkin anlaksal gücünün doğruluğu uygulayarak, olagelene boyun eğerek ve gerçeği söyleyerek kendisiyle yetinip yaşamını sürdürebileceği biçimde kendinden, eşdeyişle düşüncenden uzak tutarsan; tutkudan ileri gelen her şeyi, şimdiki zamandan önce ya da sonra var olan her şeyi bu içsel ilkeden uzak tutarsan, derim; Empedocles'in dediğince:

«Değişmez yuvarlaklığından mutlu, yetkin bir yuvarlak (53).» yaparsın kendini; sadece yaşadığını, eşdeyişle şimdiki zamanı yaşamaya alıştıırırsan kendini; ölüme değin kalan tüm zamanını dinginlik, iyi dileklilik ve ekeliğine karşı hoşnutluk içinde sürdürebilirsin.

IV. — Birçok kez şaşkıya düşmüşümdür: her insanın, herkeze yeğleyin kendisini sevmesine karşın, kendi hakkındaki kanısına başkalarinkinden daha az değer vermesinden ötürü. Bir Tanrı yanına gelseydi ya da bilge bir eğitmence, hemen yüksek sesle açıklamaksızın hiçbir şey düşünmeme ve tasarlamama buyruğu verilseydi kendine, bir gün bile katlanamazdı buna. Böylece, yakınlarımızın kendimiz hakkındaki kanısı, kendi öz kanımızdan daha çok kaygılandırmaktadır bizi.

V — Nasıl oluyor da, her şeyi bilgelik ve insanlar için iyilikle düzenlemiş bulunan Tanrılar bu tek özensizliğe; saltık olarak iyi bazı insanların Tanrısallıkla onca bağita varduktan, kutlu davranışları ve dindarca uygulama-

lariyle kendilerini onca uzun süre Tanrısallığın alışkını kıldıktan sonra, bir kez ölünce bir daha geri gelemeyip tümüyle sönmeleri özensizliğine düşebiliyorlar? Gerçek böyleyse de, her şeyin başka türlü olup bitmesi gerekseydi, Tanrılar ona da umar bulmuş olurlardı. Doğru olan olanaklı da kılmış, doğaya uygun olansa, doğaca sonuçlandırılmış bulunurdu. Böyle olmamasına gelince, eğer böyle değilse, başka türlü olmaması gerektiğine iyice inan. Çünkü, kendi deneyinle de görmektesin, bu sorunu ortaya koymakla Tanrı'ya karşı savunuda bulunduğunu. Oysa, Tanrılarla böylesine tartışabilir miydik, eğer onlar çok iyi ve çok doğru olmasalardı? Bu böyle olunca, her türlü doğruluğa, her türlü usa karşı, dünyanın düzenlenmesine giren şeylerden biriyle tasalanmama umursamazlığını göstermiş olamazlar.

VI. — Seni yılgınlığa düşüren her şeye alış. Alışkanlık yoksunluğundan ötürü tüm kalan işler için beceriksiz sayılan sol el, dizginleri sağ elden daha güçlü güder; çünkü buna alışmıştır.

VII. — Ölüm seni ansızın yakaladığında, nasıl bir beden ve ruh anıklığında bulunmalısın? Yaşamın kısalığını, önünde ve arkanda uzanıveren zaman uçurumunu, her türlü özdeğin dayanıksızlığını düşün.

VIII. — Biçimsel nedenleri, kabuklarından sıyrılmış olarak değerlendir; eylemlerinin güdülerini; üzüntünün, hoşlantının, ölümün, ünün

boşluğunu; kendi sıkıntılarını kendisi yaratan kimsenin nasıl insan olduğunu; hiç kimsenin nasıl başkasınca engellenemeyeceğini: her şeyin kanı olduğunu.

IX. — İlkelerin uygulanmasında gladyatör değil yumruk dövüşçüsüne benzemelidir kişi. Gerçekte, öbürü kullandığı kılıcı düşürürse öldürülür. Beriki hep elinden yararlanıp, yumruğunu sıkmaktan başka hiçbir şeye gerekseme duymaz.

X. — Kendiliklerinde ne oldukları görülmemelidir şeylerin; özdeklerinde, nedenlerinde, erekliliklerinde ayırdedilmelidirler.

XI. — Ne şaşılacak güce sahiptir insan; sadece, Tanrının onaylayacağını gerçekleştirmek ve Tanrının kendisine ayırdığı her şeyi kabul etmek konusunda.

XII. — Doğadan ileri gelen için: isteyerek ya da istemeyerek hiç yanılığa düşmeyeceklerinden ötürü, Tanrılara çatmamak gerekir; ne de insanlara, onlar da istemeyerek yarıldıkları için. Demek ki, gerçekte hiç kimseye çatmamak gerekir.

XIII. — Yaşamda meydana gelen herhangi bir şeyden ötürü şaşkıya düşen insan, nedensiz gülünç ve yabansıdır!

XIV — Ya yazgısal bir zorunluluk ve değişmez bir düzen, ya kayıralı bir Tanrı, ya da raslantısal, yöneticisiz bir kaos. Eğer değişmez bir zorunluluksa, direnmen niye? Eğer yarlığa-

maya elverişli bir Tanrıysa, onun yardımına lâayık kıl kendini. Yöneticisiz bir kaos ise böylesine bir karışıklığın içinde seni yöneltebilecek yeterlikte bir anlayış kendinde taşımakla yetin. Karışıklık seni kapıp sürüklediğinde, etini, soluğunu, tüm kalanını kapıp sürüklesin! Anlayışını, onu kapıp sürükleyemeyecektir.

XV. — Bir lâmbanın ışığı, o sönünceye değin ışıltar ve parıltısını yitirmezen; doğruluk, türe ve bilgelik senden önce sönebilirler mi?

XVI. — Kusur işlediğini düşünmene sebebiyet veren kimse hakkında: «Bunun bir kusur olduğunu bilebilir miyim?» diye soruver kendine. Ve eğer, gerçekten kusur işlemişse: «O kendi kendisini mahkûm etti.» diye ekleyiver. Bu, kendi yüzünün kendisince parçalanması gibidir.

Kötü kişinin kusur işlemesini kabul etmeyen insan, incir ağacı gövdesinin yemişlerine özsu sağlanmasını, yeni doğmuş çocukların viyaklamasını, atın kişnemesini ve bu düzendeki tüm öbür zorunlulukları kabul etmeyecek kimseye benzer. Böylesine bir düşünüş eğilimi içinde, neye katlanım gösterilebilir, gerçekte? Çileden çıkmışsan, bu tinsel durumdan sağaltmaya bak, kendini.

XVII. — Yerinde ve uygun değilse, yapma onu; doğru değilse, söyleme. Karar kendinden gelsin.

XVIII. — Her zaman, her şey için, sende düşünüyü yaratan şeyin kendiliğinde nelikliğini görmeli; nedeninde, özdeğinde, erekliliğinde, sonunda var oluşunu yitirme zorunluğunda bulunduğuy süresinde çözümleyerek açıklamalısın.

XIX. — Kendinde, tutkuları doğuran ve seni bir kukla gibi devindiren şeyden daha güçlü ve daha tanrısal bir şey taşıdığıının bilincine var artık. Düşünmemin güdüsü nedir, şu anda? Korku, kuşku, aşırı istek ya da benzer başka bir tutku değil midir?

XX. — Birinci olarak, hiçbir şeyi raslantı sonucu ya da bir amaca bağlamaksızın gerçekleştirme — İkinci olarak, eylemlerini ortaklaşa iyiliğe yararlı bir erekten başka hiçbir şeye yöneltme.

XXI. — Uzun süre geçmeden, hiçbir yerde var olmayacağını, ne şimdi gördüğün şeyler ne de yaşamlarını sürdüren varlıklar arasında yer almayacağını düşün. Gerçekte her şey başka varlıkların yaşama katılmaları ereğiyle dönüşmek, değişmek, bozulmak üzere doğmuştur.

XXII. — Her şeyin kanı olduğunu ve kanının kendisinin de sana bağımlı bulunduğunu düşün. Kanını siliver; kıyı sıra giderek bir burunu dolaşan gemi örneğince, yatışık denize, yetkin dinginliğe, dalgasız körfeze erişeceksin.

XXIII. — Vaktinde kesilen herhangi bir

özel erke, son bulma olgusu nedeniyle hiçbir kötülüğe uğramaz; bu etkinliğin yararlanıcısı da, onun son bulma olgusundan ötürü hiçbir zarara uğramaz. Aynı biçimde, yaşamı oluşturan tüm bu olayların toplamı durursa, durmuş olması olgusundan ötürü hiçbir zarar duymaz. Bu bağlantıya, vaktinde son veren kimse de bundan hiçbir zarar görmez. Bu vakti, bu sınırı saptayan, doğadır; bazen, bir kimsenin kendi doğasıdır bu, yaşlılıktan öldüğünde; ama, genellikle evrensel doğadır, çeşitli bölümlerinin dönüşümü yoluyla, evrensel dünyayı her zaman genç ve tüm güçlülüğü içinde tutan. Oysa, Bütün'e elverişli olan, her zaman güzel ve her zaman mevsimli sayılır. Yaşamın son buluşu birey için bir kötülük değildir, öyleyse; istemi dışında kaldığı ve topluluğa zarar vermediği için, hiçbir yüz karasına uğratmaz onu. Tersine, bir iyiliktir bu; sırasında, Bütün'e elverişli ve genel devinime uygun bulunduğuna göre. Böylece, Tanrının soluğuyla yöneltmiştir, Tanrıyla aynı şeylere, ve iyi düşünülmüş karar sonucu aynı ereklere yönelen kişi.

XXIV. — Şu üç düşünüyü hep hazır bulundurulmalıdır, bellekte.

Eylemlerin, raslantı sonucu ya da doğruluğun kendisince gerçekleştirileceğinden başka biçimde yerine getirilmiş olmasınlar. Dış olaylara gelince, gerek raslantıya gerekse Tanrıya bağımlı bulduklarını, onlardan ötürü ne ras-

lantıyı kınamak ne de Tanrıyı suçlamak gerekmediğini düşün.

İkinci olarak, Her insanın döllenenmeden canlılığa, o andan da ruhun teslim edilmesine değin hangi evrelerden geçtiğini düşün. Hangi öğelerden oluşur? Hangi öğelere dağılacaktır?

Üçüncü olarak, Ansızın göklere yükselip, oradan insansal şeyleri ve değişkenliklerini seyrettiğini varsay. Aynı zamanda, gökyüzü ve esîrimsi bölgeler sâkinlerinin varlıklarını sürdürdükleri uçsuz bucaksız enginliği de gördüğünde, nasıl da küçümseyeceksin onları! Ve yükseldiğin her kez, hep aynı şeyleri, biçim birliklerini, kısa süreliliklerini görürdün. Kurum konusu olabilir mi tüm bunlar?

XXV. — Kanıyı dışarı ativer; kurtulmuş olacaksın. Onu kovmaktan kim alıkoyuyor seni, kuzum?

XXVI. — Bir şeyden ötürü sabırsızlandığın vakit, her şeyin evrensel doğaya uygun oluştuğunu; işlenen kusurun sana dokunmadığını, olan her şeyin hep böyle olageldiğini, yine olacağını, şu anda bile her yerde oluştuğunu, unutmaktasın. İnsanı, tüm insanlığa bağlayan hısımlığı, kan ya da tohum değil de aynı Anlağa ortaklaşa katılmışlıktan ileri gelen hısımlığı unutmaktasın. Herkezin anlayışının Tanrı oluşunu ve Tanrıdan gelişini; hiçbir şeyin, hiçbir kimsenin özel malı olmayıp, çocuğumuzun, bedenimizin, ruhumuzun bize Tanrıdan geldiğini; her şeyin kanı olduğunu; herkezin

şimdiki zamanı yaşayıp, ancak içinde bulunduğ u anı yitirdiğini de unutmaktasın.

XXVII. — Şu ya da bu güdü nedeniyle kendilerini aşırı öfkelere kaptıranları; ünlerin, yıkımların, yağlıkların ya da en çeşitli talihlerin doruğ una erişmiş bulunanları anımsa süreklice; ve soruver kendine: «Tüm bunlardan ne kalmıştır, bu güne değ in? Duman, kül, efsane, hattâ efsane bile değ il.» Aynı zamanda, bu tür tüm olguları, Fabius Catullinus'u seferde, Lucius Lupus'u bahçelerinde, Stertinius'u Baies'te, Iibere'i Caprée de, Velius Rufus'u ve kısacası, kendileri hakkında üstün bir kanı tasarlayarak her hangi bir şeyde kendilerini gösterenleri göz önüne getir. Ne denli bağıy ıydı tüm çabalarının konusu ve ne denli bilgelige yaraş ır olurdu kendine sunulanda doğ ru, ılımlı ve yalınlıkla Tanrılara boyun eğmiş görünmek. Alçak gönüllülük kisvesi altında büyükleme, gerçekte, kurumların en çekilmezidir.

XXVIII. — «Tanrıları nerede gördün? Ya da, onlara saygı gösterdiğ ine göre var oluşlarını neye dayanarak tasarlıyorsun?» diye soranlara: Her şeyden önce, göze görünürdüler. Sonra ,ruhumu hiç görmediğim halde saygı gösteriyorum ona. Tanrılar için de böyledir. Her fırsatta gerçekliğini gördüğ üm güçlülüklerinin belirtilerinden var olduklarını tasarlayıp, saygı gösteriyorum onlara.

XXIX. — Yaşamın esenliği: her şeyin

kendiliğinde ne olduğunu, özdeğinin biçimsel nedeninin nelliğini gerçekliğinde görmeye; doğruluğu yürekte uygulamaya, ve gerçeği söylemeye dayanır. Aralarında en küçük bir fasılla bırakmaksızın, iyi bir eylemi bir başkasına bağlamak ereğiyle yaşamdan yarar sağlamak ta olmazsa, ne kalır ki?

XXX. — Duvarlar, dağlar ve binlerce başka engel tarafından bölünse de, tektir güneş ışığı. Kaç binlerce özel bedene bölünse de, tektir evrensel özdek. Binlerce doğaya ve özel sınırlamaya bölünse de, tektir dirimsel soluk. Bölünür gibi görünse de, tektir ussal ruh. Bu çeşitli bölümlerden, dirimsel soluklar ve alttaki olaylar örneğince bazıları ilgisiz olup, kendi aralarında kısımlık bağından yoksundurlar. Bununla birlikte, bu bölümler kendilerini birleştiren güçle ve yerçekimiyle varlıklarını korumaktadırlar. Anlak, tersine, özel ırasiyle, kendisine hısım kılınmış olana yönelir, onunla birleşir ve bu topaklanma isteğine değgin yamanlığı yenilmezdir.

XXXI. — Ne aramaktasın? Yaşamını sürdürmek mi? Duymak, duyumlamak, istemek, gelişmek, gelişmesini durdurmak, söz söylemek, düşünmek için mi? Tüm bunlarda istenmeye degebilecek ne buluyorsun? Eğer, bu etkinliklerin herbiri sana küçümsenecek görünüyorsa, usa ve Tanrıya uymaya boyun eğmelisin artık. Bu etkinliklere saygı gösterip, ölümün bizi onlardan yoksun kılacağı düşüncesiyle üzülmeğe, çelişmeye düşmektir.

XXXII. — Sınırsız zamanın, derinliği ölçülemez sürenin ne küçücük bir bölümü üleştirilmiştir herkeze! Gerçekte, bir an içinde sonsuzlukta yitecektir. Evrensel özdeğin ne küçücük bir bölümü! Ne küçücük bir evrensel toprak yığını üzerinde sürünmektesin! Bunları düşünerek, kendi doğanın istediği gibi davranmaktan ve ortaklaşa doğanın sana getirdiğine katlanmaktan daha yüce hiçbir şey olmadığına tasarımla.

XXXIII. — Yönetici ilken hangi ereğe adamaktadır kendisini? Önemli olan budur işte. İstemine bağlı olsa da, olmasa da kalanı ceset ve dumandan başka şey değildir.

XXXIV. — Ölümü önemsememeyi en çok isteklendiren neden de, hoşlantının bir iyilik ve acının bir kötülük olduğu yargısına varanların bile, onu önemsememiş bulunmalarındır.

XXXV. — Vaktinde oluşandan daha üstün iyi olmadığını düşünen kimse için, doğru usa uygun az ya da çok sayıda eylem gerçekleştirmiş bulunmanın kendisi için eş değeri olan kimse için, dünyayı kısa ya da uzun süre seyretmiş olmaya önem vermeyen kimse için, ölümün korkutucu yanı yoktur.

XXXVI. — Ey İnsanoglu! Kentlisiydin bu yüce kent. Beş yıl için olmuş, üç yıl için olmuş ne önemi var senin için! Yasalara uygun olan herkes için denkserdir. Bir zorba ya da çok haksız bir yargıç tarafından değil de, seni oraya getiren doğaca kentten uşaklaştırıl-

manda, bunca ürkünç ne var? Yönetmenin, tuttuğu oyuncuyu sahneden çıkarması gibidir bu. —Ama beş perdenin tümünü oynamadım; sadece üçünü.— Onları iyi oynadın; yaşamda üç perde, tümüyle gerçekleştirir bir dramı. Gerçekte, sonucu saptayan kimse, az önce bileşiminin, bu gün de dağılımının nedeni olan kimsenin kendisidir. Sen, her iki durumda da sorumsuzsun. Gönül hoşluğuyla gidiver, öyleyse; sana yol veren, gönül hoşluğuyla yapmaktadır bunu.

NOTLAR

1 — Diotogène bir ressam ve bilgin düşünürdü.

2 — Bacchius ve Tandasis hakkında hiç bir şey bilmemekteyiz. Marcianus, belki de Marcus Aurelius'un Hukuk öğretmeni Volusius Maecianus'tur.

3 — Junius Rusticus, stoacı düşünür ve Marcus Aurelius'un içli dışlı danışmanı.

4 — Chalcedoine'lı ya da Chalsis'li Apollonius, stoacı düşünür.

5 — Cheronée'li Sextus, stoacı, Plutarque'in yeğeni.

6 — Séleucie'li Alexandre, dilbilgici olup, Homeros'un deyişlerinin eleştirmeli bir açıklamasını yapmış ve Marcus Aurelius'a yunanca öğretmişti.

7 — Cornelius Fronton; Marcus Aurelius'un öğretmenlerinden en tanınmış ve en sevileni.

8 — Çok tanınmış stoacılar.

9 — Marcus Aurelius'un, Faustine'den üç oğlu oldu: genç yaşta yaşamdan ayrılan Verus ile Antonin, ve kendi yerine geçen Commode. Üç ya da dört kızı da olmuştu: Lucilla, Fadilla, Cornificia.

10 — Théophraste :«Iralar»ın yazarı, Aristot'nun öğretilisi ve ardılı olmuştur.

11 — Marcus Aurelius'un, Quades'ler ve Marco-man'lara karşı giriştiği seferler sırasında uzun süre kaldığı Pannonie kenti

12 — Demokritos'un bir düşünüsü. Cf. DEMOCRİTE, Diels, 115

13 — Bilinmeyen bir ozandan. Belki de Aristophanes?

15 — Üç insan ömrü yaşayan Gerenien, Nestor'dur. Cf. HOMERE, İliade, I, 262.

16 — Cf. HOMERE, Odyssee, IV, 690, ya da XI, 15

17 — Cf. HESİODOS, Uğraşlar ve günler, dize 197 Mazon.

18 — Metin, kuşkusuz bozulmuş olacak ki, burada bize anlaşılmaz kalan bir anıştırma içermektedir.

19 — Cf. HOMERE, İliade, VII, 99.

20 — Philistion; bir Locres hekimi ya da Socrates'in çağdaşı bir güldürü ozanıdır. Phoebus ile Origanion hakkında bilgimiz yoktur.

21 — Eudoxe; Platon'un öğretilisi bir matematikçidir. Hipparque; Ptolemes'in çağdaşı, Nicée'li bir matematikçidir.

22 — Menippe; Lucien'in sık sık sahneye koyduğu kahramanlardan, Gadara'lı kinizmi tutan bir düşünürdür.

23 — Örgen'i dile getiren «mélos» ve bölümü dile getiren «meros» sözcükleri; yunancada, sadece bir tek harfle, P harfiyle anlam değişikliğine uğrarlar.

24 — Abdere'li Democritos. Cf. DEMOCRİTE, Diels, kısım 9, 117, 125.

25 — Epicuros'tan. Cf. EPİCURE, Usener, kısım 447.

26 — Cf. PLATON, Cumhuriyet, VI, 486 A.

27 — Euripides'in Fragmanı, Bellerophone. Cf. EURİPİDE, Nauck, kısım 287.

28 — Euripides'in Fragmanı, Hypsippe. Cf. EURİPİDE, Nauck, kısım 757.

29 — Aristophanes'in bir dizesi, Acharniens, 661.

30 — Platon'dan. Socrates'in Savunması, 28 B ve 28 C.

31 — Euripides'in Fragmanı, Chrysippe. Cf. EURİPİDE Nauck, kısım 839.

32 — Bilinmeyen bir yazardan.

33 — Platon'dan, Epictetos tarafından aktarım, Konuşmalar (Entretiens, I, 280, II., 22.)

34 — Cf. (Epicure) EPİCURE, Usener, kısım 447.

35 — Cf. ARİSTOPHANE, Bulutlar, 362.

36 — Domitia Lucilla, Marcus Aurelius'un annesi, Verus te babasıydı. —Secunda, Maximus'un karısının adıydı, kuşkusuz— Diotime, Hadrien'in bir azatlısıydı —Epitynchanus bilinmemektedir— Caninus, Celer, Hadrien çağı söz sanatı öğretmenlerindedir.

37 — Empedocles'in bir deyimi. Cf. EMPEDOCLE, Diels, kısım. 27, 28.

38 — Demetrius de Phalère (Phalère'li Demetrius), Makedonya Kralı adına Atina ilbaylığında bulunmuş bir sözendir.

39 — Platon'dan kısaltılmış metin aktarımı: Théétète, 174 DE. Eğer bir düşünürün önünde: «Bir zorba ya da bir kral övülürse o, herhangi bir çobanın (çobanın birinin) mutluluğunun yüceltilişini duyduğunu sanar... sürülerinden fazla süt elde etmesinden ötürü. Kırallardan daha sıkıntılı, daha sakıncalı bir hayvan türünü otlatmak ve sağlamakla yükümlü bulduklarından dağbaşında kurulmuş bir parktaymışçasma, surlar ardında kapalı kaldıklarından ötürü kendilerini eğitmeye ayıracak çok az zamana sahib olmaları nedeniyle, çobanlardan ne daha az kaba, ne de daha az yetişkin olduklarını düşünür» diye yazar Platon.

40 — Bu adların çoğu bize yabancıdır. Euphrate, sayıklı bir yaşlılığın acılarından kaçınmak için

yaşamına son veren Mısırlı bir düşünürdür. Alciphron, Magnesie'li bir düşünürdür. Criton ile Xénophon, Socrates'in dostlarıydı.

41 — Cf. HOMERE, İliade, VI. 147 - 149.

42 — OEdipe, Kral OEdipe, Sophocles, 1391.

43 — Ruh güçlülüğüyle tanınmış Atina'lı general ve sözen. Demosthene, onun dil uzluğunu: «Yükselen ve yeniden düşen balta» diye betimlerdi.

44 — Sürülerini koruyan köpekleri kendilerine teslim etmeleri için, kurtların koyunları kandırışını anlatan Esope masalına anıştırma.

45 — Mûz'ler korosunun yöneticisi, Apollon.

26 — Cf. ESOPE, masal 297; BABRIUS, masal 108.

27 — Cf. EPİCTETE, Dissert, II, I; PLATON, Criton.

48 — Cf. ARİSTOT, Rhétorique, II, 23.

49 — Cf. EPİCURE, Usuner, kısım 210. Bazılarınca: Epicuros'cular diye okunmaktadır.

50 — Cf. HOMERE, Odyssée, IX, 413.

51 — Cf. HÉSİODE, Uğraşlar ve günler, dize 186, Mazon.

52 — Cf. EPİCTETE, Dissert., III, 24.

53 — Cf. EMPEDOCLE, Diels, kısım; 27, 28.

M.S. 161'de Roma İmparatoru olan Marcus Aurelius 121 yılının 26 nisan gününde, Roma'da doğdu.

180 yılının sonunda, ordusunu kırmakta olan bir salgın sarılığına tutuldu, imparatorlarının öleceğini anlayarak gözyaşlarını tutamayan askerlerine: «Niçin ağlıyorsunuz?» diye sordu Marcus Aurelius. «Hepinizin beni yeniden bulacağı yere, sadece, sizden önce gittiğimi bilmiyorsunuz?» dedi ve o günün akşamı bir emri olup olmadığını öğrenmek için yanına gelen görevliye «Artık beni bırakın, doğan güneşi bulmaya gidin, çünkü ben, batışı'mdayım» diye yanıt verdi, sonra uyuyacakmış gibi başını örttü. O gece 180 yılının 9 nisan gecesiydi, 58 yaşında, yaşamdan ayrıldı.

İmparator Filozofun günümüzden 1800 yıl önce yazdığı bugün de geçerli olan, Doğa ve İnsan üzerine düşünceler bulacaksınız bu yapıtında. Yazar, evrende insanın yerini ve ne için var olduğunu, yapıtının pek çok yerinde iletiyor bize, yinemeler ve olanca gücü ile.